ศาสนสัมพันธ์

เล่ม ๒

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

ศาสนสัมพันธ์

เล่ม ๒

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

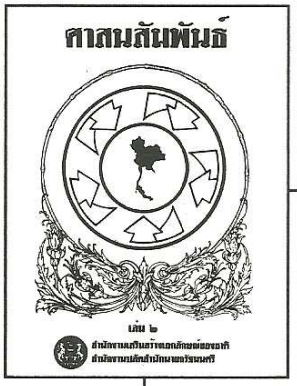

ศาสนสัมพันธ์

พิมพ์ครั้งแรก : เมษายน ๒๕๔๖
จำนวนพิมพ์ ๒,๐๐๐ เล่ม

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

ศาสนสัมพันธ์.
กรุงเทพฯ : สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๖.
๑๔๔ หน้า.
1. ศาสนาเปรียบเทียบ. I. ประพัฒน์ แสงวณิช, บรรณาธิการ. II. ชื่อเรื่อง.
ISBN 974-9545-11-7

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนจำกัด โรงพิมพ์ชวนพิมพ์
๔๖๙ ถนนพระสุเมรุ แขวงบวรนิเวศน์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ ๑๐๒๐๐
โทร. ๐๒ ๒๘๑๐๕๔๑, ๐๒ ๒๘๑๓๑๘๐, ๐๒ ๒๘๒๒๑๑๔, โทรสาร ๐๒ ๒๘๑๓๑๘๑
นายจิโรจน์ ศรสงคราม ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา ๒๕๔๖

คำนำ

"ศาสนสัมพันธ์ เล่ม ๒" ที่ท่านกำลังอ่านอยู่นี้ เกิดขึ้นจากความร่วมมืออย่างดียิ่งของผู้แทนองค์การศาสนาต่างๆ ได้แก่ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ ช่วยกันเรียบเรียงบทความหลังจากการอภิปรายแต่ละครั้งในที่ประชุมคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ผมพิจารณาแล้ว เห็นสมควรนำบางตอนของคำนำในหนังสือศาสนสัมพันธ์เล่มแรก ซึ่งเขียนเมื่อวันที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๔ มาลงไว้ในที่นี้อีกครั้ง ดังต่อไปนี้

> "คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ชุดเดิมซึ่งมี ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายพิชัย รัตตกุล) เป็นประธาน มีคำสั่งที่ ๒๕/๒๕๔๑ สั่ง ณ วันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๑ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ขึ้น และกำหนดหน้าที่ให้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมศาสนาขององค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนพิจารณาแนวทางและมาตรการให้การสนับสนุนความเข้าใจอันดีและสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน
>
> ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติชุดใหม่ ซึ่งมี ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายปองพล อดิเรกสาร) เป็นประธาน มีคำสั่งที่ ๑๓/๒๕๔๔ แต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์อีกครั้งหนึ่ง และกำหนดหน้าที่เหมือนเดิม
>
> การแต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ สอดคล้องกับบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๔ มาตรา ๗๓ ที่ว่า "รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต"

ใน **"ศาสนสัมพันธ์ เล่ม ๒"** ท่านจะได้ลิ้มรสของหลักธรรมทางศาสนาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวันเพิ่มเติมต่อจากศาสนสัมพันธ์เล่มแรก ผนวกกับรายงานการสัมมนาเรื่อง "ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ" ซึ่งคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ได้จัดขึ้นเมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๔ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ

เรื่องที่คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์จัดสัมมนานี้ บังเอิญสอดคล้องกับการประชุมสภาผู้นำศาสนาแห่งโลก ครั้งที่ ๑ ซึ่งเปิดประชุมที่หอประชุมพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม เมื่อวันพุธที่ ๑๒ มิถุนายน ๒๕๔๕

จำหน้าเวทีการประชุมไว้ว่า

FOUNDING MEETING OF

THE WORLD COUNCIL OF RELIGIOUS LEADERS

JUNE 12-14, 2002

A DIRECT OUTCOME OF

THE MILLENNIUM WORLD PEACE SUMMIT

OF RELIGIOUS AND SPIRITUAL LEADERS

การประชุมสภาผู้นำศาสนาในประเทศไทยครั้งนี้ เป็นการประชุมครั้งสำคัญในประวัติศาสตร์ด้านสันติภาพโลก และสาระสำคัญที่พิจารณากันในที่ประชุม คือ "กรณีศึกษาเรื่องบทบาทของศาสนาในการสร้างสันติภาพในทวีปเอเชียและภูมิภาคอื่น"

ควรจะได้ติดตามผลต่อเนื่องของการประชุมต่อไป

ผมหวังว่า **ศาสนสัมพันธ์ เล่ม ๒** จะเป็นเอกสารที่ประเทืองปัญญา และยังประโยชน์ในด้านการเสริมสร้างความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน รวมทั้งส่งเสริมความเข้าใจอันดีต่อกัน

(นายประพัฒน์ แสงวณิช)

ประธานคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์

๑๒ สิงหาคม ๒๕๔๕

สารบาญ

หน้า

คำนำ

หลักธรรมทางศาสนากับประชาธิปไตย

พระพุทธศาสนา ๓
ศาสนาอิสลาม ๗
ศาสนาคริสต์ ๙
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๑๑
ศาสนาซิกข์ ๑๔

ศาสนากับการพัฒนาเยาวชน

พระพุทธศาสนา ๑๙
ศาสนาอิสลาม ๒๓
ศาสนาคริสต์ ๒๔
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๒๖

ศรัทธานำมาซึ่งความสุข

พระพุทธศาสนา ๓๕
ศาสนาอิสลาม ๓๘
ศาสนาคริสต์ ๓๙
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๔๒
ศาสนาซิกข์ ๔๕

ศาสนากับสันติภาพ

พระพุทธศาสนา ๔๙
ศาสนาอิสลาม ๕๒
ศาสนาคริสต์ ๕๔
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๕๖
ศาสนาซิกข์ ๕๘

หน้า

หลักธรรมทางศาสนาต่อต้านยาเสพติด

พระพุทธศาสนา ๖๑
ศาสนาอิสลาม ๖๓
ศาสนาคริสต์ ๖๖
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๖๘
ศาสนาซิกข์ ๗๐

ศาสนากับปัญหาสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนา ๗๕
ศาสนาอิสลาม ๗๙
ศาสนาคริสต์ ๘๑
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๘๔
ศาสนาซิกข์ ๘๖

ศาสนากับการพัฒนาตน

พระพุทธศาสนา ๙๑
ศาสนาอิสลาม ๙๔
ศาสนาคริสต์ ๙๖
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ๙๘
ศาสนาซิกข์ ๑๐๒

ภาคผนวก

๑. รายงานการสัมมนาเรื่อง ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ ๑๐๗
๒. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนาประจำปี ๒๕๔๕ ๑๒๙

หลักธรรมทางศาสนากับประชาธิปไตย

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พระราชครูวามเทพมุนี*
ศาสนาซิกข์	*นายสุเทพ สุริยาอมฤทธิ์*

เรียบเรียง

หลักธรรมทางศาสนากับประชาธิปไตย

พระพุทธศาสนา

หลักธรรมทางศาสนา เป็นเรื่องของจริยธรรมหรือคุณธรรม ดังปรากฏข้อความตอนหนึ่งในเทศนาเสือป่า ซึ่งสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า รัชกาลที่ ๖ ทรงแสดงว่า **"เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมแล้ว ก็ต้องนำเนื่องไปถึงศาสนา เพราะศาสนาย่อมเป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรม เป็นเหมือนตู้เก็บรวบรวมคุณธรรมไว้ บรรดาศาสนา ถึงแม้ว่าจะต่างลัทธิกันก็ดี คงมีความมุ่งหมายตรงกัน คือ สอนให้คนประพฤติธรรมจริยานั้นเอง"** ส่วนประชาธิปไตยนั้น น่าจะเป็นเรื่องระบอบการปกครองบ้านเมือง ซึ่งถือว่าเป็นระบอบที่ดีและปลอดภัยที่สุดที่มีในปัจจุบันนี้

เมื่อย้อนประวัติศาสตร์ การปกครองตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันนี้มีอยู่หลายระบอบ พอจะสรุปรวมๆ ได้ว่า มี ๒ ระบอบ คือ:

๑. **ระบอบเผด็จการ (Dictatorship)** ระบอบนี้ถือว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของบุคคลเพียงคนเดียวหรือคณะบุคคลใดบุคคลหนึ่ง รวมอำนาจบริหาร อำนาจตุลาการ และอำนาจนิติบัญญัติ ไว้ในมือของบุคคลเพียงคนเดียว หรือกลุ่มบุคคลเพียงไม่กี่คน ดังเช่น ระบอบราชาธิปไตย ฟาสซิสต์ คอมมิวนิสต์ ประชาชนในประเทศไม่มีสิทธิมีเสียงในการปกครองแต่อย่างใด

๒. **ระบอบประชาธิปไตย (Democracy)** แปลว่า มีประชาชนเป็นใหญ่ อำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน ให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการปกครองและวินิจฉัยแก้ปัญหาที่เกิดแก่ประชาชนในที่ชุมนุมใหญ่ วิธีการแก้นี้เรียกว่า ประชาธิปไตยโดยตรง (Direct Democracy) การปกครองระบอบนี้เริ่มในประเทศกรีก อันเป็นระยะเวลาไล่เลี่ยกับสมัยพุทธกาล เมื่อมีประชาชนพลเมืองเพิ่มมากขึ้นตามกาลเวลา จะให้ทุกคนมีส่วนร่วมด้วยจึงเป็นสิ่งเป็นไปไม่ได้ ก็คลี่คลายให้ประชาชนเลือกผู้แทนไปทำหน้าที่แทน วิธีการนี้เรียกว่า ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน (Representative Democracy)

เมื่อสัมพันธ์กับหลักธรรมทางศาสนาแล้วเห็นว่า หลักธรรมทางศาสนามีส่วนเอื้อประโยชน์แก่การปกครองให้เป็นไปโดยราบรื่น นำประโยชน์สุขมาให้แก่บ้านเมือง หากผู้ปกครองซึ่งเรียกว่ารัฐาธิปัตย์ ไม่ใช้หลักศาสนาควบคู่การปกครองแล้ว ก็จะนำบ้านเมืองไปสู่กลียุค

สำหรับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว แม้จะมีจุดหมายสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพานก็ตาม แต่ก็ยังสอนหลักธรรมเกี่ยวกับการปกครองแก่ศาสนิกชนนำไปประพฤติปฏิบัติก่อนจะไปถึงจุดหมายดังกล่าว และเป็นหลักธรรมใช้ปฏิบัติทุกระบอบการปกครอง ไม่ว่าจะเป็นระบอบเผด็จการ ระบอบประชาธิปไตย หรือระบอบอื่นใด หลักธรรมสำหรับนักปกครองดังกล่าว เรียกว่า “ราชธรรม” แปลว่าธรรมสำหรับพระราชาหรือนักปกครอง มีอยู่ ๑๐ ประการ ที่เรียกว่า “ทศพิธราชธรรม” คือ

๑. **ทาน** การให้ การบริจาคสิ่งของ
๒. **ศีล** ความประพฤติดีงาม
๓. **ปริจจาคะ** ความเสียสละความสุขส่วนตัวเพื่อประโยชน์ส่วนรวม
๔. **อาชชวะ** ความตรงต่อบุคคล เวลา และสถานที่
๕. **มัททวะ** ความอ่อนโยน
๖. **ตปะ** การแผดเผากิเลสตัณหาที่เข้ามาครอบงำ
๗. **อักโกธะ** ความไม่ลุอำนาจแก่ความโกรธ
๘. **อวิหิงสา** ความไม่เบียดเบียน
๙. **ขันติ** ความอดทน ความอดกลั้น
๑๐. **อวิโรธนะ** ความเป็นผู้หนักแน่น ไม่หวั่นไหวในการทั้งปวง

ประเทศไทยในฐานะที่มีพระพุทธศาสนาประจำชาติ พระมหากษัตริย์ผู้ปกครองแผ่นดินนับแต่รัชสมัยพ่อขุนรามคำแหงจนถึงรัชสมัยปัจจุบัน ต่างก็ทรงยึดถือหลักทศพิธราชธรรมเป็นหลักปฏิบัติมาโดยตลอด บ้านเมืองไทยจึงสงบสุขเจริญรุ่งเรืองมาถึงทุกวันนี้

นอกจากนี้ พระพุทธเจ้ายังตรัสว่า ผู้ปกครองผู้จะได้สมญานามว่า พระเจ้าจักรพรรดิหรือนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ ต้องปฏิบัติตามหลักจักรพรรดิวัตร มี ๑๒ ประการ คือ

๑. สงเคราะห์คนภายใน
๒. สงเคราะห์ประเทศเมืองขึ้น
๓. สงเคราะห์ข้าราชบริพารหรือบริวาร
๔. คุ้มครองอำมาตย์ราชบัณฑิต
๕. คุ้มครองพสกนิกรหรือทวยราษฎร์

๖. คุ้มครองศาสนา
๗. คุ้มครองสัตว์
๘. ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติผิดธรรม
๙. ให้ทรัพย์หรือปัจจัยเลี้ยงชีพแก่ผู้ยากไร้
๑๐. ปรึกษากับพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบและราชบัณฑิต
๑๑. เว้นความกำหนัดในกามโดยผิดธรรมเนียมประเพณี
๑๒. เว้นความโลภ

สำหรับการปกครองคณะสงฆ์ในพระพุทธศาสนานั้น ก็ใช้การปกครองแบบสังฆาธิปไตย คือถือสงฆ์เป็นใหญ่ เริ่มตั้งแต่พระพุทธเจ้าทรงพระชนม์อยู่ อันเป็นระยะเวลาไล่เลี่ยกับการเริ่มต้นของการปกครองระบอบประชาธิปไตยของกรีก กล่าวคือ เมื่อมีพระภิกษุจำนวนมากขึ้น จะประกอบกิจกรรมใดๆ เกี่ยวกับสงฆ์ ก็ต้องมีทำ “สังฆกรรม” คือการประชุมสงฆ์ คำว่า สงฆ์ นั้น ประกอบด้วยภิกษุตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไป สถานที่ประชุมนั้นเรียกว่า “สีมา” กิจกรรมที่สำคัญ ดังเช่น การลงโทษ การเพิกถอนโทษ การรับบุคคลเข้ามาเป็นภิกษุ ก็ต้องได้รับความเห็นชอบเป็นเอกฉันท์จากสงฆ์นั้น ส่วนองค์ประชุมสงฆ์นั้นขึ้นอยู่กับกิจกรรม อาจจะเป็น ๔ รูปบ้าง ๕ รูปบ้าง ๑๐ รูปบ้าง ๒๐ รูปบ้าง แล้วแต่ความจำเป็นและความสำคัญของกิจกรรม การปกครองดังกล่าวก็น่าจะเป็นแบบอย่างของการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันเก่าแก่เช่นกัน

ในปัจจุบัน การปกครองประชาธิปไตยถือว่า การเลือกตั้งผู้แทนไปใช้สิทธิใช้เสียงในสภาแทนประชาชนผู้เป็นเจ้าของอำนาจ เป็นหัวใจสำคัญ พระพุทธเจ้าตรัสว่า *เนสา สภา โหติ ยตฺถ น สนฺติ สนฺโต* แปลว่า สภาใดไม่มีสัตบุรุษ สภานั้นใช้ไม่ได้ จึงเป็นหน้าที่ของเจ้าของอำนาจต้องใช้ดุลพินิจพิเคราะห์ให้ดีว่า ผู้ที่อาสาที่จะเป็นผู้แทนในสภานั้นเป็นสัตบุรุษหรือไม่อย่างไร คำว่า “สัตบุรุษ” แปลว่าคนดี คือผู้ประกอบด้วยสัปปุริสธรรม ๗ ประการ คือ

๑. **ธัมมัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักเหตุ
๒. **อัตถัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักผล
๓. **อัตตัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักตน
๔. **มัตตัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักประมาณ
๕. **กาลัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักกาละเทศะ
๖. **ปริสัญญุตา** ความเป็นผู้รู้จักชุมชน
๗. **ปุคคลัญญุตา** หรือ **ปุคคลปโรปรัญญุตา** ความเป็นผู้รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคล

สำหรับหลักปฏิบัติของผู้ได้รับเลือกจากประชาชนให้ใช้อำนาจแทนในสภานั้น พระพุทธเจ้าทรงสอนหลักการไว้ว่า การกระทำใดๆ หรือการวินิจฉัยความถูกผิดใด ย่อมเป็นไปตามอำนาจอธิปไตยทั้งสาม กล่าวคือ

๑. **อัตตาธิปไตย** ถือตนเองเป็นใหญ่

๒. **โลกาธิปไตย** ถือโลกเป็นใหญ่

๓. **ธรรมาธิปไตย** ถือธรรมคือความถูกต้องเป็นใหญ่

อัตตาธิปไตยนั้นก็มีลักษณะเช่นเดียวกับระบอบเผด็จการ ยิ่งผู้ใช้อำนาจมีความดื้อรั้นถือว่าหลักการของตนเองถูกเสมอ จะทำกิจการหรือวินิจฉัยแก้ปัญหาใดๆ ไม่ยอมฟังความคิดเห็นของผู้อื่น โลดเต้นไปตามหลักการของตนเองโดยไร้สติ เป็นการสร้างความเสียหายให้แก่บ้านเมืองไม่น้อย

เพื่อลดความเสี่ยง ควรจะหันไปใช้หลักโลกาธิปไตย คือถือเสียงข้างมาก ซึ่งมีลักษณะเดียวกับประชาธิปไตย การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่นก็จะทำให้การวินิจฉัยปัญหาต่างๆ รอบคอบขึ้นอีก แต่มีข้อควรพิจารณาก็คือว่า เจ้าของเสียงนั้นเป็นคนประเภทไหน เป็นคนดีหรือคนเลว เป็นเรื่องเป็นไปได้ยากที่จะได้สัตบุรุษมาเป็นตัวแทนเต็มสภา ถ้าเป็นเสียงของสัตบุรุษก็ควรรับฟัง หากเป็นเสียงของอสัตบุรุษก็ไม่ควรรับฟัง อย่าให้เข้าลักษณะที่ว่าพวกมากลากไป โลกาธิปไตยก็เสี่ยงต่อความเสียหาย แต่น้อยกว่าอัตตาธิปไตย

ดังนั้น เพื่อขจัดความเสี่ยงโดยสิ้นเชิง ควรใช้หลักธรรมาธิปไตยเป็นเครื่องตัดสิน **ธรรม** คือ หลักธรรมทางศาสนา เพราะผู้เป็นศาสดาของแต่ละศาสนาเป็นผู้มีจิตใจบริสุทธิ์และเสียสละ อะไรคือความถูกต้องและไม่ถูกต้อง ก็ปรากฏอยู่ในคำสอนของแต่ละศาสนาอยู่แล้ว โดยเฉพาะหลักธรรมพระพุทธศาสนา เป็นหลักธรรมไม่ขึ้นอยู่กับกาลสมัย ทำให้ผู้ปฏิบัติตามได้ผลดีจริงสามารถพิสูจน์ได้ ดังนั้น หลักธรรมาธิปไตยก็คือ การยึดหลักธรรมทางศาสนาเป็นใหญ่ในกิจการทั้งปวงของผู้ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนเจ้าของอำนาจ และเป็นหลักการที่ควรนำไปใช้ในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันจะอำนวยประโยชน์สุขแก่เจ้าของอำนาจอธิปไตยที่เลือกตนเข้าไปทำหน้าที่แทนได้

ศาสนาอิสลาม

หลักธรรมคำสอนกับระบอบประชาธิปไตยเป็นสิ่งที่ผสมผสานและสอดคล้องกัน ศาสนาทุกศาสนาจะกล่าวถึงประชาธิปไตยควบคู่กันไปกับการปฏิบัติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในศาสนาอิสลาม ก็พูดถึงประชาธิปไตยเช่นกัน ศาสดาของศาสนาอิสลามได้วางหลักเกณฑ์ไว้ในพิธีกรรม โดยกล่าวถึงธรรมะควบคู่กันไปกับประชาธิปไตยที่ผสมผสานเข้าไปในการดำเนินชีวิตของอิสลามมิกชน

ประชาธิปไตยเป็นเรื่องเกี่ยวกับการจัดระบบการปกครอง โดยประชาชนมีสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของตน ประชาธิปไตย แปลว่า ประชาชนเป็นใหญ่ อำนาจต่างๆ มาจากประชาชน ท่านศาสดาของศาสนาอิสลามได้สอนไว้เป็นพื้นฐานว่า ประชาชนทั้งหลายมาจากพ่อแม่เดียวกัน คือมาจากอาดัม และกำเนิดของอาดัมนั้นมาจากดิน แท้จริงคนที่มีเกียรติในหมู่มนุษย์ คือ คนที่มีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้ามากที่สุด นั่นถือว่าเป็นบุคคลที่มีเกียรติสูงสุด คนที่เป็นชาติอาหรับก็ไม่ประเสริฐไปกว่าคนที่ไม่ใช่อาหรับ... และคนที่มีผิวขาวก็ไม่ประเสริฐไปกว่าคนที่มีผิวดำ เว้นแต่ในหัวใจที่ยำเกรงหรือนอบน้อมต่อพระผู้เป็นเจ้า คนขาวก็ดี คนดำก็ดี ชาวอาหรับหรือไม่ใช่ชาวอาหรับก็ดี ทุกคนเท่าเทียมกัน เว้นแต่ใครจะมีความประเสริฐเหนือกว่า และนั่นคือ เป็นผู้ที่ศรัทธาและยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น นี้เป็นพื้นฐานของศาสนาอิสลาม

ประชาธิปไตยตามคำสอนของศาสนาอิสลาม ก็มีผู้แทนที่มาทำหน้าที่ปกครองประเทศถือว่าเป็นหัวใจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย ในศาสนาอิสลามก็เช่นเดียวกัน ระบอบการปกครองอิสลามก็มีแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกับประชาธิปไตย ซึ่งบัญญัติหลักธรรมคำสอนตามครรลองของประชาธิปไตยมา ๑,๔๐๐ กว่าปีแล้ว มุสลิมก็มีระบอบการเลือกผู้แทนหรือเลือกผู้นำคืออิหม่าม เพื่อมาทำหน้าที่ปกครองท้องถิ่นแทนตน หลักการของศาสนาอิสลามในการเลือกผู้นำ คือ ผู้ใดสามารถท่องจำคำสอนของศาสดาได้มากกว่า ให้เลือกคนนั้น หมายความว่า ให้เลือกคนที่มีความรู้มากกว่า และถ้าหากในที่นั้นมีความรู้เท่ากัน เขาก็ให้เลือกคนที่อาวุโสกว่า คือ เคารพคนที่อาวุโสกว่า เพราะถือว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า และเป็นการให้เกียรติซึ่งกันและกัน อันเป็นแนวทางที่ศาสนาอิสลามได้วางทิศทางของการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้ หลักปฏิบัตินี้เหมือนเป็นเครื่องย้ำว่า ถ้าผู้ใดปฏิบัติผิดไปจากหลักข้างต้น นั่นคือ วางคนที่ไม่ตรงตามหน้าที่... จงรอความพินาศ ซึ่งตรงกับสุภาษิตฝรั่งว่า PUT THE RIGHT MAN IN THE RIGHT JOB **ศาสนาจึงเน้นย้ำว่า พึงวางตัวบุคคลให้เหมาะ**

กับสิ่งที่เขาควรเป็น ฉะนั้น มุสลิมจึงยึดแนวทางนี้เป็นหลักปฏิบัติว่า ควรเลือกคนให้เหมาะสมกับหน้าที่ ศาสดามูฮัมหมัดตรัสไว้ว่า ท่านทั้งหลายจงปฏิบัติตามหน้าที่ของตน แปลว่า ต้องทำงานตามหน้าที่ที่รับผิดชอบ เพราะฉะนั้น ท่านจุฬาราชมนตรีคนปัจจุบันจะพูดประจำว่า **"โลกนี้ความยุ่งเหยิง ความวุ่นวายจะเกิดขึ้นด้วยกับคน ๒ ประเภท นั่นคือ คนที่หย่อนต่อหน้าที่ กับคนที่ทำเกินหน้าที่"** เช่นเดียวกัน ศาสดาได้กล่าวว่า จงทำงานให้ตรงตามหน้าที่ของตนเท่านั้น หากอะไรที่ไม่ใช่หน้าที่ของตนก็ไม่ต้องทำ

ในการศึกษาหาความรู้ เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับชาวไทยมุสลิมทั้งหญิงชายทุกคนต้องศึกษาเล่าเรียนให้สอดคล้องตามบัญญัติการศึกษาไทย หมายความว่า ศาสนาอิสลามก็ได้วางหลักเสรีภาพทางการศึกษาเช่นกัน ดังศาสดากล่าวไว้ว่า **"สูเจ้าทั้งหลายจะต้องเรียน จะต้องศึกษาตั้งแต่อยู่ในเปลจนกระทั่งถึงหลุมฝังศพ"** แปลว่า ต้องศึกษาชั่วชีวิต ซึ่งเป็นความเท่าเทียมที่ศาสดาได้วางไว้ ตามความสามารถของแต่ละบุคคลว่าจะปฏิบัติให้สอดคล้องกับหลักธรรมคำสอนได้มากน้อยเพียงใด สิ่งที่มุสลิมจะต้องปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการละหมาด การออกซากาต การถือศีลอด การไปบำเพ็ญฮัจญ์ อันมีเนื้อหาสาระหลักเกี่ยวกับศีลธรรมและครอบคลุมถึงความเป็นประชาธิปไตย ความเท่าเทียมกัน ความเป็นเอกภาพ และเสรีภาพ เช่น พิธีละหมาด สิ่งแรกที่ปฏิบัติเหมือนกัน คือมุสลิมทุกคนสามารถยืนให้ตรงเสมอกัน พิธีถือศีลอดได้ครอบคลุมถึงความเป็นประชาธิปไตยในแง่ที่ว่า ทำให้มุสลิมผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นข้อคิด ข้อเตือนสติ ขัดเกลาจิตใจแก่ชาวมุสลิมทุกคนให้มีสำนึกเดียวกัน ไม่ว่าจะเป็นคนร่ำรวยหรือยากจนปฏิบัติเหมือนกัน คนที่ร่ำรวยกว่าก็ได้คิดว่า เรามีกินอย่างฟุ่มเฟือย แต่ในขณะที่ถือศีลอด เราก็กินอะไรไม่ได้เหมือนกันทุกคน การประกอบพิธีฮัจญ์ก็เช่นเดียวกัน ศาสนาอิสลามบังคับให้คนมุสลิมที่มีความสามารถเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองเมกกะ พิธีกรรมนี้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นประชาธิปไตยมากที่สุด เพราะในขณะที่เข้าพิธี ทุกคนจะนุ่งห่มด้วยผ้าขาว ๒ ชิ้นเหมือนกัน ซึ่งเป็นภาคบังคับว่า ทุกคนที่อยู่ในพิธีจะต้องนุ่งห่มที่ตัดเย็บไม่ได้ และเปิดไหล่ ๑ ข้าง แสดงให้เห็นว่า ผู้ใดก็ตาม ไม่ว่าเจ้าฟ้ามหากษัตริย์หรือยาจก เมื่อมาร่วมพิธีนี้ ทุกคนจะต้องแต่งกายแบบเดียวกัน และไปชุมนุมอยู่ในสถานที่เดียวกัน เรียกว่า ทุ่งอารอฟะห์ ณ ที่นั้น ทุกคนจะต้องปฏิบัติเท่าเทียมกัน สิ่งนี้เป็นภาคบังคับที่ศาสนาอิสลามได้สอนไว้ว่า มนุษย์ทุกคนเท่าเทียมกัน ทุกคนมาจากพ่อแม่เดียวกัน เผ่าพันธุ์เดียวกัน จะประเสริฐเหนือกว่าตรงที่ใครมีความยำเกรงต่อพระผู้เป็นเจ้ามากกว่ากัน มนุษย์มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันเป็นประชาธิปไตย คำสอนต่างๆ ที่ให้ปฏิบัติเหล่านี้ มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดคุณแก่ผู้ปฏิบัติธรรม คือ พิธีกรรมต่างๆ สอนให้ผู้ปฏิบัติมีจิตสำนึกในการยับยั้งชั่งใจ ไม่ให้ถลำสู่อบายมุข เช่น การละหมาด ซึ่งกำหนดให้มี

วันละ ๕ เวลา คือ

๑. ในเวลาเช้ามืดก่อนแสงอรุณขึ้น

๒. เวลาดวงอาทิตย์ตรงศีรษะ (เที่ยงสิบห้า)

๓. เวลาดวงอาทิตย์คล้อย หรือประมาณ ๔ โมงเย็น

๔. เวลาดวงอาทิตย์ลับขอบฟ้า

๕. เวลา ๒ ทุ่มขึ้นไป

ซึ่งในแต่ละช่วงเวลาหลังทำละหมาดแล้ว ผู้ปฏิบัติสามารถไปทำกิจธุระของตนได้ตามปกติ และการละหมาดนั้นสามารถที่จะยับยั้งจิตใจไม่ให้ไปเกี่ยวข้องอบายมุขหรือสิ่งชั่วร้ายใดๆ หรือแม้แต่การถือศีลอดในศาสนาอิสลาม ไม่ใช่เพียงแต่อดข้าวอดน้ำเท่านั้น หากยังช่วยฝึกตนให้ลดกิเลสทางอ้อมอีกด้วย

ศาสนาคริสต์

หลักธรรมทางศาสนากับประชาธิปไตย เป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ เพราะหลักประชาธิปไตยเป็นระบบแบบแผนที่ **"คน"** ใช้ปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องของสิทธิเสรีภาพ ส่วนหลักธรรมทางศาสนามิได้กล่าวถึงเรื่องประชาธิปไตยโดยตรง แต่คำสอนทางศาสนาได้ให้ความสำคัญในเรื่องสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์เรื่องของศักดิ์ศรีและคุณค่าของความเป็นคนในคริสต์ศาสนา ก็คือความเป็นคนที่เป็นลูกของพระเจ้า พระเจ้าทรงเป็นผู้สร้างมนุษยชาติ เป็นผู้สร้างสิ่งสร้างทั้งมวล แต่ในความเป็นมนุษย์ที่พระเจ้าผู้ทรงมีคุณค่ามากกว่าสัตว์โลก และสิ่งสร้างอื่นๆ คือการมีสติปัญญาแห่งเสรีภาพ รวมทั้งคุณค่าแห่งความเป็นคนเท่าเทียมเสมอกัน

ประเด็นแรก **"ความเท่าเสมอกันในฐานะเป็นลูกของพระเจ้าคือเป็นพี่เป็นน้อง"** เป็นประเด็นหนึ่งที่มองจากมุมของประชาธิปไตย แน่นอน ทุกคนย่อมจะต้องมีสิทธิ มีหน้าที่ที่จะต้องกระทำ สิ่งเหล่านี้จะเป็นไปได้ก็ด้วยอิสระซึ่งมาจากจิตใจของความเป็นมนุษย์ แต่หลายๆ ครั้ง มนุษย์ไม่สามารถจะมีอิสระในการที่จะแสดงความคิดเห็น ไม่สามารถที่จะมีอิสระในการที่จะเป็นตัวของตัวเอง ก็ด้วยอิทธิพลต่างๆ จากภายนอกที่เรามองเห็นโดยทั่วๆ ไป แต่สิ่งสำคัญสิ่งหนึ่งที่ทำให้ไม่มีอิสระในการพูด ในการแสดงความคิดเห็น คือสิ่งที่มาจากจิตใจของเขาเอง เมื่อพระคัมภีร์พูดถึงมนุษย์นั้น มักจะพูดควบคู่กันไปกับพระเจ้าด้วย เพราะว่าคำสอนที่มีอยู่ในศาสนานั้นจะเน้นเสมอว่า จงนับถือพระเจ้าสูงสุดแต่ผู้เดียวของเจ้า และให้รักเพื่อน

มนุษย์ การเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นเรื่องสำคัญ เป็นเรื่องที่ศาสนาได้ตอกย้ำ ไม่ใช่ในแง่มุมของการเรียกร้องสิทธิว่าฉันมีสิทธิ แน่นอน ทุกคนมีสิทธิเพราะเป็นลูกของพระเจ้า เพราะความที่มีสิทธิเท่าเทียมกันนี้แหละจึงทำให้ต้องเคารพสิทธิของผู้อื่น จะต้องรักเพื่อนมนุษย์ด้วยกันในฐานะที่เป็นมนุษย์เหมือนกัน

ประเด็นต่อมา **"คริสตชนต้องเคารพและปฏิบัติตามกฎหมาย"** คือ ในพระคริสตธรรมคัมภีร์ มีข้อความตอนหนึ่งซึ่งพระเยซูเจ้าองค์ศาสดาได้ตรัสว่า "สิ่งซึ่งเป็นของซีซาร์ให้คืนให้กับซีซาร์ สิ่งที่เป็นของพระเจ้าให้คืนกับพระเจ้า" ความหมายตรงนี้คือ ให้คริสตชนเคารพและปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมือง นี้เป็นแง่มุมหนึ่งที่จะมองได้ว่า ในการอยู่ด้วยกันของสังคม กฎเกณฑ์ที่มีการกำหนดขึ้น แม้จะโดยบ้านเมือง คือกฎเกณฑ์ที่จะต้องปฏิบัติ ขณะเดียวกัน ยังมีกฎเกณฑ์ที่อยู่เหนือกว่ากฎเกณฑ์ของบ้านเมือง ก็คือกฎเกณฑ์ซึ่งพระเจ้าได้ทรงวางไว้ในจิตใจของคน ซึ่งเราเรียกว่า **"มโนธรรม"** มโนธรรมนี้แหละคือสิ่งที่จะคอยตอกย้ำแล้วก็เตือนแต่ละบุคคลในการดำเนินชีวิต ในการที่จะปฏิบัติต่อผู้อื่น เวลาที่คนๆ หนึ่งปฏิบัติต่อผู้อื่น มโนธรรมนี้จะเป็นเสียงที่เตือนอยู่ภายใน ซึ่งถ้าหากทุกคนปฏิบัติตามเสียงของมโนธรรมจริงๆ แล้วก็จะเกิดความสงบจากเสียงเตือนที่มีอยู่ลึกๆ ภายในจิตใจ แน่นอน ความเคารพในผู้อื่น การให้เกียรติผู้อื่น การมีความสุภาพที่จะยอมรับผู้อื่น ในขณะเดียวกันก็รู้สภาพความเป็นตัวของตัวเอง นั่นคือ เสรีภาพที่เป็นไปอย่างอิสระ

ประเด็นสุดท้ายและสำคัญที่สุดสำหรับคริสตชนก็คือ**"ความศรัทธาในองค์พระผู้เป็นเจ้า"** ซึ่งเป็นเรื่องการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของสังคมอย่างเสมอต้นเสมอปลาย เพราะเสรีภาพของมนุษย์จะเป็นไปได้ก็ด้วยความศรัทธา เชื่อและวางใจในองค์พระผู้เป็นเจ้าเท่านั้น การที่จะพูดถึงเสรีภาพในแง่ของการที่ฉันอยากได้อะไรแล้วก็ได้ ไม่ใช่ประเด็นที่พูดถึงกันในศาสนา เพราะนั่นเป็นเรื่องของความเห็นแก่ตัว ไม่ใช่เสรีภาพ เพราะเสรีภาพควรตั้งอยู่บนพื้นฐานของการเคารพผู้อื่น และที่สำคัญ เสรีภาพที่มีพื้นฐานทางความเชื่อของศาสนาของตน หากเรามีความศรัทธาจริงแล้ว ไม่จำเป็นต้องมีกฎระเบียบคอยบังคับเรานั่นเอง

สรุป

หลายครั้งเราเคยได้ยินว่า เรามีประชาธิปไตย ทำอะไรก็ได้ แต่จะไม่ทำสิ่งที่รบกวนสิทธิผู้อื่น หลักศาสนาคริสต์ก็เช่นกัน เรามีประชาธิปไตยทำอะไรก็ได้ แต่จะไม่ทำผิดนอกกรอบของกฎหมายและกรอบของความเชื่อในหลักศาสนาของตน

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในแง่ของการปฏิบัติธรรมที่ส่งเสริมประชาธิปไตยให้เกิดความเจริญก้าวหน้า สิ่งสำคัญก็คือ สิทธิ เสรีภาพ หน้าที่ เพราะฉะนั้น ในหลักธรรมที่พราหมณ์ใช้ก็คือหน้าที่ จะขอพูดเป็นกลางๆ ว่าหน้าที่สำคัญของเรามีอยู่ ๔ ประการ คือ

๑. ชาติตระกูลหรือชาติกำเนิด เขามีหน้าที่มากำหนดอยู่แล้ว

๒. หน้าที่ในการกระทำ เมื่อจะทำหน้าที่ใดๆ นั้น การกระทำเป็นตัวประกอบให้รู้ว่าหน้าที่นั้นคืออะไรต่อไป

ในข้อที่เราเคยพูดอยู่เสมอ ของพราหมณ์มีวรรณะ วรรณะก็คือหน้าที่ หน้าที่ในชาติตระกูลที่เกิดมาแล้ว ท่านจะไปอยู่เป็นครูสอนหนังสือ ลูกของท่านก็มีโอกาสเป็นครูต่อเนื่อง ถ้าเป็นกษัตริย์ เป็นผู้ปกครอง ลูกของท่านก็จะมีหน้าที่เป็นกษัตริย์ เป็นนักการทหารการปกครองต่อจากบิดามารดา เป็นพ่อค้าก็เช่นเดียวกัน เป็นผู้ใช้แรงงาน เป็นผู้ดูแล เป็นผู้เอาใจใส่ เพราะฉะนั้น วรรณะที่เราพูดถึงกันวันนี้ก็คงจะต่างจากวรรณะที่ได้เรียนกันมา และเข้าใจว่าพราหมณ์เราเป็นคนแบ่งชั้นวรรณะ ตัวแบ่งชั้นก็คือ เธอสูงฉันด้อย นั่นเป็นเรื่องของกิเลสที่แบ่งกัน แต่ในวรรณะที่เราพูดถึงในคัมภีร์พระเวท หมายถึงหน้าที่ทุกคนเท่ากัน ไม่ว่าพราหมณ์ กษัตริย์ แพศย์ ศูทร เท่ากัน เพราะฉะนั้น ในที่นี้คือ ทั้ง ๔ มาจากพระพรหม พระพรหมเป็นเทพผู้สร้าง พราหมณ์เกิดมาจากพระโอษฐ์ ศีรษะ กษัตริย์เกิดมาจากแขน แพศย์ พ่อค้า มาจากร่างกาย ศูทร มาจากพระบาท เพราะฉะนั้น ทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่ากัน คือมาจากพระพรหม แต่หน้าที่ต่างกัน ถ้าไม่มีหน้าที่คนแต่ละคนแล้ว ร่างกายก็จะไม่สามารถทำงานได้ ไม่มีศีรษะ ความรู้ ความคิดความอ่านต่างๆ ก็ไม่มี ไม่มีพระบาท ก็ไม่สามารถที่จะก้าวต่อไปข้างหน้าได้อีก เพราะฉะนั้น หน้าที่ทั้งสี่นั้นเป็นสิ่งสำคัญของหลักธรรมที่มีในพระเวท เพราะฉะนั้น ในที่ๆ คนว่าการแบ่งชั้นคงจะเป็นเรื่องของกิเลส การที่เอามาวัดกันว่า เธอเป็นพราหมณ์มีความรู้ ไปวัดผู้สูงอาจจะเป็นปุโรหิต แต่พราหมณ์ที่เป็นขอทานให้ความรู้เหมือนกับเป็นวณิพกสอนต่างๆ แต่ยังทำอาชีพขอทานก็มี แม้แต่กษัตริย์ สูงสุดก็คือเป็นพระมหากษัตริย์ และเป็นยามเฝ้าสถานที่ต่างๆ ก็มีซึ่งเป็นผู้อารักขา นั่นคือลักษณะของกษัตริย์ เพราะฉะนั้น สูงกับด้อยซึ่งอยู่ในวรรณะเดียวกัน เป็นพระมหากษัตริย์มีกำลังทหาร อำมาตย์กลับเป็นยามมีหน้าที่เฉพาะตน เพื่อรักษาอาณาเขตตรงนั้นที่รับผิดชอบ ส่วนพ่อค้านั้นเป็นผู้มีความฉลาด มีความคิดสามารถนำสิ่งต่างๆ เอาไปส่งในที่ๆ กันดารได้ แลกเปลี่ยนวัตถุเพื่อจะให้เกิดใช้สอยได้ดี นั่นคือพ่อค้า ส่วนศูทรก็เป็นผู้ดูแลเอาใจใส่หรือให้บริการและหน้าที่ต่างๆ สำหรับในเรื่องของ

แพศย์ พ่อค้า ถ้าจะเป็นนักการค้าระดับชาติ ข้ามชาติเลย ก็มีเงินทองมหาศาล มีความรู้กว้างขวาง กับเป็นแพศย์ผู้กำลังเข็นไอศกรีมขายหรือหาบขนมครกขาย นั่นก็แพศย์เหมือนกัน ในวรรณะเดียวกัน มาถึงศูทรผู้ใช้บริการ เป็นผู้ที่ดูแลเอาใจใส่สูงสุด มีความฉลาด เป็นวิศวกรดูแลอาคารก่อสร้างให้แข็งแรง คนพักอยู่อาศัยดี เป็นนายแพทย์ดูแลเอาใจใส่รักษาโรคภัยไข้เจ็บให้ จุดนี้ก็คือสูงสุด แต่ถ้าเป็นศูทรผู้ให้แรงงานก็คือ รับดูแลแบกหาม ช่วยเหลือดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี ลักษณะแต่ละวรรณะเขากำหนดมาในลักษณะความเป็นอยู่ สมมุติว่าถ้าเราไม่ทำหน้าที่ตามวรรณะจะเกิดอะไรขึ้น พราหมณ์ ครู อาจารย์ จะเป็นพ่อค้า เพราะเห็นเงินเป็นที่ตั้ง ก็อยากจะเป็นพ่อค้า แต่อัธยาศัยไม่ใช่พ่อค้า เพราะจะทำอาชีพที่เจริญเหมือนพ่อค้านั้นทำไม่ได้ เพราะจะไม่มีแนวคิดที่จะเอาสินค้าจากที่ไหนไปที่ไหน แล้วก็มีการคำนวณคาดการณ์ได้ว่าในอนาคตข้างหน้า การค้าจะมีแนวโน้มไปทิศทางใด ไปอย่างไร เขาทำไม่ได้สมบูรณ์ แต่ถ้าพ่อค้าอยากจะเป็นกษัตริย์ เพราะถือว่ามีอำนาจมหาศาล แต่อัธยาศัยเขาไม่ใช่ เขาก็ทำไม่ได้ดี เพราะลักษณะของกษัตริย์เป็นผู้เสียสละ แม้จะพลีชีวิตเพื่อป้องกันสิ่งที่ถูกต้อง หลักธรรมต่างๆ นั้นจึงจะเกิดขึ้นได้ด้วยอำนาจของการเป็นผู้บริหารเป็นผู้ปกครอง นั่นคือ กษัตริย์ เน้นหน้าที่ตรงนี้ เราเน้นกันที่หลักธรรม จะเป็นพื้นฐานของประชาธิปไตยได้ ก็รู้ว่าตนเองทำหน้าที่อะไร แล้วทำตามนั้น

วิธีคิดอีกอย่างหนึ่งคือ นิสัยที่ติดตัวมา พ่อแม่เป็นพราหมณ์หรือกษัตริย์ ลูกก็จะเป็นเหมือนบิดา คือเป็นพราหมณ์หรือกษัตริย์ตามบิดา แต่ก็มีอยู่บ้างที่ลูกของพราหมณ์หรือกษัตริย์อาจจะไม่เป็นเหมือนบิดาก็ได้ วรรณะอื่นก็เช่นเดียวกัน ในกรณีลูกของกษัตริย์มีนิสัยที่ติดตัวมาเหมือนบิดาคือเป็นกษัตริย์ แต่เกิดมีความอยากเป็นพ่อค้า การทำอาชีพพ่อค้าก็จะไม่ดีเท่ากับลูกของพ่อค้าเองที่ทำอาชีพพ่อค้า เช่นเดียวกัน ลูกของพ่อค้าอยากเป็นกษัตริย์ ก็ทำหน้าที่กษัตริย์ไม่ดีเท่าลูกกษัตริย์ เพราะนิสัยที่ติดตัวมานั้นจะทำให้ทำหน้าที่ในวรรณะนั้นได้สมบูรณ์ วรรณะไม่เกี่ยวกับการแบ่งชั้น การแบ่งชั้นเป็นเพียงการแบ่งฐานะว่ารวยหรือจน ซึ่งก็มีกันทั่วไป มีเงินมากเขาก็ยกย่อง ฐานะน้อยเขาก็ดูถูก เป็นเรื่องของกิเลสมนุษย์ แต่ไม่ได้เป็นว่าคนที่เป็นพราหมณ์จะต้องมีฐานะเสมอไป คนที่เป็นพราหมณ์อาจจะให้ความรู้ แต่อาจจะมีฐานะด้อยกว่าก็ได้ เรื่องของประชาธิปไตยที่เรากำลังสนใจอยู่ว่า ทำอย่างไรจึงให้คนรู้ว่าหน้าที่ของตนมีอย่างไร เพราะฉะนั้น ตัววัดค่อนข้างที่จะยาก เพราะว่ามีการถ่ายทอดความรู้ แล้วก็มีการส่งเสริมให้มีความก้าวหน้า เราทุกคนอยากมีฐานะที่ดีขึ้น มีเงินก็บอกมีอำนาจทำอย่างไรถึงจะมีเงิน เป็นพ่อค้ากันหมด ทหารทั้งหลายไม่ค่อยจะมีใครอยากจะเป็นแล้วอยากจะเป็นพ่อค้า นักเศรษฐศาสตร์ นักการค้า นักการผลิตอะไรต่างๆ เป็นกันมากเพื่อจะทำธุรกิจ แต่จริงๆ แล้ว โดยอัธยาศัย เขาไม่สามารถจะทำได้โดยสำเร็จจนกว่าที่จะรู้ตัวเองว่าเขา

อยู่หน้าที่ไหน ทีนี้จะรู้ได้อย่างไร ก็ต้องรู้จากพ่อแม่ วิธีตรวจสอบว่าพ่อแม่เป็นพ่อค้าแล้ว อัธยาศัยลูกที่เป็นพ่อค้าจริงหรือไม่ เขาก็ตรวจสอบเหมือนเด็กไว้จุก ถ้าเด็กชอบจุกแบบไหน ก็ให้มาเลือกตุ๊กตาสัก ๓-๔ ครั้ง ในอายุระหว่างเดือนทั้งเดือนเล่นอะไรมากที่สุด เล่นจุกมากที่สุด เล่นแกละมากที่สุด ชอบเล่นอะไรก็ไว้จุกทรงนั้นก็แล้วกัน นั่นคืออัธยาศัยเริ่มต้นในการวัดว่าเด็กชอบอะไร ต่อมาจะวัดกันคืออาชีพ ชอบเล่นอะไรมากที่สุด ชอบเล่นปืนหรือเปล่า หรือชอบเล่นคำนวณ หรือชอบเล่นวิธีเป็นครูสอนนักเรียน ดูอัธยาศัยเด็กสัก ๔-๕ ระยะ อาชีพนั้นก็เป็นแนวทางให้เขาได้ เพราะฉะนั้น วิญญาณที่เขาเป็นมาตั้งแต่เกิด เขาชอบอะไร นี้คือการวัดตั้งแต่เริ่มเกิดขึ้นมา เพราะเราวัดกันแล้ว ถึงกำหนดกันว่าเราเป็นครู เป็นพราหมณ์ แต่ลูกชอบเล่นปืนก็วางแนวว่าเขาจะเป็นกษัตริย์ได้ดี เพราะมีอัธยาศัย วิญญาณที่เขามา แต่เรามาอยู่ในวรรณะพราหมณ์ หรืออยู่ในวรรณะพ่อค้า แพศย์หรือศูทรก็ตาม แต่เมื่อเขาชอบอย่างนั้นเราก็วางทิศให้เขาไป นั้นคือการดู พอโตมาอีกระยะก็มีการสอน ครู อาจารย์ เขาก็มีการแนะแนวว่าเธอเรียนวิชานี้เก่ง น่าจะไปเรียนวิชานี้เป็นวิชาชีพของตนเอง อันนี้ก็คือหน้าที่ของแต่ละท่านสั่งสมและถ่ายทอดกันจากบิดามายังลูก ลูกมีหน้าที่อีกอันหนึ่ง ที่เราพูดกันอยู่เสมอว่า เมื่อมีหน้าที่แล้ว เราจะต้องรู้จักหน้าที่ด้วยว่าเมื่อไรทำ เราก็แบ่งไว้เลย เราเรียกว่า วรรณะ แล้วก็มาเป็นอาศรมว่า หน้าที่คุณเรียนหนังสือ คุณอย่าไปทำอย่างอื่น เก็บความรู้ให้ดีที่สุด แล้วก็ถ่ายทอดความรู้ในวิชาชีพนั้นๆ ให้ดีที่สุด จากนั้นก็จะถึงครองเรือนมีทายาทเพื่อจะสืบสกุลต่อไป

แล้วมาถึงบำเพ็ญประโยชน์สังคม ก็เริ่มตั้งแต่อายุ ๕๐ ปีขึ้นไป ฉะนั้น คนที่มีอายุ ๕๐ ปีขึ้นไปแล้ว จะเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ ผ่านการมีครอบครัวมาแล้ว ผ่านการศึกษามาอย่างดีแล้ว ตรงนี้จะเป็นฐานกำลังของหลักการปกครองได้ดี เพราะเรียนรู้มาอย่างดีแล้ว เอาประสบการณ์ตรงนี้มาถ่ายทอดเพื่อประโยชน์ส่วนตนและครอบครัวจนถึงสังคม จึงจะเป็นปึกแผ่นแข็งแรง เพราะหลังจากนั้น เขาเริ่มฐานะดีแล้ว อายุ ๕๐ ปีไปแล้วบำเพ็ญประโยชน์ให้สังคมจนอายุ ๗๕ ปี เป็นผู้ให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษา มีคุณค่า ดูแลลูกหลานเจริญเติบโตมา ให้ความรู้ต่างๆ อายุ ๕๐ ถึงอายุ ๗๕ ปี เราต้องลงมือสร้างความเป็นปึกแผ่นของครอบครัว ประเทศ โลก มนุษย์เรา ส่วนตั้งแต่ ๗๕ ปีเป็นต้นไป ก็คือช่วงสุดท้ายของชีวิต ของการหาความหลุดพ้น เรามีสมองที่ใช้งานตลอดเวลาไม่มีขีดจำกัด ความสามารถยังใช้ได้ตลอด ความรู้มหาศาลศึกษามาแล้วก็ใช้ไปเต็มที่

ศาสนาซิกข์

เนื่องจากหลักธรรมในศาสนาซิกข์จะเน้นหนักในการรำลึกสวดภาวนานามพระผู้เป็นเจ้าและการดำรงชีวิตอย่างสันติสุขในรูปของฆราวาสผู้ครองเรือน แบ่งปันผู้ยากไร้ อุทิศตนรับใช้สังคมส่วนรวม สมาชิกในครอบครัว และสังคม จะมีสิทธิ เสรีภาพ ในการตัดสินใจและดำรงชีวิตของตนเองอย่างเสมอภาคและอิสระ สมาชิกของครอบครัวเมื่อรวมกันหลายๆ ครอบครัวก็จะเป็นสังคมใหญ่ เมื่อไม่มีการบังคับ กีดกันด้วยข้อบัญญัติระเบียบประเพณี พิธีการทางศาสนาก็จะทำให้สังคมนั้นมีประชาธิปไตยที่สมบูรณ์เช่นกัน

หลักธรรมของศาสนาที่วางบนรากฐานของความเป็นหนึ่งเดียวของพระผู้เป็นเจ้าและธรรมชาติ ที่เป็นกลไกในการดำเนินชีวิตของสรรพสิ่งทั้งปวง จึงมีความเสมอภาคทัดเทียมตั้งแต่แรกกำเนิด ลักษณะที่บ่งชี้ถึงความเป็นประชาธิปไตยและความเสมอภาคของศาสนิกชนในศาสนา พอจะชี้แจงเป็นข้อๆ โดยย่อ ดังนี้

- ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ ชาติตระกูลของการกำเนิด พระผู้เป็นเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิด ทรงดูแลอุปถัมภ์ดุจดังบิดามารดาดูแลบุตรของตน
- ให้สิทธิทัดเทียมแก่บุรุษและสตรีเท่าเทียมกันทุกประการ สตรีในฐานะหน่วยหนึ่งของสังคมมีสิทธิในการประกอบศาสนกิจ รับตำแหน่งทางสังคมและศาสนาได้ทุกตำแหน่ง มีสิทธิในการสมรสใหม่ในกรณีที่สามีสิ้นชีพลง
- ศาสนิกชนมีสิทธิในการเลือกวัน เวลา และสถานที่อันเหมาะสมในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ไม่มีข้อบังคับในการกำหนดฤกษ์ยาม เพราะทุกสรรพสิ่งล้วนเกิดและสูญสลายไปตามกฎแห่งธรรมชาติ ทำให้บุคคลมีสิทธิเสรีภาพในการตัดสินใจ ไม่ผูกมัดกับพิธีกรรมทางศาสนา
- มีการสถาปนา “ครัวพระศาสดา” หรือ “ครัวประชาคมเสรี” ขึ้นในทุกชุมชนและศาสนสถานของซิกข์ เพื่อเสริมสร้างความรับผิดชอบ ส่งเสริมการช่วยเหลือ สร้างความเสมอภาคในสังคม สอนให้ศาสนิกชนรู้จักการอุทิศตนรับใช้สังคมโดยไม่หวังผลประโยชน์ใดๆ ตอบแทน เป็นการปลูกฝังและสร้างรากฐานแห่งความเป็นประชาธิปไตยในสังคม ในครัวพระศาสดาจะมีการเลี้ยงอาหารสำหรับศาสนิกชนทุกศาสนา ทุกภาษา เป็นการสอนให้ศาสนิกชนรู้จักการทำทาน แบ่งปันทรัพย์ ไม่ยึดเหนี่ยวในทางโลกจนเกินไป สละแรงงาน อุทิศเวลา มาพบปะ สมานไมตรี ในสังคม มนุษย์มีการวินิจฉัยและพิจารณาข้อพิพาทในสังคมศาสนิกชนโดยใช้ระบบประชาธิปไตยและเสมอภาคในการพิจารณาตัดสิน เช่น:-

ศาสนิกชนคนใดที่ได้กระทำความผิดพลาดตามศาสนวินัย ให้ปรากฏตัวต่อชุมชนซิกข์ที่เจริญธรรม (สังคัต) อยู่ในบริเวณใกล้เคียง แล้วทำการสารภาพความผิดพลาดของตนต่อหน้าชุมชนเจริญธรรมนั้น ชุมชนก็จะทำการเลือกตัวแทนปัญจะปิยะ (ผู้เป็นที่รักยิ่งทั้งห้า) จากชุมชนเจริญธรรมขณะนั้นต่อหน้าพระพักตร์ พระมหาคัมภีร์ คุรุครันถ์ซาฮิบ ตัวแทนทั้งห้าท่านนี้จะพิจารณาความผิดพลาดของผู้วิงวอนนั้น แล้วเสนอบทชำระโทษต่อศาสนิกชนที่มาชุมนุมเจริญธรรมอยู่นั้น เมื่อที่ชุมนุมเห็นชอบรับข้อเสนอนั้น ผู้รับผิดก็จะไม่ดื้อดึงหรือปฏิเสธบทลงโทษ และจะยอมรับปฏิบัติทุกประการ

ข้อพิพาทระหว่างสมาชิกในชุมชน ก็จะใช้หลักการเดียวกันพิจารณา แต่การพิจารณากระทำในหมู่ศาสนิกชนที่เกี่ยวข้องและมีข้อพิพาทเท่านั้น จะกระทำเป็นความลับถ้าเป็นข้อพิพาทเกี่ยวกับข้อบังคับหรือข้อปฏิบัติทางศาสนวินัย การอุทธรณ์ต่อข้อกำหนดของแต่ละท้องถิ่นสามารถกระทำต่อสถาบันอกาลตาคัต (บัลลังก์อมตะ) ซึ่งเป็นศูนย์กลางของศาสนาที่นครอฤตสระ การตัดสินทุกกรณี จะใช้หลักการลงมติเสียงข้างมากของที่ประชุมตามหลักประชาธิปไตย ไม่ได้ใช้วิธีการชี้ขาดตัดสินของผู้อาวุโสหรือผู้นำแต่ประการใด ศาสนาซิกข์เชื่อมั่นในความเสมอภาคของบุคคลทุกระดับในสังคม ไม่มีการกีดกัน เพราะมนุษย์ทุกผู้ทุกนามล้วนเป็นบุตรของพระผู้เป็นเจ้าพระองค์เดียว ดังพระวัจนะของพระศาสดาที่ว่า

“นาโก แวรี่ นาฮี่ เบฆาน่า สกัลซังค์ อัมโกบันอาอี้”

ไม่มีศัตรู ไม่มีผู้แปลกหน้า มวลมนุษย์ล้วนเป็นมิตรสหายของข้าฯ

ศาสนากับการพัฒนาเยาวชน

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พระราชครูวามเทพมุนี*

เรียบเรียง

ศาสนากับการพัฒนาเยาวชน

พระพุทธศาสนา

มนุษยชาติได้พัฒนาพ้นจากยุคป่าเถื่อนสู่ยุคที่เรียกว่าอารยธรรมได้ ก็ด้วยผลงานของพระศาสดาทั้งหลาย ที่นำหลักจริยธรรมและคุณธรรมมาสอนให้ประพฤติปฏิบัติกัน หากมนุษย์ชาติไร้ศาสนาหรือหันหลังให้ศาสนาแล้ว ก็คงจะพัฒนาถอยหลังไปสู่ยุคป่าเถื่อนเช่นเดิม ศาสนาจึงเป็นสิ่งจำเป็นและขาดเสียมิได้ในการพัฒนามนุษยชาติให้ไปสู่ความเจริญและความสงบสุข ศาสนาที่สำคัญในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม หรือศาสนาซิกข์ ล้วนแต่เป็นศาสนาที่ดีและมีคุณประโยชน์ต่อมนุษยชาติทั้งสิ้น

ในฐานะเป็นอนุกรรมการฝ่ายพุทธศาสนา จึงขอกล่าวเฉพาะหลักธรรมของพระพุทธศาสนากับการพัฒนาเยาวชนเท่านั้น เยาวชนเริ่มตั้งแต่เด็กจนถึงบรรลุนิติภาวะตามกฎหมาย พระพุทธศาสนาให้นิยามความเป็นคนไว้ว่า มีส่วนประกอบอยู่ ๒ ส่วน คือส่วนที่เป็นร่างกายกับส่วนที่เป็นจิตใจหรือวิญญาณ หากขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ถือว่ามีสภาพเป็นคนสมบูรณ์ การที่จะพัฒนาคนนั้น ต้องพัฒนาทั้งส่วนร่างกายและส่วนที่เป็นจิตใจหรือวิญญาณให้สมดุลกันไป จึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ส่วนร่างกายเป็นส่วนวัตถุแตะต้องได้ การพัฒนาก็ต้องอาศัยปัจจัยที่เป็นวัตถุ ดังเช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค และที่อยู่อาศัย ส่วนจิตวิญญาณนั้นเป็นนามธรรม ไม่มีรูปร่าง แตะต้องไม่ได้ แต่มีอิทธิพลสูงในการควบคุมบังคับบัญชาส่วนของร่างกายได้ สิ่งที่จะมาพัฒนาจิตใจหรือวิญญาณได้ก็ต้องเป็นนามธรรมเช่นกัน ได้แก่ คำสอนทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นอาหารหล่อเลี้ยงจิตใจและวิญญาณ ของชนชาติไทยให้เจริญเติบโตในทิศทางที่ดีงามเป็นเวลายาวนานจนกระทั่งถึงทุกวันนี้ การพัฒนาจิตใจหรือวิญญาณนั้นเป็นงานหลักของพระพุทธศาสนา พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า **"จิตฺตสฺส ทมโถ สาธุ** *การฝึกจิตเป็นการดี* **จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ** *จิตที่ฝึกดีแล้วนำความสุขมาให้"*

ปัจจุบันถือเป็นยุคบริโภคนิยมที่มีความเจริญทางด้านเทคโนโลยีสูง เยาวชนซึ่งอยู่ในวัยอยากรู้อยากเห็น รับเอาอารยธรรมที่เลียนแบบของตะวันตก เช่น การแต่งกายที่ล่อแหลม

การฆ่าตัวตายตามบุคคลที่ตนคลั่งไคล้ การออกเว็บไซต์ที่สื่อไปในทางลามกอนาจาร จะเห็นว่าเมื่อมีการเจริญทางวัตถุมาก จึงมีปัญหาเกิดขึ้นกับเยาวชนมากมายที่รอการแก้ไข สิ่งที่จะช่วยได้ก็คือ ศาสนา อันเป็นที่พึ่งทางใจ สอนให้มีความหนักแน่น รู้ผิดรู้ชอบ รู้อะไรเป็นประโยชน์ไม่เป็นประโยชน์ ในหลักของพระพุทธศาสนา การพัฒนาเด็กและเยาวชนเริ่มตั้งแต่แรกที่เด็กอยู่ในครรภ์จนกระทั่งคลอดออกมามีสภาพเป็นคนเป็นต้นไป โดยเริ่มต้นจากครอบครัวก่อน เพราะเป็นหน่วยแรกที่เยาวชนจะรับการถ่ายทอดคุณธรรมความดีก่อนที่จะเข้าสู่สังคม พระพุทธศาสนามีบทบาทในเรื่องนี้ กล่าวคือ หญิงใดตั้งครรภ์ มีประเพณีไทยให้หญิงนั้นรักษาศีล ๕ คือ ไม่ฆ่าสัตว์ ไม่ลักทรัพย์ ไม่มัวเมาในกาม ไม่พูดเท็จ ไม่ดื่มสุราหรือเสพของมึนเมาสิ่งเสพติดให้โทษอื่นๆ อันเป็นการถ่ายทอดคุณธรรมให้แก่เด็กในครรภ์แต่เริ่มแรก แม้พระพุทธศาสนาจะสอนว่า การกระทำไม่ว่ากรรมดีกรรมชั่วเป็นเรื่องเฉพาะตนก็ตาม แต่ถ้าคนที่จะเป็นมารดาในอนาคตกระทำกรรมชั่วด้วยกาย วาจา ใจ เมื่อกระทำบ่อยๆ เข้าก็จะกลายเป็นกิเลสอนุสัยนอนเนื่องอยู่ในสันดานซึมเข้าไปในสายเลือดเข้าสู่ยีนส์ ซึ่งจะถ่ายทอดไปยังบุตรที่จะคลอดออกมาได้ จึงเชื่อกันว่า เมื่อมารดาประพฤติกรรมดี บุตรที่คลอดออกมาก็จะได้รับยีนส์คุณธรรมจากมารดา จะเป็นเด็กดีมีคุณธรรม

พระพุทธเจ้าตรัสว่า บิดามารดาเป็นบูรพาจารย์ เป็นอาจารย์คนแรกที่จะสอนบุตรให้รู้ดีรู้ชั่ว และวางรากฐานชีวิตของบุตรที่เกิดมาตั้งแต่เริ่มแรก มีทฤษฎีทางจิตวิทยาว่า การวางรากฐานชีวิตเริ่มตั้งแต่แรกคลอดมีสภาพเป็นคนเป็นต้นไป หากได้อยู่ในครอบครัวที่เต็มไปด้วยความรักความอบอุ่นแล้ว ถือว่าเป็นการวางรากฐานชีวิตของคนไว้ดีและจะเป็นภูมิคุ้มกันบุคคลนั้นตลอดไป แม้ภายหลังจะตกอยู่ในภาวะหรือสิ่งแวดล้อมที่ไม่ดีก็สามารถพยุงตัวได้ นอกจากนี้ ครอบครัวต้องสอนให้บุตรหรือเยาวชนรู้จักประหยัด มีวินัย รู้จักพึ่งตนเอง และเป็นคนมีเหตุมีผลมาตั้งแต่ต้น

พระพุทธเจ้ายังตรัสอีกว่า มารดาบิดาเป็นพรหมของบุตร พรหมคือผู้ปฏิบัติตามพรหมวิหาร ๔ เป็นนิสัย ได้แก่

๑. **เมตตา** ความรักใคร่ปรารถนาดี

๒. **กรุณา** ความสงสารต้องการให้พ้นทุกข์

๓. **มุทิตา** การแสดงความยินดีเมื่อได้รับความสุขความเจริญ

๔. **อุเบกขา** การวางเฉย

ปัญหาเยาวชนต่างๆ ที่เกิดขึ้น เช่น เด็กติดยา เด็กเร่ร่อน เด็กที่หากินตามแหล่งสถานเริงรมย์หรือสถานท่องเที่ยว ตามสถิติแล้วล้วนเป็นเด็กที่มาจากครอบครัวที่บิดามารดาขาดเมตตาธรรมต่อกัน ไม่มีความรักต่อกัน ทั้งไม่ให้ความรักต่อบุตร หรือมาจากครอบครัวที่

หย่าร้างกัน เมตตาธรรมหรือความรักนั้น พระพุทธเจ้าตรัสว่า **"โลโกปตฺถมฺภิกา เมตตา** *เมตตาหรือความรักเป็นเครื่องค้ำจุนโลก"* ความรักที่บิดามารดาให้แก่บุตรนั้น ต้องให้แก่บุตรทุกคนเท่าเทียมกัน เป็นความรักที่ไม่มีความลำเอียงหรืออคติ ที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนไว้มี ๔ อย่าง คือ

๑. **ฉันทาคติ** ลำเอียงเพราะรัก

๒. **โทสาคติ** ลำเอียงเพราะไม่ชอบ

๓. **โมหาคติ** ลำเอียงเพราะหลง

๔. **ภยาคติ** ลำเอียงเพราะกลัว

ครอบครัวที่มีบุตรธิดาหลายคน หากบิดามารดาไม่ให้ความรักอย่างเท่าเทียมกันแล้ว จะทำให้บุตรธิดาที่บิดามารดาให้ความเหินห่าง ความน้อยเนื้อต่ำใจ เกิดมีความรู้สึกริษยาเข้ามาแทนที่ ทำให้บุตรธิดานั้นมีความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า **"อรติ โลกนาสิกา** *ความริษยาเป็นเหตุทำโลกให้ฉิบหาย"*

นอกจากนั้น ครอบครัวจะต้องสอนให้บุตรธิดารู้จักพึ่งตนเอง โดยยึดพระดำรัสของพระพุทธเจ้าที่ว่า **"อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** *ตนแลเป็นที่พึ่งของตน"* บางคนเกิดในครอบครัวที่มั่งคั่งสมบูรณ์ บิดามารดาไม่อยากให้บุตรธิดาลำบาก ตามใจทุกอย่าง อยากได้อะไรก็จัดหาให้ ไม่ได้สอนให้รู้จักประหยัด ไม่สอนให้พึ่งตนเอง บางครอบครัวร่ำรวยซึ่งเริ่มต้นมาจากความยากจน ก็ไม่อยากให้บุตรธิดาทราบชีวิตเบื้องหลัง กลัวบุตรธิดามีปมด้อย พฤติกรรมของครอบครัวเช่นนี้เป็นการทำลายการพัฒนาของเยาวชนโดยแท้ ได้อ่านพบข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์ฉบับหนึ่งลงข่าวว่า กระทรวงศึกษาธิการประเทศญี่ปุ่นสำรวจเด็กนักเรียนในโรงเรียนประมาณ ๑,๐๐๐ คน ว่ามีนักเรียนจำนวนเท่าไรที่ช่วยบิดามารดาทำงานบ้าน ปรากฏว่ามีนักเรียนเพียงร้อยละ ๙ เท่านั้นที่ช่วยบิดามารดาทำงานบ้าน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศสหรัฐอเมริกากับประเทศเกาหลีแล้ว มีนักเรียนที่ช่วยบิดามารดาทำงานบ้านร้อยละ ๔๓ และ ๒๓ ตามลำดับ

ยิ่งกว่านั้น พระพุทธเจ้าตรัสสอนหลักธรรมที่จะพัฒนาผู้ปฏิบัติ ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนหรือผู้ใหญ่ อันเป็นดุจล้อรถนำไปสู่ความเจริญ ซึ่งเรียกว่า จักร ๔ คือ

๑. **ปฏิรูปเทสวาสะ** การอยู่ในประเทศอันสมควร กล่าวคือ รู้จักอยู่ในประเทศที่มีสิ่งแวดล้อมเอื้ออำนวยในการประกอบอาชีพ หลีกเลี่ยงอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ปลอดภัยต่อร่างกายและชีวิต อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เจริญด้วยความดีความงาม ได้แก่ อยู่ในแหล่งหรือสิ่งแวดล้อมที่มีศีลมีธรรมอันดี

๒. **สัปปุริสูปัสสยะ** การคบคนดี คือ คบบัณฑิต ได้แก่ คนที่ทำดี พูดดี คิดดี เว้น

การคบคนพาล คือ คนที่ทำชั่ว พูดชั่ว คิดชั่ว การคบคนจึงเป็นสิ่งสำคัญมากในชีวิต ในนิทานชาดกเล่าว่า มีฤษีตนหนึ่งชุบเลี้ยงเด็กคนหนึ่งไว้ ให้ศึกษาวิชาและวิทยายุทธ์จบแล้วก่อนจะส่งเด็กคนนั้นออกไปสู่โลกภายนอกได้สอนว่า "ถ้าในโลกนี้ไม่มีคนดีเหลืออยู่แล้ว อย่าไปคบใครเลย กลับมาอยู่กับฤษีดีกว่า เพราะการคบคนเช่นใดก็จะเป็นเหมือนคนนั้น คบคนพาลก็เป็นคนพาล คบบัณฑิตก็เป็นบัณฑิต"

๓. **อัตตสัมมาปณิธิ** การตั้งตนไว้ชอบ ก็หมายความถึงการตั้งจิตไว้ชอบ ตั้งจิตให้ถูกทาง ตามหลักศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม โดยเฉพาะในคำสอนของศาสนา เพราะแต่ละศาสดาแต่ละศาสนาได้สอนไว้แล้วว่า อะไรดีอะไรชั่ว อะไรบาปอะไรบุญ อะไรเป็นประโยชน์อะไรเป็นโทษ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า "หากว่าบุคคลตั้งจิตไว้ในทางผิดแล้ว ย่อมจะสร้างความหายนะให้แก่ตนเอง ยิ่งกว่าโจรพบโจร หรือคนจองเวรพบกัน" และตรัสต่อไปว่า "แต่จิตได้ตั้งไว้โดยชอบแล้วจะสร้างความเจริญให้แก่ตนเอง ยิ่งกว่าบิดามารดาเสียด้วยซ้ำ"

๔. **ปุพเพกตปุญญตา** ความเป็นผู้ทำความดีไว้ในปางก่อน พระพุทธเจ้าทรงสอนเรื่องบุญไว้ ๒ ประเด็น คือ บุญข้ามภพข้ามชาติ ได้แก่ ความดีที่สั่งสมไว้ในชาติก่อนแล้วมาให้ผลในชาติปัจจุบัน และอีกประเด็นหนึ่ง คือ บุญปัจจุบัน ได้แก่ ความดีที่สั่งสมไว้ในชาติปัจจุบันและมาให้ผลในชาติปัจจุบัน เช่น เราเรียนหนังสือระดับชั้นประถม มัธยม และอุดมศึกษา สั่งสมความรู้มาโดยตลอด การเรียนก็เป็นการกระทำความดีหรือบุญอย่างหนึ่ง ความรู้ที่เราสั่งสมมาตั้งแต่ต้นก็มีผลให้เรามีอาชีพเป็นหลักฐานมั่นคง มีความเจริญก้าวหน้าในชีวิตปัจจุบัน

หลักจักร ๔ ที่กล่าวมานี้ หากเยาวชนนำไปประพฤติปฏิบัติแล้วก็จะทำให้พัฒนาตนเองไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

ประการสุดท้าย ขอเน้นว่า พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเหตุและผล เน้นสอนให้เยาวชนเข้าใจชัดแจ้งในหลักอริยสัจ ๔ เพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้เพื่อแก้ปัญหาชีวิต หลักอริยสัจ ๔ ก็คือ

- **ทุกข์** ความลำบาก
- **สมุทัย** เหตุให้เกิดทุกข์
- **นิโรธ** ความดับทุกข์
- **มรรค** ทางปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์

วิธีประยุกต์ใช้ก็คือ เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็ต้องสาวถึงเหตุของปัญหานั้นว่าเกิดเพราะอะไร ปัญหาทุกอย่างเมื่อเกิดได้ก็ต้องดับได้เป็นธรรมดา เมื่อรู้สาเหตุแห่งปัญหานั้น ก็หาวิธีการหรือทางปฏิบัติเพื่อดับหรือแก้ปัญหานั้น สรุปแล้วก็คือ สอนให้เยาวชนยึดมั่นในหลักเหตุและหลักผลนั้นเอง หลักอริยสัจ ๔ นี้จึงสามารถนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทุกเรื่อง

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาเยาวชนมีมากมาย ไม่สามารถจะนำมากล่าวได้ในช่วงเวลาอันสั้นนี้ได้ ที่ได้กล่าวมานี้เป็นเพียงส่วนน้อยนิดเท่านั้น

ศาสนาอิสลาม

เรื่องของศาสนากับการพัฒนาเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนไทยหรือเยาวชนจากประเทศใด ล้วนเผชิญกับปัญหายาเสพติด อาชญากรรม ฯลฯ การที่จะแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนที่เป็นอนาคตของชาติ เมื่อวิเคราะห์ดูแล้ว สาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเยาวชนมีดังนี้

๑. เด็กไม่ได้รับความอบอุ่นจากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง

๒. ไม่เคารพเชื่อฟังบิดามารดา ครูอาจารย์ หรือผู้ปกครอง กับประพฤติตนออกนอกลู่นอกทางทำสิ่งที่ผิดกฎหมาย

๓. ถูกชักจูงจากเพื่อน เสพยาเสพติด ก่ออาชญากรรม โดยปราศจากการยั้งคิด

ศาสดาของศาสนาอิสลามสั่งสอนและวางระบบครอบครัวหรือระบบการดำเนินชีวิตไว้อย่างละเอียดอ่อน โดยปลูกฝังเยาวชนเพื่อเป็นคนที่มีคุณภาพต่อครอบครัว สังคม และประเทศชาติต่อไป

๑. ศาสนาอิสลามจะสอนให้บุตรเคารพเชื่อฟังพ่อแม่ ศาสนธรรมบัญญัติไว้ว่าคนเราจะต้องเคารพนับถือผู้ใหญ่ เมื่อเด็กมีสิ่งที่ควรยึดถือก็ยากที่จะถลำไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขทั้งปวง

๒. มุสลิมมิกชนจำเป็นต้องแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อพ่อแม่ ดังพระวัจนะว่า *"สูเจ้าจงทำความดีต่อพ่อแม่ของสูเจ้า แล้วลูกของเจ้าจะได้กตัญญูต่อเจ้าในโอกาสต่อไป"*

๓. ปลูกฝังให้เด็กมีความเลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของศาสนา ด้วยการแสดงความเคารพสักการะตามศาสนบัญญัติอย่างเคร่งครัด เช่น มุสลิมมิกชนจะต้องทำละหมาดวันละ ๕ เวลา ดังคำกล่าวของพระศาสดา **"สูเจ้าทั้งหลายจะต้องสอนลูกของสูเจ้าให้เริ่มทำละหมาดตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ต่อเนื่องไปจนถึงอายุ ๑๐ ขวบ หากไม่เป็นผล เด็กยังดื้อดึง ไม่ปฏิบัติตาม ศาสดาระบุไว้ว่าจงตีหรือลงโทษได้ตามความเหมาะสม"**

๔. ให้เด็กรู้จักแยกแยะและไม่ปะปนในเรื่องเพศ ในเด็กอายุ ๑๐ ขวบ ให้เด็กหญิง-ชาย แยกที่นอนกัน อันเป็นการลดปัญหาการเบี่ยงเบนทางเพศได้

๕. สอนให้เด็กมีการศึกษาตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย หมายถึงต้องมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา กรณีตัวอย่างเยาวชนที่อาศัยอยู่ในสถานพินิจ ผู้มีส่วนรับผิดชอบควรจะให้ความรู้ หลัก

ธรรม อันจะเป็นการขัดเกลานิสัยของเด็กได้

๖. ให้ความรู้สึกที่ดีต่อเด็กกำพร้าด้วยการสัมผัส เช่น ส่งเสริมให้ผู้ใหญ่เอามือลูบศีรษะเด็กกำพร้า ให้เด็กมีความรู้สึกว่าผู้ใหญ่เอ็นดู แล้วเด็กจะเกิดความลึกซึ้ง เลื่อมใส และมีความอ่อนโยนต่อผู้ใหญ่ ตลอดจนการเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่

กล่าวได้ว่า พื้นฐานที่จะจรรโลงสังคมก็คือ การปลูกฝังเด็กให้เคารพเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา และมีการลงโทษหากไม่ปฏิบัติตาม

ศาสนาคริสต์

ปัจจุบันเยาวชนเติบโตขึ้นมาในสภาพแวดล้อมที่หลากหลาย มีการเปลี่ยนแปลง มีความก้าวหน้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นความก้าวหน้าทางวัตถุและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ สภาพแวดล้อมนี้เองที่สร้างเงื่อนไขและปัจจัยที่ส่งผลต่อการเจริญเติบโตของเยาวชนแต่ละคนอย่างมากมาย โลกรอบๆ ข้างมีอิทธิพลกับเยาวชนในการเปลี่ยนแปลงชีวิตของเขา ไม่ว่าจะเป็นด้านศาสนา การศึกษา สังคม ครอบครัว ทั้งแบบอย่างการดำเนินชีวิตจากบุคคลในสังคมก็มีความสำคัญด้วย

ค่านิยมที่เกิดขึ้นจากการแสวงหาด้านวัตถุ ความรวดเร็ว และความสะดวกสบายด้านต่างๆ ทำให้เยาวชนของเราตกเป็นทาสของสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา และชีวิตที่มุ่งทางวัตถุทำให้เยาวชนลืมชีวิตด้านจิตใจ หลายๆ คนได้ชื่อว่าเป็นคนนับถือศาสนา... เกิดมาในครอบครัวในสภาพแวดล้อมที่นับถือศาสนา... แต่ไม่เคยเรียนรู้และนำเอาคำสอนที่เป็นสาระของศาสนาไปปฏิบัติ

ศาสนาคริสต์สอนอะไรต่อเยาวชน

ศาสนาคริสต์.. **มุ่งสอนให้เยาวชนค้นพบความจริงที่ซ่อนอยู่ภายในตัวเอง** มนุษย์ทุกคนมีความปรารถนาที่จะมีชีวิตที่ดีกว่า ต้องการสิ่งที่น่าชื่นชม ต้องการมีชีวิตที่ยืนยาว และมีชีวิตที่มีความหมายมากกว่า สิ่งนี้เกิดขึ้นในเยาวชนด้วยเช่นกัน ศาสนาได้พยายามเสนอวิธีการต่างๆ ที่จะให้เยาวชนได้สามารถพบความจริง ในคริสตศาสนายังสอนอีกว่าเป็นพระเจ้าเองที่เป็นผู้ให้คำตอบ ยกตัวอย่างเยาวชนที่ร่ำรวยผู้หนึ่ง ในพระคัมภีร์มัทธิว บทที่ ๑๙ ข้อ ๑๖-๒๒ ได้ข้อเตือนใจ เยาวชนมีความต้องการพบความจริง เยาวชนคนนั้นดำเนินชีวิตตาม

กฎหมายอย่างดี แต่ยกเว้นเรื่องเดียวคือ ยังยึดติดอยู่กับทรัพย์สมบัติ ไม่กล้าออกจากตนเอง

พระองค์ได้ลงมาสู่ประวัติศาสตร์มนุษย์ เปิดโอกาสให้มนุษย์ได้มีส่วนในแผนการสร้างสรรค์ของพระองค์ด้วย พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นตามฉายาของพระองค์ ศักดิ์ศรีของมนุษย์นั้นยิ่งใหญ่ เพราะมนุษย์เป็นจิต รู้จักคิด มีเสรีภาพและอำเภอใจ มีความสามารถที่จะร่วมสร้างสรรค์กับพระเจ้า

โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ถูกสร้างมาดี ให้เป็นคนดี มนุษย์รักชีวิต มนุษย์ถูกสร้างมาเพราะความรักจากพระเจ้า มนุษย์นั้นต้องการความรักและรู้จักที่จะรักด้วย ในส่วนของเยาวชนที่ขาดจากความสัมพันธ์กับพระเจ้า เพราะความหลงผิดของเยาวชนเองที่มิได้เจริญชีวิตตามพระฉายาและศักดิ์ศรีที่พระเจ้าประทานให้ เยาวชนจึงตกเป็นทาสของอำนาจบาป ถึงกระนั้น พระเจ้ามิได้ทำลายล้างมนุษย์ แต่ส่งพระบุตรของพระองค์มาเพื่อช่วยมนุษย์ช่วยโลกให้รอด... นี้คือความมั่นใจและความเชื่อของคริสตชน

บทสอน

๑. **สำหรับผู้ใหญ่ เตือนให้เราเอาใจใส่ต่อเยาวชนเป็นพิเศษ** เพราะเยาวชนเป็นอนาคตของชนชาติ เป็นอนาคตที่สำคัญของประเทศไทย ปัญหาความยุ่งยากต่างๆ ที่เกิดอยู่ในปัจจุบันทำให้ต้องกระตือรือร้นที่จะเสนออุดมคติทางศาสนาให้เขาได้รู้และถือตาม แนะแนวทาง ให้แนวคิด ที่ช่วยให้เกิดการตื่นตัวต่อสิ่งที่มีผลกระทบ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่นที่ดูเหมือนหมดศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ขาดความเหมือนฉายาของพระเจ้า อีกทั้งมุ่งมั่นที่จะแก้ไขสิ่งต่างๆ เหล่านั้น

๒. **สำหรับเยาวชน พึงมีความมุ่งมั่นที่จะได้แก้ไขสิ่งต่างๆ** สิ่งแรกคือการเริ่มต้นจากตนเอง สำรวจชีวิตสังคม และศึกษาพระคัมภีร์ พระคัมภีร์สำหรับคริสตชนเป็นพระวาจาของพระเจ้า เป็นชีวิตและคำสอนของพระเยซูคริสต์ คุณธรรมคำสอนที่พระองค์สอนและปฏิบัติด้วยพระองค์เองเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต เมื่อพระองค์มีพระชนมายุ ๑๒ พรรษา คุณธรรมความนอบน้อมเชื่อฟังบิดามารดาคือสิ่งที่เราได้เรียนรู้ได้เห็นจากพระคัมภีร์ เยาวชนควรได้รับการเอาใจใส่และต้องเรียนรู้ ทำความเข้าใจชีวิตและคำสอนของพระเยซูคริสต์ และนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริงให้เป็นคุณธรรมประจำใจ สิ่งเหล่านี้ได้ช่วยพัฒนาเยาวชน มิใช่เพียงการพัฒนาสมองและสติปัญญาเท่านั้น แต่ช่วยในการพัฒนาให้เป็นคนครบทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และความรับผิดชอบต่อสังคมที่พวกเขาอยู่

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

เยาวชนเปรียบเสมือนผ้าขาวที่รอผู้ที่มาวาดภาพแต่งเติมให้สวยงาม เยาวชนเป็นผู้กำหนดอนาคตของชาติ จะเจริญหรือเสื่อมก็อยู่ที่เยาวชน การวาดภาพบนผ้าขาวนั้นก็อยู่ที่ผู้วาดจะตั้งใจวาดหรือไม่ การพัฒนาเยาวชนนั้น จำเป็นต้องทำให้เยาวชนรู้ถึงคุณธรรม จริยธรรม จึงจะพัฒนาเยาวชนให้มีความสามารถในด้านต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ การพัฒนาจิตใจจำเป็นต้องทำไปพร้อมกับการเรียนรู้ด้านต่างๆ จึงจะทำให้เยาวชนมีคุณภาพ

การพัฒนาด้านจิตใจจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับเยาวชนที่จะทำให้มีคุณภาพ อาจจะแยกออกเป็นหัวข้อได้ดังนี้

- การเรียนรู้บาปบุญ ความดี ความชั่ว
- การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม ตั้งแต่ครอบครัวถึงการอยู่ร่วมกันในชาติ
- การเรียนรู้ถึงการเสียสละเพื่อส่วนรวม
- การสร้างระเบียบวินัยของชีวิต
- การเรียนรู้ถึงความกตัญญู
- การรู้จักหน้าที่ของตน

จากหัวข้อที่ยกมานี้จะสำเร็จได้ผลนั้นจำเป็นต้องมีการกระตุ้น ดังนี้

- การเป็นตัวอย่างที่ดีของผู้ใหญ่
- การส่งเสริมคนดี
- การประกาศเกียรติคุณ

การจะให้เยาวชนเรียนรู้ทั้งด้านดีและไม่ดีก็ต้องชี้ให้เห็นชัด ชี้ตัวอย่างที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นและเปรียบเทียบความดี ไม่ส่งเสริมคนไม่ดี ตำหนิและประจานให้สำนึกผิด

ประการแรก *(ภควัทคีตา บทที่ ๒ โศลกที่ ๔๐)*

ทำความเข้าใจของเยาวชนให้มีความมั่นคง มีอยู่เพียงหนึ่งเท่านั้น

ผู้ขาดความมั่นคง จะแยกออกเป็นหลายสาขามากมายไม่มีที่สิ้นสุด เช่น การสอนธรรมเรื่องบุญ บาปนั้น ก็ต้องเป็นหนึ่งเดียว คือ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เท่านั้น และจะต้องนำความคิดให้ชัดเจน หว่านพืชใดได้พืชนั้น

(ภควัทคีตา บทที่ ๒ โศลกที่ ๕๘)

การสำรวมอินทรีย์จากอารมณ์ทั่วไป เหมือนเต่าที่สำรวมอวัยวะเข้าในกระดองของตน ปัญญาของเขาย่อมตั้งมั่น

หมายถึง การรู้จักระงับอารมณ์ที่เกิดขึ้นจากการที่อินทรีย์สัมผัสกับปัจจัยภายนอก

(ภควัทคีตา บทที่ ๒ โศลกที่ ๖๖)

ผู้ที่ไม่มีจิตตั้งมั่นย่อมไม่มีจิตที่เกี่ยวด้วยพุทธิ ไม่มีภาวนา (ความตั้งใจในพุทธิ)
ผู้ไม่มีภาวนาย่อมไม่มีศานติ (สงบ) เมื่อไม่มีศานติแล้วจะมีสุขแต่ที่ไหน

ประการที่สอง

เมื่อเรียนรู้แล้วต้องมีการปฏิบัติ การกระทำมีความสำคัญ ถ้าเมื่อรู้ คือ คุณงามความดีแล้วก็ต้องลงมือปฏิบัติ

(ภควัทคีตา บทที่ ๓ โศลกที่ ๙)

ในโลกนี้มีกรรมเป็นเครื่องผูกพันโดยการกระทำทุกชนิด เว้นแต่การกระทำเพื่อยัญพิธี (คือการกระทำเพื่อพระเจ้า ซึ่งได้แก่ ธรรมกาย) ท่านจงชอบที่จะประพฤติการกระทำยัญพิธีนั้น โดยไม่ประสงค์อย่างใด ๆ

หมายถึง การทำความดีที่แท้จริงแล้วไม่หวังผลใดๆ เมื่อมีจิตที่ไม่หวังการตอบแทน ก็จะทำด้วยจิตบริสุทธิ์ เมื่ออยู่ในครอบครัว ก็จะได้มีผู้ที่มีความสุขที่จะเห็นผู้อื่นพ้นทุกข์

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๑๘)

ประโยชน์ของเขาไม่ได้อยู่ตรงที่ทำหรือไม่ทำอะไร เขาไม่ต้องพึ่งใครๆ ทั้งหมดเพื่อประโยชน์อะไรๆ เลย

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๑๙)

เพราะฉะนั้น ท่านจงประพฤติโดยชอบ ซึ่งกรรมที่ควรกระทำให้เรื่อยไป โดยไม่ติดในกรรม เพราะว่าผู้ประพฤติกรรมโดยไม่ติดในกรรมนั้น ย่อมถึงปรมาตมัน

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๒๐)

ด้วยว่าบุรพชนมีท้าวชนกเป็นอาทิ ได้รับความสำเร็จเพราะกรรมอย่างเดียว
เมื่อท่านเล็งเห็นการสงเคราะห์ประชาโลกแล้ว ควรกระทำกรรมนั้นเถิด

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๒๑)

ผู้สูงสุดประพฤติอย่างไรๆ คนอื่นย่อมประพฤติตามอย่างนั้นๆ
ผู้สูงสุดนิยมอย่างไร ประชาโลกย่อมนิยมตามอย่างนั้น

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๓๖)

คนเรานี้ถูกอะไรบันดาลเล่าจึงทำบาป แม้ตนเองไม่ปรารถนาซึ่งเป็นเหมือนเขาทำไปด้วยกำลังของสิ่งอื่น

(บทที่ ๓ โศลกที่ ๓๗)

มันเป็นกาม มันเป็นโกรธ อันเกิดจากคุณ คือ รชะ (ความเห็นแก่ตัว) กินจุ บาปหนา ท่านจงทราบเถิดว่ามันเป็นศัตรูในเรื่องนี้

การอยู่ร่วมกันในสังคมได้ จะต้องมีความอดทน อดกลั้น ควบคุมอินทรีย์ไว้ให้ได้ โดยใช้ปัญญา ความรู้

ประการที่สาม

จะสร้างให้เยาวชนมีมนุษยธรรม คุณธรรมสำหรับมนุษย์ปฏิบัติ ธฤติ กษมา ทมะ อสเตยะ เศาจ อินทรียนิครห ธี วิทยา สตย อโกรธ นี้เป็นหลักธรรมสิบประการที่ผู้เป็นมนุษย์ต้องปฏิบัติ

ข้อ ๑ คือ ธฤติ แปลว่า ขันติ ความอดทน ความพอใจ คล้ายกับคำว่า สันโดษ ความจริง ยังแปลได้อีกหลายอย่าง เช่น ความถือ ความมี ความมั่นคง ความกล้า ความสุข ฯลฯ การถือธรรมะตามลักษณะนี้ก็คือ มีความอดทน และมีความพยายามอยู่ด้วยความมั่นคงเสมอ แม้ว่ายังไม่ได้สำเร็จประโยชน์ตามความประสงค์จากสิ่งใด ก็ไม่มีความหวั่นวิตกแต่ประการใด ยังมีความพยายามอยู่ต่อไปเสมอ และก็มีความรู้สึกยินดีตลอดไป

ข้อ ๒ คือ กษมาธรรม หมายถึง ขมา อภัยให้ผู้อื่น อดโทษ โดยถือเอาความเมตตากรุณาเป็นที่ตั้ง

ข้อ ๓ คือ ทมะ ซึ่งแปลว่า การระงับจิตใจ คือรู้จักข่มใจของตนด้วย ก็คือรู้จักอดจิตอดใจนั่นเอง ไม่ปล่อยให้หวั่นไหวไปตามอารมณ์ได้ง่าย ผู้ไม่รู้จักระงับจิต สำหรับผู้นั้นยากมากที่จะไปสู่โยคะที่พาไปถึงปรมาตมัน แต่ผู้สามารถระงับจิตใจได้นั้น กระทำความพยายามปฏิบัติทางโยคะ จะไปสู่ความสำเร็จได้ ได้ว่าผู้เกิดมาเป็นมนุษย์ต้องรู้จักระงับจิต

ข้อ ๔ คือ อสเตยะ แปลว่า ไม่ลักไม่ขโมย ไม่กระทำโจรกรรมนั่นเอง

ข้อ ๕ เศาจ แปลว่า ความบริสุทธิ์ ความสะอาด หมายถึง การทำตนเองให้มีความบริสุทธิ์ทั้งทางใจและกาย ทั้งภายนอกและภายใน

การทำตนเองให้มีความบริสุทธิ์ทางกาย คือ ทำความสะอาดภายนอกนั้น บุคคลส่วนมากกระทำกันโดยการเอาเครื่องอุปกรณ์ต่างๆ ที่ได้ทำโดยประณีตขึ้นมาด้วยความรู้ทางวิทยาศาสตร์

ความสะอาดกายภายใน ก็อาศัยอยู่ที่อาหารที่เราได้รับไป เราต้องเลือกอาหารประเภทที่มีประโยชน์ต่อร่างกาย ที่รับประทานแล้วได้ประโยชน์ต่อส่วนต่างๆ ของร่างกายภายใน

เพื่อทำความบริสุทธิ์ใจก็มีวิธี ๒ ประการ

ประการแรก ก็คือ ต้องรับอาหารบริสุทธิ์ อาหารบริสุทธิ์ คือ ต้องมาจากสถานที่บริสุทธิ์ มาจากคนบริสุทธิ์ และมาจากทางบริสุทธิ์ คือเราที่มีรายได้นั้นต้องมาจากอาชีพทางสุจริต เรารับรายได้จากผู้ใด ผู้นั้นก็ต้องเป็นคนบริสุทธิ์

สร้างมิตรภาพกับผู้มีความสุข สงสารแต่ผู้มีทุกขเวทนา รู้จักดีใจต่อนักบุญ ไม่สนใจกับนักอธรรม

ประการที่สอง ก็คือ การภาวนาถึง เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา การพิจารณาถึงว่าอะไรเป็นสุข อะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป เมตตาต่อผู้มีสุข กรุณาต่อผู้มีทุกข์ มุทิตาในบุญ อุเบกขาในบาป

ข้อ ๖ คือ อินทรียนิครห นิครห แปลว่า การปราบปราม เพราะฉะนั้น อินทรีย-นิครห จึงหมายถึงการปราบปรามอินทรีย์ทั้งสิบ หรือการอดกลั้นอินทรีย์ทั้งสิบ หรือการระงับอินทรีย์ทั้งสิบ

ข้อ ๗ คือ ธี แปลว่า พุทธิ สมอง ความคิด ปัญญา สติ มติ กล่าวคือ ควรจะมีความรู้ทั่วไป มีปัญญา และรู้จักระเบียบวิธีต่างๆ ทั้งทางขนบธรรมเนียม ประเพณี ธรรมะ สังคม และวัฒนธรรม

ธี คือ ผู้ใดตัดสินเรื่องต่างๆ ได้อย่างดีและถูกต้อง ผู้นั้นจะได้รับความสำเร็จเสมอ

ข้อ ๘ คือ วิทยา แปลว่า ความรู้ ญาณ หรือ ชญาณ หมายถึง ความรู้ทางปรัชญา ศาสตร์ ที่มีความสามารถเลือกหนทางไปทางที่ดี ทางที่ไปหาความหลุดพ้นกับการเวียนว่ายตายเกิด

ข้อ ๙ คือ สตย แปลว่า สัจจะ จริง ความจริง ศุทรมติ ความเห็นอันสุจริต กล่าวคือ ควรแสดงความซื่อสัตย์ต่อกันและกัน จึงทำให้เป็นที่ไว้วางใจกันและเชื่อใจกันได้ โดยไม่คิดทรยศต่อกัน

ข้อ ๑๐ คือ อโกรธ แปลว่า ไม่โกรธ ไม่มีความโกรธ คนที่มีความไม่โกรธนั้น ก็ต้องมีขันติและโสรัจจะ คือความอดทน มีความสงบเสงี่ยม และรู้จักทำจิตใจให้สงบ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ให้เอาชนะความโกรธให้ได้ด้วยความไม่โกรธนั่นเอง

***ประการที่สาม* การรู้จักหน้าที่**

การรู้จักระเบียบของชีวิต เป็นหมวดธรรมที่ต้องให้การสอนให้ลึกซึ้ง ค่อยเป็นค่อยไปจากการเรียนรู้หน้าที่ของตนและผู้อื่น แบ่งขั้นชีวิตของตนว่าในช่วงใดจะทำอะไร

หลักแห่งอาศรมอันเป็นหนึ่งของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นั้น แบ่งชีวิตมนุษย์ออกไปเป็น ๔ ขั้นตอน แต่ละตอนนั้นเรียกว่า อาศรม โดยถือว่ามนุษย์เหล่านี้ ส่วนเฉลี่ยของอายุคิดแล้ว

ได้ ๑๐๐ ปี แบ่งออกเป็น ๔ ภาค หรือ ๔ อาศรม อาศรมละประมาณ ๒๕ ปี ดังต่อไปนี้

๑. **พรหมจรยอาศรม** ในช่วงเวลา ๒๕ ปีแรกนี้ มนุษย์มีหน้าที่รับแต่การศึกษาไปตามวรรณะของตนเท่านั้น ผู้ที่เข้ามาอยู่ในอาศรมนี้เรียกว่า พรหมจารี เข้ามาอยู่โดยประกอบพิธีที่เรียกว่า อุปนยนสนสการ ซึ่งจัดทำแก่เด็กในขณะมีวัยได้ ๘ ขวบ ถึง ๑๒ ขวบ กล่าวคือ ส่วนมากเด็กที่มีลักษณะวรรณะกษัตริย์ ก็จัดทำพิธีนี้ล่าออกไปบ้าง คือ ประมาณอายุ ๑๑-๑๒ ขวบ ส่วนเด็กที่มีลักษณะตรงกับวรรณะไวศยะ ก็จะกระทำพิธีนี้ในอายุประมาณ ๑๒ ขวบ หรือล่าไปกว่านั้นเล็กน้อย แต่สำหรับเด็กที่มีลักษณะตรงกับวรรณะศูทรแล้ว ไม่มีการกำหนดอายุ เพราะพวกนี้ต้องรับการศึกษาทางภาคปฏิบัติมากกว่าวิชาหนังสือ บรรดาพรหมจารีจะต้องอยู่ในพรหมจรยอาศรมจนถึงอายุ ๒๕ ปีเต็ม ในระหว่างที่อยู่ในอาศรมกับอาจารย์ ผู้เป็นพรหมจารีจะต้องปฏิบัติตนดังต่อไปนี้

ก. เชื่อฟังคำสั่งสอนของครูทุกประการ

ข. ออกไปรับภิกษาสิ่งของต่างๆ ได้รับมาก็ต้องนำมาให้อาจารย์เสียก่อน

ค. สงวนหรือสาระสำคัญของร่างกายไว้ให้จงดี ด้วยวิธีการดังต่อไปนี้

(๑) รับประทานอาหารแต่ที่ดีและมีประโยชน์ต่อร่างกาย

(๒) ก. ไม่ควรอ่านหนังสือเรื่องเพศ หรือหนังสือประโลมโลก

ข. ไม่ควรดูละครหรือภาพยนตร์ที่มีการแสดงและเรื่องรักๆ ใคร่ๆ

ค. ไม่ควรแต่งตัวให้มากเกินไป สมัยโบราณห้ามไม่ให้ตัดผม

(๓) ควรอยู่เสียให้ห่างไกลจากเพศตรงข้าม เช่น

ก. ไม่ควรมีจินตนาการถึงเพศตรงข้าม

ข. ไม่ควรสนทนากันด้วยเรื่องเพศ

ค. ไม่ควรเล่นสนุกกับเพศตรงข้าม

ง. ไม่ควรสนทนากับเพศตรงข้ามโดยไม่มีผู้อื่นอยู่ด้วย

จ. ไม่ควรมองหน้าเพศตรงข้าม

ฉ. ไม่ควรมีความปรารถนาแต่ประการใดเกี่ยวกับเรื่องเพศ

ช. ไม่ควรพยายามพบปะหรือคบหาสมาคมกับเพศตรงข้าม

ซ. ไม่ควรจินตนาการถึงการประพฤติเมถุนธรรม

(๔) ต้องไม่ทำประการใดประการหนึ่งที่จะให้สาระสำคัญของร่างกายต้องมีอันหลั่งล้นเสียหายไป

(๕) ควรตั้งใจในการศึกษาเล่าเรียนอยู่เสมอ และควรพำนักอยู่ที่อาศรมของอาจารย์โดยตลอด

๒. **คฤหสถาศรม** เมื่อสำเร็จการศึกษาออกจากอาศรมของครูอาจารย์มาแล้ว ก็มาช่วยแบ่งเบาภาระจากบิดามารดาด้วยการช่วยทำงาน และจัดแจงพิธีสมรสเพื่อรักษาวงศ์ตระกูลให้มั่นคงยืนนานต่อไป

๓. **วานปรสถาศรม** เป็นช่วงระยะที่ ๓ แห่งชีวิต กล่าวคือ เมื่อบุตรธิดาได้สำเร็จการศึกษาออกไปเป็นคฤหัสถ์แล้ว ตัวบิดามารดาผู้ชราก็ควรจะยกทรัพย์สมบัติมอบให้แก่บุตรธิดา แล้วตนเองก็ออกไปอยู่เสียที่อาศรมอันตั้งอยู่ในป่า เพื่อเสียสละอุทิศกำลังร่างกายของตนออกทำงานให้แก่สังคมส่วนรวม ด้วยการเป็นครูอาจารย์ทำหน้าที่ให้การศึกษาและนึกคิดแต่ในทางที่จะทำให้สังคมเจริญแล้ว

๔. **สนยสตาศรม** เป็นระยะสุดท้ายแห่งชีวิต คือ อายุย่างเข้า ๗๕ ปี ผู้ชราในวัยนี้ย่อมรู้สึกได้ด้วยตนเองว่าตนมีอายุมากแล้ว เพราะฉะนั้น ก็พาตนเองเข้าสู่ สนยสตาศรม คือ บวชเป็นสันยาสีในอาศรมนี้ บำเพ็ญสมาธิ และพยายามแสวงหาโมกษธรรม หรือความจริง ว่าตนเองเป็นใคร พระพรหมคือใคร ในโลกนี้มีสารวสตอะไรบ้างเหล่านี้

ประการที่สี่

ความกตัญญูนั้นเป็นสิ่งที่ทำให้คนเป็นมนุษย์ คือ รู้จักคุณของสิ่งที่มีประโยชน์ทั้งหลาย รู้จักรักษาให้คงอยู่ ไม่ว่าคน สัตว์ สิ่งของ เมื่อเป็นประโยชน์แล้ว ตนเองได้ใช้หรือพึ่งพิง ก็รู้จักคุณ กตัญญู ปัจจุบันมีคำพูดที่มักจะพูดกันเสมอ คือ อนุรักษ์ คือการรักษา ไม่ว่าจะเป็น คน สัตว์ สิ่งของ และอีกคำหนึ่ง คือ การรักษาสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็เกี่ยวเนื่องถึงการรู้คุณ กตัญญูต่อสิ่งนั้นๆ

จากธรรมที่กล่าว ผู้ใหญ่ทำอะไร ผู้น้อยมักทำตาม ฉะนั้น ตัวอย่างซึ่งเป็นต้นแบบของเยาวชนเพื่อจะพัฒนาเยาวชน ก็ต้องพัฒนาผู้ใหญ่ไปด้วย และจะต้องทำโดยเร่งด่วน จึงจะพัฒนาเยาวชนได้ดีตามปณิธาน.

ศรัทธานำมาซึ่งความสุข

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พราหมณ์ศรีล รังสิพราหมณกุล*
ศาสนาซิกข์	*นายอาตาร์ซิงห์ อนันตถวัลย์*

เรียบเรียง

ศรัทธานำมาซึ่งความสุข

พระพุทธศาสนา

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ได้รับรองสิทธิและเสรีภาพในการเชื่อถือทางศาสนาหรือลัทธิ ซึ่งไม่ขัดต่อความเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน ให้ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพในการนับถืออย่างมาก บ่งบอกถึงชาวไทยส่วนใหญ่ซึ่งเป็นชาวพุทธมีจิตใจกว้างขวางในการยอมรับความคิดเห็นของคนอื่น ในประเทศไทยจึงมีศาสนาที่นับถือมากมาย เช่น ศาสนาอิสลาม คริสต์ ซิกข์ พราหมณ์-ฮินดู โดยแต่ละศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อต้องการส่งเสริมศีลธรรมอันดีงามให้แก่ประชาชน ดังนั้น ประเทศไทยจึงมีความมั่นคง เนื่องจากแต่ละศาสนามีความสามัคคีปรองดองกัน

คำว่า **ศรัทธา** หมายถึง การยอมรับนับถือในสิ่งที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรม โดยสิ่งนั้นผู้ยอมรับนับถือเชื่อว่า จะสร้างความอุ่นใจ ความปลอดภัย ความเจริญก้าวหน้า โดยทั่วไปบางครั้งคนเราอาจหลงเชื่อในสิ่งที่ผิดๆ อย่างไม่มีเหตุผล เช่น เชื่อผู้แอบอ้างตัวเป็นผู้วิเศษ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ซึ่งเรียกว่าศรัทธาบอด คือ ศรัทธาอย่างไม่มีเหตุผล ปักใจเชื่อแล้วยากจะถอนตัวได้

กรอบของความศรัทธามีมากมาย หากเรามีศรัทธาในสิ่งใดแล้ว ถือว่าสิ่งนั้นให้ความอบอุ่น ความเจริญก้าวหน้า ความสำเร็จในชีวิต สมมุติว่าเรามีความศรัทธาในหมอดู จะเปิดร้านก็ดูฤกษ์ยามก่อน ทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะเกิดความสำเร็จก้าวหน้า หรือความเชื่อในลักษณะของต้นไม้ เช่น ปลูกต้นมะตูมเชื่อว่าจะมีชื่อเสียงโด่งดัง ปลูกต้นมะขามให้คนเกรงขาม หรือความเชื่อที่ทำให้คนมีความกล้า เช่น พระอินทร์สามารถรบชนะอสูรได้เพราะมีศรัทธาในพระพุทธเจ้า มีเรื่องเล่าว่า ทหารคนหนึ่งอมพระเครื่องเข้าทำสงคราม บังเอิญพระเครื่องหลุดจากปาก คว้าอย่างอื่น (เขียด) มาอมแทน ปรากฏว่าเขียดดิ้นอยู่ในปากเข้าใจผิดคิดว่าของขึ้นฟันข้าศึกและรอดพ้นจากอันตรายไปได้อันเนื่องมาจากความศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เพราะฉะนั้นศรัทธามีประโยชน์ คือทำให้ใจสบาย อบอุ่นใจ และทำให้มีความกล้าในการที่จะปฏิบัติหน้าที่

ต่อไปด้วยความสรัทธา แต่อย่างไรก็ตาม ศรัทธาต้องมีเป้าหมาย บุคคลใดมีความเชื่อมั่นในตนเองมากเกินไป ไม่จัดว่าเป็นศรัทธา แต่เป็นความเชื่อมั่นตามกิเลส เรียกว่า **อหังการ** คือ เป็นผู้มีความโอ้อวด ถือตน บางครั้งเรามีศรัทธาที่เป็นความหลง เรียกว่า **สัมปยุตด้วยอาเวค** มีความเสียหายมากหากเกิดขึ้นในศาสนาใด เช่น ในประเทศอุกันดาเกิดลัทธิที่ชื่อวันสิ้นโลก สร้างความเชื่อแก่สาวกว่า การฆ่าตัวตายเป็นความสุขนิรันดร์ ทำให้ผู้หลงใหลในลัทธิฆ่าตัวตายกว่า ๕๐๐ คน ตรงกันข้าม พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความศรัทธาและเชื่อในสิ่งที่ควรเชื่ออย่างมีเหตุผล เมื่อมีศรัทธาต้องใช้ปัญญาพิจารณาควบคู่กันไป

คนที่มีความกล้าต้องมีความศรัทธาเชื่อมั่นในสิ่งที่ควรเชื่อ มีศีล มีพาหุสัจจะ คือ มีความรู้มาก มีความเพียร และที่สำคัญมีปัญญาควบคุม ฉะนั้น เมื่อมีความศรัทธาในสิ่งใดต้องมีปัญญาพ่วงท้ายเสมอ ปัญญาจึงเปรียบเสมือนหางเสือคอยคุมเรือให้ไปในทิศทางที่เหมาะสม พระพุทธศาสนาสอนให้เชื่อแบบเป็นกลาง เนื่องจากในสมัยก่อนมีลัทธิต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย มีการแข่งขันกันสอนศาสนาให้คนเชื่อถือโดยพระพุทธเจ้าทรงสอนด้วยหลักของเหตุผล ซึ่งมีกล่าวไว้ในกาลามสูตร ๑๐ ประการ ดังนี้

๑. อย่าเชื่อโดยการฟังตามกันมา คือ เรื่องที่ฟังเรานึกว่าจริง บางทีอาจเป็นเท็จได้
๒. อย่าเชื่อโดยเล่าสืบต่อกันมา
๓. อย่าเชื่อโดยที่เป็นข่าวลือ
๔. อย่าเชื่อโดยอ้างตำรา
๕. อย่าเชื่อโดยนึกเดาเอา
๖. อย่าเชื่อโดยการคาดคะเน
๗. อย่าเชื่อโดยตรึกตามอาการ
๘. อย่าเชื่อโดยคิดว่าความคิดเห็นของคนคนนั้นตรงกับความคิดเห็นของเรา
๙. อย่าเชื่อโดยที่บุคคลนั้นเป็นครูอาจารย์ของเรา
๑๐. อย่าเชื่อโดยท่านผู้นั้นเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือได้

พระพุทธเจ้าตรัสว่า จงอย่าเชื่อ จะเชื่อต่อเมื่อได้พิสูจน์ด้วยตัวเองว่าเป็นจริงหรือไม่จริงแล้วจึงเชื่อ สิ่งใดอันเป็นอกุศลที่นักปราชญ์ติเตียน ทำไปแล้วเกิดทุกข์ เมื่อลองพิสูจน์ดูแล้วได้รับโทษ อย่าไปเชื่อหรือนำเป็นแนวทางดำเนินชีวิต แต่สิ่งที่เป็นกุศลเป็นความดีงาม มีผู้สรรเสริญ มีความสุข ก็จงลองทำดู หากได้ผลตามนั้นก็จงเชื่อ เพราะฉะนั้น ในการที่เราจะพิสูจน์ความเชื่อของเรา โดยยึดหลักตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นแนวทางที่เรียกว่า เอหิปัสสิโก คือ ธรรมที่สามารถเรียกมาดูได้ คำสอนของพระพุทธองค์จะไม่บังคับให้ทำตาม แต่จะให้แนวคิด เช่น ครั้งหนึ่งในหมู่บ้านศาลา มีเจ้าลัทธิสอนศาสนาต่างๆ มากมาย ซึ่งชาว

บ้านไม่รู้จะเชื่อคำสอนของลัทธิใดดี พระพุทธเจ้าสอนให้เชื่ออย่างมีเหตุผล ไตร่ตรองดูว่า ให้ชาวบ้านได้พิจารณาในแง่ของกฎแห่งกรรม คือ ทำดีย่อมได้ดีทำชั่วย่อมได้ชั่ว

๑. กัมมสัทธา คือ เชื่อในการกระทำอันเป็นเหตุให้เกิดผล

๒. วิปากสัทธา คือ เชื่อในผลของการกระทำ ทำดีย่อมได้ผลดี ทำชั่วย่อมได้รับผลชั่ว

๓. กัมมัสสกตาสัทธา คือ เชื่อว่าทุกคนมีกรรมของตัวเอง หมายความว่า กรรมเป็นของเฉพาะตัว ผู้ใดทำกรรมไม่ว่าดีหรือชั่ว ผู้นั้นต้องรับผลกรรมด้วยตัวเอง จะให้ผู้อื่นรับผลแทนไม่ได้

๔. ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าเป็นธรรมอันบริสุทธิ์ เป็นทางที่พ้นทุกข์

ผู้ใดมีศรัทธาในสิ่งใดสิ่งหนึ่งและเป็นศรัทธาที่ตรงและแน่วแน่ เชื่อมั่นในการตรัสรู้ของพระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อย่างแน่วแน่แล้ว ย่อมบรรลุถึงความสุขได้โดยง่าย นอกจากนี้ อุบาสกในพระพุทธศาสนาต้องประกอบด้วยคุณสมบัติ ดังนี้

- ต้องมีศรัทธา คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อในเหตุและผล
- เป็นผู้มีศีล
- ไม่เชื่อเรื่องมงคลตื่นข่าว ต้องพิจารณาวิเคราะห์ให้เห็นในเหตุผลก่อน เพราะสิ่งที่เราเชื่อนั้นบางทีอาจเป็นเท็จได้ หรือสิ่งที่เราไม่เชื่อนั้นบางทีอาจเป็นจริงได้ ฉะนั้น ถ้าเรามีศรัทธาอยู่แล้ว เราควรรักษาศรัทธาของเรานั้นไว้ แต่ควรรับฟังศรัทธาความคิดของผู้อื่นบ้าง เพราะอาจจะทำให้ศรัทธาของเราปราศจากความเคลือบแคลงสงสัยได้

ดังนั้น ชาวพุทธทุกคนจะเชื่อหรือทำสิ่งใดต้องมีโยนิโสมนสิการ คือ ความคิดโดยแยบคายพิจารณาให้ถี่ถ้วนก่อน หมายความว่า ศรัทธาในกรอบของพระพุทธศาสนาต้องมีปัญญาควบคุมเสมอ

ศาสนาอิสลาม

สังคมมุสลิมขณะนี้กำลังรณรงค์เกี่ยวกับเรื่องการปลูกศรัทธา ซึ่งศาสนาอิสลามเรียกว่า “อิมาน” คือการศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า การศรัทธาต่อคำสอนศาสนา

ศาสนาอิสลามได้แบ่งโครงสร้างของศาสนาเป็นโครงสร้างหลัก ๒ ประการ คือ

๑. **หลักศรัทธา** การศรัทธาต่อคำสอนศาสนา ๖ ประการ

๒. **หลักปฏิบัติ** คือ การกระทำ

คนเราจะปฏิบัติสิ่งใดด้วยความเต็มใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการศรัทธาหรือเลื่อมใสสิ่งนั้นๆ จึงจะปฏิบัติสิ่งนั้นได้ดี และเรื่องศรัทธาในแนวทางของศาสนาหรือโดยภาพทั่วๆ ไปเป็นเรื่องของทฤษฎี ถ้าคนเราไม่ศรัทธาหรือไม่มีการเลื่อมใสในสิ่งที่เรากำลังปฏิบัติอยู่ จะทำให้เราขาดความมั่นใจในการปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ศาสนาอิสลามเน้นในประเด็นนี้มาก เพราะเรื่องการปฏิบัติศาสนกิจในศาสนาอิสลามหลายๆ อย่าง จะต้องเกิดขึ้นจากการศรัทธา คนเราจึงจะทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการศรัทธาต่อพระผู้เป็นเจ้า และในศาสนาอิสลามสอนให้ศรัทธาในเรื่องของพระผู้เป็นเจ้า คือ อัลเลาะห์องค์เดียว ตรงนี้ถ้าจะมองไปแล้วจะพบว่า การศรัทธาในศาสนาอิสลามในเรื่องนี้ก็คือ การศรัทธาในสิ่งที่เรามองไม่เห็นในภาพ แต่ว่าเราเห็นหรือเชื่อในคุณลักษณะ เชื่อในเดชานุภาพต่างๆ เชื่อในเรื่องของพระมหากรุณาธิคุณที่บังเกิดสิ่งต่างๆ ไว้ ทรงสั่งสอนว่าจะต้องมีผู้สร้าง นั่นคือ พระผู้เป็นเจ้า สรุปได้ว่า ถ้าเราศรัทธาอย่างจริงจัง ทุกศาสนาหรือทุกคำสอนที่เรานับถืออยู่ ความเจริญก้าวหน้าต้องเกิดขึ้น การที่เรามีคุณธรรม มีหลักธรรมคำสอน หรือเชื่อมั่น มีศรัทธาในหลักธรรมของเราที่มีอยู่ ไม่ว่าเราจะอยู่ในสถานภาพใด สถานการณ์ใด การที่เราศรัทธาอย่างแท้จริงจะนำมาซึ่งความสำเร็จอย่างแท้จริง

ศาสนาคริสต์

เรื่องของศรัทธานำมาซึ่งความสุขมีหลายแง่มุม แต่มีอยู่มุมหนึ่งที่อยากพูดถึงก็คือ ความศรัทธาซึ่งเกิดจากความนิยม ความพอใจจากการได้รู้ ได้พบ ได้เห็น ไม่ว่าจะเป็นคำสอนของบุคคล เช่น พระเยซูเจ้า ซึ่งได้รับรู้จากคำบอกเล่าจากพระคัมภีร์ แล้วสิ่งที่เกิดขึ้นคือได้ดำเนินชีวิตตามที่ท่านสอน ทำให้หลายครั้งทราบว่าสิ่งที่ท่านสอนเป็นความจริง และนั่นเป็นประสบการณ์จริงที่ตอกย้ำให้ปฏิบัติ แล้วตรงนี้เป็นการเพิ่มพูนความเชื่อ ซึ่งในครั้งแรกก็เชื่อแบบเด็กๆ ว่าท่านมีความสามารถเฉพาะในการทำอัศจรรย์ ความสามารถในการแสดงความรักต่อผู้อื่น แต่ต่อมาเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ความศรัทธาก็เพิ่มขึ้น ซึ่งเป็นความศรัทธาที่มั่นคง และทำให้ใจสงบ มีความสุข

หนทางสู่ความสุข

หนทางสู่ความสุขมีขั้นตอนในการปฏิบัติสำคัญดังนี้ คือ:-

๑. จงยอมรับว่าเราไม่มีอำนาจ

มนุษย์ แม้ว่าในปัจจุบันนี้จะมีความรู้ความสามารถทำอะไรได้หลายอย่าง และบางอย่างก็เป็นสิ่งที่ไม่เคยคาดคิดมาก่อนว่าจะทำได้ แต่มนุษย์ก็ทำได้ จนอาจจะเรียกว่าเป็นสิ่งอัศจรรย์ก็ได้

แต่ถึงแม้ว่ามนุษย์จะทำอะไรได้หลายๆ อย่าง แต่มนุษย์ก็ไม่สามารถทำอะไรได้ทุกอย่างตามที่มนุษย์ต้องการได้ มนุษย์เกิดมาแล้วยังต้องเจ็บไข้ได้ป่วย มนุษย์ยังต้องแก่ และมนุษย์ยังต้องตาย มนุษย์บางคนเกิดมาก็พิการไม่สมประกอบนับแต่วันคลอดออกมา มนุษย์ไม่สามารถควบคุมภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดในโลกที่มาจากธรรมชาติได้ และยังมีอะไรอีกมากมายที่มนุษย์ไม่อาจควบคุมได้หรือทำได้

มนุษย์ที่คิดจะหาความสุขให้แก่ตนเองจึงต้องยอมรับสภาพความจริงเสียก่อน ก่อนจะทำอย่างอื่น ว่ามนุษย์ไม่มีอำนาจจะจัดการทุกสิ่งทุกอย่างด้วยตัวเองได้ มนุษย์ยังอยู่ใต้อำนาจของคนบางคน หรือของบางสิ่งที่มีอำนาจเหนือเราและมีความสามารถเหนือกว่าเรา

หมายเหตุ

บทความบางส่วนนำมาจากหนังสือ **"หนทางสู่ความสุข"** โดย ดร. ทิม พรรณศิริ (ที่ปรึกษาคณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการเสวนาระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์), จัดพิมพ์โดยสมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย

และสามารถทำทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ไม่สามารถทำได้ เพื่อว่ามนุษย์จะได้ยอมรับสภาพของตัวเองด้วยความเป็นจริงด้วยความเต็มใจ และไม่วุ่นวายหรือวิตกกังวลจนกลายเป็นความทุกข์ต่อไป

หากมนุษย์สามารถยอมรับกับสภาพของตนเองได้ และยอมรับว่าเราไม่มีอำนาจที่จะทำอะไรได้เองทุกอย่าง เมื่อมีเหตุการณ์บางอย่างเกิดขึ้นในชีวิต เราจะยอมรับได้อย่างหน้าชื่นตาบาน ไม่ใช่หน้าชื่นอกตรม อย่างที่เรากำลังเป็นกันอยู่ในขณะนี้

ดังนั้น บันไดขั้นแรกของการก้าวไปหาความสุขก็คือ เราจะต้องยอมรับว่าเราไม่มีอำนาจ

๒. จงยอมรับว่ามีผู้มีอำนาจเหนือเรา

หากเราผ่านบันไดความเชื่อขั้นแรกว่าเราไม่มีอำนาจแล้ว เราก็จะก้าวสู่บันไดขั้นที่สอง แต่ข้อที่สำคัญ ท่านจะต้องผ่านบันไดขั้นแรกก่อนว่าท่านมีความศรัทธาเช่นนั้นจริงๆ

บันไดขั้นนี้บอกให้ท่านยอมรับว่าในโลกนี้มีบางสิ่งบางอย่างที่มีอำนาจเหนือเรา และสามารถจัดการทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตของเราในส่วนที่เราไม่สามารถทำได้เองได้ และเราจะต้องพึ่งสิ่งที่มีอำนาจนี้ เราจึงจะได้โอกาสได้พบกับความสุขตามที่เราต้องการได้

แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า เราจะมอบชีวิตของเราทั้งชีวิตอยู่ภายใต้การดูแลหรือควบคุมของสิ่งที่มีอำนาจเหนือเราแต่เพียงผู้เดียวตลอดเวลา

มนุษย์เกิดมาด้วยการมีสติปัญญา มีความคิด มีความรู้ มีความสามารถ มนุษย์จึงต้องเอาสิ่งที่ตนมีนั้นออกมาใช้ให้มากที่สุดหรือดีที่สุดเสียก่อน ส่วนสิ่งใดที่เกินกว่าความสามารถของเรา หรือที่เราไม่สามารถทำได้ ก็จงมอบสิ่งนั้นให้ผู้มีอำนาจเหนือเราช่วยเหลือเราเป็นการเพิ่มเติม

ผู้ที่มีอำนาจเหนือเรา หรือเหนือมนุษย์นั้น มีชื่อเรียกต่างๆ กัน แต่ผู้ที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ที่มนุษย์กว่าครึ่งโลกมีความเชื่อก็คือ “พระเจ้า” ที่ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “GOD”

พระเจ้าเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งฤทธิ์อำนาจทุกประการ พระเจ้าไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน ไม่มีจุดเริ่มต้น ไม่มีจุดสิ้นสุด และมีอยู่ทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าในตัวเรา นอกตัวเรา ในโลกที่เราอยู่หรือนอกโลกที่เราอยู่

พระเจ้าเป็นผู้ทรงสร้างสรรพสิ่งต่างๆ ในโลกนี้ และรวมทั้งได้ทรงสร้างมนุษย์ด้วย พระองค์ไม่เคยทำให้มนุษย์ต้องพินาศเพราะพระองค์ พระองค์พร้อมจะให้อภัยหรือยกโทษให้เขาเสมอ เมื่อเขาทำผิดแล้วมาขอโทษพระองค์ เพราะมนุษย์เป็นสิ่งสร้างสิ่งเดียวที่พระองค์รักที่สุด และพระองค์ต้องสร้างมนุษย์ด้วยพระหัตถ์ (มือ) ของพระองค์เอง ส่วนสิ่งสร้างอื่นๆ พระองค์เพียงแต่นึกก็เกิดขึ้นเองได้

ดังนั้น พระเจ้าจึงรักมนุษย์เป็นพิเศษ และพระองค์ต้องการให้มนุษย์ที่ตายแล้วกลับไปหาพระองค์ และอยู่บนสวรรค์ร่วมกับพระองค์ตลอดไป

แต่...ก็เป็นที่น่าเสียใจ ที่มนุษย์เกิดมาในโลกนี้แล้วไม่สามารถทนต่อการยั่วเย้าของเนื้อหนัง หรือความต้องการฝ่ายโลกได้ มนุษย์จึงทำผิดต่อพระเจ้าตลอดเวลา แม้ว่าพระองค์จะให้สาวกของพระองค์เอาพระบัญญัติหรือข้อพระธรรมของพระองค์มาประกาศให้มนุษย์ทุกคนได้ทราบ แต่มนุษย์ก็ยังคงทำบาปต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง

ดังนั้น... พระองค์จึงต้องให้พระบุตรของพระองค์เพียงองค์เดียวเสด็จมาในโลกนี้ในสภาพของมนุษย์ นามว่า "เยซู" หรือที่รู้จักของคนทั่วโลกว่า "พระเยซูคริสต์" มาเป็นตัวแทนของพระองค์ เพื่อเตือนให้มนุษย์เลิกทำบาปและหันมาทำความดีตามพระบัญญัติของพระองค์ ด้วยการเอาพระบัญญัติแต่ละข้อมาอธิบายขยายความเพื่อมนุษย์จะได้เข้าใจและเอาไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และพระเจ้าได้ดลใจให้มนุษย์ซึ่งเป็นศิษย์ของพระเยซูคริสต์เขียนข้อพระธรรมของพระองค์ขึ้นมาลงไว้ในหนังสือที่เรียกว่า "พระคัมภีร์ไบเบิล" เพื่อให้มนุษย์ทุกคนได้อ่านเพื่อจะได้ทราบถึงความรักของพระองค์ที่มีต่อมนุษย์ และข้อพระธรรมของพระองค์เพื่อนำไปปฏิบัติ เพื่อเขาจะได้รับชีวิตรอด และเมื่อเขาต้องจากโลกนี้ไปแล้วก็จะได้กลับไปอยู่กับพระองค์บนสวรรค์ตลอดไป

บันไดขั้นที่สองที่จะนำไปสู่ความสุขก็คือ การต้องเชื่อด้วยความจริงใจอย่างสิ้นสุดจิตใจ ชีวิต และกำลัง ว่าผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าเรานั้น คือ "พระเจ้า"

๓. จงมอบชีวิตและจิตใจของท่านแด่พระเจ้า

หากท่านยอมรับว่าท่านไม่มีอำนาจทุกอย่าง และมีผู้ที่มีอำนาจเหนือท่านคือพระเจ้าอย่างแท้จริงแล้ว ท่านจึงจะสามารถก้าวมาสู่บันไดขั้นที่ ๓ นี้ได้ นั้นก็คือ จงมอบชีวิตและจิตใจของท่านแด่พระเจ้า

เมื่อท่านยอมรับว่าท่านไม่มีอำนาจและมีผู้ที่มีอำนาจเหนือชีวิตของท่านแล้ว ก็ไม่จำเป็นที่ท่านจะต้องขวนขวาย หรือแสวงหาถึงวิธีการต่างๆ ในการทำให้ท่านได้พบกับความสุขด้วยตัวของท่านเองตามลำพังต่อไปอีกแล้ว เพราะทำอย่างไรๆ ท่านก็ไม่สามารถทำให้ท่านเองได้พบกับความสุขอย่างที่ท่านต้องการได้ทุกอย่าง ทำไมเล่าท่านจึงไม่มอบชีวิตและจิตใจของท่านอยู่ในความดูแลของพระเจ้า และขอให้พระองค์ได้ช่วยดูแลในสิ่งที่ท่านไม่สามารถทำด้วยตนเองได้ ให้พระองค์ได้ทำส่วนนั้นเพิ่มเติมแก่ท่าน ท่านยังจะคิดดันทุรังทำต่อไปอีกทำไม เพราะถึงแม้ท่านจะพยายามอย่างไรก็ไม่มีวันสำเร็จ

จงยอมรับเสียเถิดว่า ชีวิตของเราต้องพึ่งพระเจ้า ชีวิตของเราต้องพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เราจะพึ่งตัวเราเองตามลำพังไม่ได้ เพราะตัวเราเองไม่สามารถทำให้เราได้พบความสุขทุกๆ อย่าง

ตามที่เราต้องการได้ แต่การมอบชีวิตของเราให้พระเจ้าดูแล เราจะได้พบกับความสุขตามที่เราต้องการได้ แต่ท่านจะต้องมอบด้วยความเชื่อ ความไว้วางใจ ความหวัง และความรัก

- เชื่อว่าพระองค์จะช่วยท่าน
- หวังว่าท่านจะได้รับในสิ่งที่ท่านขอ
- ด้วยความรักและไว้วางใจอย่างแท้จริงต่อพระองค์ และต้องการให้พระองค์เป็นที่พึ่งของเราแต่เพียงผู้เดียว

ท่านที่ใคร่จะแสวงหาความสุขให้กับตนเองได้ จะต้องมีความศรัทธาแรงกล้าต่อพระเจ้าและผ่านขั้นตอน ๓ ประการแรกนี้ก่อน หากท่านไม่ศรัทธา ท่านก็จะไม่สามารถได้พบกับความสุขตามที่ท่านต้องการได้ และท่านก็ไม่จำเป็นจะต้องอ่านต่ออีก เพราะขั้นตอน ๓ ตอนแรกเป็นพื้นฐานที่จะทำให้ท่านได้พบกับความสุขได้หรือไม่ได้

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศรัทธา คือ ความเชื่อ ต่อคัมภีร์พระเวท ความเชื่อต่อพระมหาตมา หมายถึงพระเป็นเจ้าหรือพระปรมาตมัน เชื่อถ้อยคำของครูบาอาจารย์ที่เป็นผู้สอนหลักศาสนาด้วย และเชื่อโองการที่พระเป็นเจ้ากำหนดหรือประทานให้ไว้นั้น เสมือนซึ่งเราได้เห็นต่อหน้า เชื่อในสิ่งใดที่เห็นประจักษ์ต่อหน้า เชื่อในพระเป็นเจ้า เชื่อในพระเวท เชื่อในคำกล่าวของครูบาอาจารย์แถลงให้ทราบ ศรัทธาจึงมีความหมายที่ลึกซึ้ง ไม่ได้หมายความเพียงอย่างเดียวคือความเชื่อเท่านั้น จะต้องมีความรู้ จะต้องมีการปฏิบัติ และสูงสุดของศรัทธาเราเรียกว่า “ภักดี” หรือ “ภักติ” หรือ “ความจงรักภักดี” ศรัทธานั้นจะต้องเริ่มมาก่อนแล้วมีการเรียนรู้ มีการปฏิบัติจึงนำไปสู่ความภักดี หรือ ภักติ หรือ ความจงรักภักดี นั่นเอง ในเรื่องของความมีศรัทธาจนถึงมีความภักตินั้น จากคัมภีร์ภควัทคีตา ในอรรถยายที่ ๑๒ ได้บรรยายเรื่องของศรัทธาไว้พอสมควรยกตัวอย่างมาเป็นบางบท ดังนี้

จากบทที่ ๒ อรรถยายที่ ๑๒ **ผู้มีจิตใจในเอกัคคตา คือ มีจุดรวมยอดอันเดียวในอาตมา** อาตมาคืออธรรมสูงสุด หรือพระปรมาตมัน มีโยคะเป็นนิตย์ หมายถึงมีการปฏิบัติบูชาด้วยศรัทธาครบ ๕ อาตมา ก็คือมีจิตรวมยอดอันเดียวต่ออธรรมสูงสุด หรือปรมาตมัน จึงเป็นผู้ปฏิบัติดีสูงสุด

ในบทที่ ๓ **ผู้ที่คบหาพรหมซึ่งไม่เสื่อมสูญ ที่ให้เห็นไม่ได้ ไม่มีรูปร่าง ไม่มีที่อยู่อจินไตย ตั้งมั่นบนภูเขา ไม่หวั่นไหว ไม่เที่ยงแท้** ก็คงจะหมายถึงผู้ที่มีศรัทธา

บท ๖ **ผู้ใดปลงกรรมทั้งปวงลงในอาตมา หรือคิดถึงอาตมาอย่างเดียว เพ่งต่ออาตมาอย่างเดียว โดยสมาธิแน่วแน่ ย่อมสบพบอาตมาได้**

บท ๗ **อาตมาเป็นผู้ฉุดผู้ที่มีใจตั้งมั่นอยู่ในอาตมาอย่างเดียวแล้วนั้น เหล่านั้นขึ้นจากทะเล คือสังสารวัฏเป็นแดนมฤตยูนั้นโดยไม่นานเลย** ก็หมายถึง ผู้มีศรัทธาตั้งมั่นอยู่กับอาตมา คือ พระเป็นเจ้า พระเป็นเจ้าจะเป็นผู้ฉุดให้บุคคลเหล่านั้นขึ้นจากทะเล ทะเลในที่นี้หมายถึง สังสารวัฏต่างๆ ความโลภ ความโกรธ ความหลงทั้งหลาย จากแดนมฤตยูนั้นโดยไม่นาน นี่คือผู้ที่มีศรัทธาต่อพระเป็นเจ้า

บทที่ ๘ **ท่านจงวางใจในอาตมา จงหยั่งความรู้นั้นให้อาศัยในอาตมา ท่านจะอยู่ในอาตมาโดยแท้ต่อนี้ไปไม่ต้องสงสัย** คือ เป็นการเตือนถึงศรัทธาซึ่งบุคคลเรามีต่อพระเป็นเจ้า

บทที่ ๑๒ **อัภยาส คือ การฝึกโยคะ ไม่ดีไปกว่าชญาณคือความรู้ ชญาณไม่ดีไปกว่าธยาน คือไม่ดีไปกว่าการสละผลของกรรม เพราะการสละผล บุคคลจึงได้รับศานตินิรันดร์**

บทที่ ๑๓ **ผู้ไม่เกลียดชังต่อสรรพสัตว์ทั้งหลาย มีเมตตารักใคร่สัตว์ทั้งปวง ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว กรุณา ความเอ็นดูโดยไม่อ้างเหตุผลอย่างไรโดยแท้** ปราศจากมมังการ อาการ ที่ถือว่าเป็นของของเรา และอหังการคืออาการที่ถือว่าเป็นอย่างโน้นเป็นอย่างนี้สม่ำเสมอในทุกข์และสุข คอยแต่จะให้อภัย ก็หมายถึง ผู้ที่มีศรัทธาตามหลักของศาสนาแล้วจะต้องประกอบด้วยเมตตา มีความกรุณา ไม่ติดสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สม่ำเสมอในทุกข์และสุข ผู้ที่ประกอบด้วยศรัทธาและปฏิบัติ

บทที่ ๑๔ **มีความสันโดษเป็นนิตย์ เป็นผู้ประกอบด้วยสมาธิ บังคับใจอยู่ในความตั้งใจ มั่นคง มีใจและปัญญาแน่นแฟ้นในอาตมา ภักดีในอาตมา ผู้นั้นย่อมเป็นที่รักของอาตมา**

บทที่ ๑๕ **โลกไม่เดือดร้อนจากผู้ใด และผู้ใดไม่เดือดร้อนจากโลก ผู้นั้นพ้นจากความยินดี ความกลัว ความเดือดร้อนของโลก ผู้เป็นที่รักของอาตมาเสมอ** ผู้ที่มีศรัทธาแล้วแต่ก็จะไม่ทำให้โลกเดือดร้อนและก็จะไม่ทำให้ผู้ใดเดือดร้อน ผู้นั้นก็จะเข้าถึงพระปรมาตมันหรืออาตมาได้

บทที่ ๑๖ **ผู้ใดไม่มุ่งต่ออะไร บริสุทธิ์ ขะมักเขม้น วางเฉย พ้นต่อความกลัว สละความปรารถนาทุกสิ่ง ภักดีต่ออาตมา ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา** คือ ความไม่ยึดติด ไม่มุ่งผลประโยชน์ การไม่ยึดติด ไม่มุ่งผลประโยชน์นั้น ทั้งหมดนี้เป็นพื้นฐานมาจากศรัทธาทั้งนั้น เมื่อศรัทธาเป็นพื้นฐานในการเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า ประโยชน์ที่จะได้รับการวางเฉยต่อความกลัว วางเฉยต่อความโลภทั้งหลาย สละทุกสิ่งแล้ว ผู้นั้นก็จะหาความสุขได้ ก็คือได้พบกับพระเป็นเจ้าหรืออาตมา

บทที่ ๑๗ **ผู้ใดไม่ยินดียินร้าย ไม่โศกเศร้า ไม่มุ่งหวังอะไร สละความดี ความไม่ดี มีภักดี ผู้นั้นเป็นที่รักของอาตมา**

บทที่ ๑๘ **คนใดวางตนสม่ำเสมอในศรัทธา ในการได้รับความนับถือ การถูกดูหมิ่น ในการเสมอในความร้อน สุข ทุกข์ เว้นจากการคลุกคลีในสิ่งชั่วร้ายทั้งหลาย ผู้ที่มีศรัทธาแล้วก็จะวางตนอย่างนี้ได้ แต่ตามคัมภีร์ตามหลักธรรมต่าง ๆ ถ้าขาดศรัทธาทุกอย่างก็ไม่สามารถบังคับหรือควบคุมความรู้สึกได้**

บทที่ ๑๙ **ผู้ที่วางตนเท่ากันในนินทาและสรรเสริญ นิ่ง ความสันโดษทุกอย่าง มีความเห็นมั่นคง มีภักดี ย่อมเป็นที่รักของอาตมา**

บทที่ ๒๐ **ผู้ใดตั้งมั่นในศรัทธา นับถืออาตมาเป็นอย่างยิ่ง ภักดี บำเพ็ญอมฤต-ธรรม เป็นยอดที่รักของอาตมา**

สรุปจากคัมภีร์ภควัทคีตาที่มีศรัทธา คือ ผู้ที่มีเอกัคตาอยู่รอบจุดรวมยอดอันเดียว แล้วก็มีความเชื่อในพระพรหม ในพระเวท มีความภักดีต่อพระเป็นเจ้า ตั้งมั่นในศรัทธา บำเพ็ญตามพระเวท การมีศรัทธาจะต้องไม่มีความเชื่อเพียงอย่างเดียว จะต้องรู้และปฏิบัติ แล้วก็ต้องปฏิบัติธรรมตามที่เรียนรู้มา เมื่อศรัทธาแล้วในสิ่งที่พระเป็นเจ้ากำหนด ในสิ่งที่ครูบาอาจารย์สอน ก็ต้องเรียนรู้ในหลักธรรมคำสอนของครูอาจารย์ทั้งหมด เมื่อเรียนรู้แล้วก็ต้องลงปฏิบัติทำในสิ่งที่เราเรียนรู้นั้นมา เมื่อปฏิบัติแล้ว การปฏิบัติที่ดีที่สุดก็คือ การสละ จึงจะนำมาเพื่อความสุข

สรุป

ศรัทธาจะเป็นเครื่องนำไปสู่ความสุขหรือการไปอยู่รวมกับอาตมา ถ้าขาดศรัทธาในการเรียน การปฏิบัติธรรม การฝึกอดทนต่างๆ ก็ย่อมหมดไป ศรัทธานั้นจะมีอยู่ในทุกสิ่งทุกอย่าง ในการกระทำความเชื่อ ในการที่จะเรียน การแสวงหาโมกษธรรมต่างๆ แล้วศรัทธานี้จะเป็นพื้นฐานในการปฏิบัติธรรมะทุกๆ ขั้นตอน ถ้าขาดศรัทธาอย่างใดอย่างหนึ่ง แม้ว่าในการปฏิบัติของวรรณะหรืออาศรม ๔ หรือหลักธรรมใดก็ตาม อย่างเช่นการปฏิบัติต่อบุคคล ถ้ามีศรัทธาต่อครอบครัวก็ตั้งมั่นยึดมั่นในหลักการของครอบครัว ซึ่งจะต้องมีความซื่อสัตย์สุจริต มีการเห็นอกเห็นใจ มีการส่งเสียตามสมควร แล้วศรัทธาเป็นพื้นฐานธรรมะเกือบทุกประเภท ถ้าขาดศรัทธาเสียแล้ว ความสุขต่างๆ หรือการเรียนรู้ต่างๆ ก็จะไม่เกิด

ศาสนาซิกข์

ศาสนาทุกศาสนาในโลกสอนให้ทุกคนทำความดีละเว้นความชั่ว เพราะฉะนั้น เราทุกคนควรจะระลึกถึงพระผู้เป็นเจ้า เทิดทูนและสรรเสริญท่านตลอดเวลา และขอบพระคุณพระเจ้าที่ได้ให้กำเนิดเราเป็นมนุษย์เพื่อทำความดี ศรัทธาและความเชื่อมั่น เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งความสุข หากคนเรามีศรัทธาในพระผู้เป็นเจ้า หรือศาสนสถาน เราก็จะสัมฤทธิ์ผลดังตั้งใจไว้ ยกตัวอย่าง สุวรรณวิหาร ซึ่งเป็นศาสนสถานตั้งอยู่เมืองอมฤตสารในประเทศอินเดีย ที่ชาวซิกข์ศรัทธามาก มีความเชื่อมั่นว่าศักดิ์สิทธิ์ ในกาลครั้งหนึ่ง มีพระเจ้าแผ่นดินในแคว้นหนึ่งของอินเดียมีบุตรสาว ๔ คน และบุตรสาวคนสุดท้องเป็นคนที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในพระผู้เป็นเจ้ามาก มีอยู่วันหนึ่ง พระเจ้าแผ่นดินถามบุตรสาวทั้ง ๔ ว่าใครเป็นผู้ประทานปัจจัย ๔ ให้แก่ท่าน ปรากฏว่าบุตรสาวทั้ง ๓ ท่านก็ตอบว่าเสด็จพ่อเป็นผู้ประทานให้ แต่บุตรสาวคนสุดท้องตอบว่าพระเป็นเจ้าเป็นผู้ประทานให้ ทำให้พระเจ้าแผ่นดินโกรธมาก ความแค้นเลยจับให้บุตรสาวคนนี้แต่งงานกับผู้ชายที่เป็นโรคเรื้อนไม่สามารถช่วยตัวเองได้ ภรรยาต้องแบกใส่ตะกร้าแล้วก็พาเดินขอทานเพื่อเลี้ยงชีพให้กับสามี วันหนึ่ง ทั้งคู่เดินทางมาถึงสุวรรณวิหาร ภรรยาได้ทิ้งสามีไว้ข้างสระ แล้วตัวเองออกไปขอทาน ระหว่างนั้นมีกาตัวหนึ่งบินมา บินลงไปในน้ำ แล้วเมื่อบินออกมาก็เปลี่ยนสีจากสีดำเป็นสีขาว ชายผู้นั้นเห็นว่าเป็นอย่างนี้ก็ตะเกียกตะกายออกจากตะกร้าแล้วเอาตัวลงไปในน้ำเหลือนิ้วก้อยไว้นิ้วเดียว พอออกมาปรากฏว่าโรคเรื้อนหายไป เดินได้ แล้วก็ช่วยตัวเองได้ทุกอย่าง พอภรรยากลับมาก็ไม่เชื่อว่าเป็นสามี เลยชูนิ้วก้อยที่ไม่ได้ถูกน้ำไว้ก็ยังเป็นโรคเรื้อนอยู่อย่างเดิม จะเห็นได้ว่าหากคนเรามีความศรัทธาและมีความเชื่อมั่นในพระเจ้าหรือในศาสนสถานแล้ว ทำให้จิตใจสงบและมีความสุข.

ศาสนากับสันติภาพ

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พราหมณ์ศรีล รังสิพราหมณกุล*
ศาสนาซิกข์	*นายอาตาร์ซิงห์ อนันต์ถวัลย์*

เรียบเรียง

ศาสนากับสันติภาพ

พระพุทธศาสนา

ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน และศาสนาประกอบด้วยโครงสร้าง ๓ โครงสร้าง คือ

๑. **มีผู้ตั้งศาสนา** ได้แก่ ผู้คิดค้น หรือค้นพบคำสั่งสอน นำคำสั่งสอนไปเผยแพร่หรือประกาศให้คนประพฤติปฏิบัติให้เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั่วไป ซึ่งเรียกว่าพระศาสดา เช่น พระพุทธเจ้า (ศาสนาพุทธ) พระมูฮำหมัด (ศาสนาอิสลาม) พระเยซู (ศาสนาคริสต์) คุรุณานัคเทพ (ศาสนาซิกข์) ข้อสำคัญ ผู้ตั้งศาสนาต้องมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์อ้างอิงยืนยันได้แน่นอน

๒. **มีคำสั่งสอนที่คิดค้นหรือค้นพบ** ต้องเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับศีลธรรม จริยธรรม ให้คนประพฤติดีมีจิตใจสูง ให้อยู่ร่วมกันด้วยสันติสุข คำสั่งสอนอื่นนอกจากนี้ไม่ใช่ศาสนา คำสั่งสอนดังกล่าวสืบทอดกันด้วยความจำ ต่อมาได้มีการรวบรวมจารึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น คัมภีร์พระไตรปิฎกของพระพุทธศาสนา พระคัมภีร์ไบเบิ้ลของคริสตศาสนา และคัมภีร์อัลกุระอ่านของศาสนาอิสลาม

๓. **มีสาวกหรือศาสนิก** คือเมื่อเผยแพร่ไปแล้ว มีคนยอมรับและปฏิบัติตาม

คำสอนใดขาดโครงสร้างหลักทั้ง ๓ โครงสร้างใดโครงสร้างหนึ่ง จะไม่ได้การยอมรับนับถือว่าเป็นศาสนา อาจจะเรียกว่าเป็นลัทธิหรือคำสอนของผู้รู้

โลกที่พ้นจากความป่าเถื่อนก้าวสู่ความเป็นอารยะ ก็ล้วนแต่ผลงานของศาสนาทั้งนั้น ถ้าไม่มีศาสนาเกิดขึ้นในโลกแล้วคงจะไม่เจริญถึงขั้นนี้ เพราะทุกศาสนาล้วนมีจุดประสงค์ร่วมกัน คือ สร้างสันติภาพและสันติสุขให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า **นตฺถิ สนฺติ ปรๆ สุขๆ** ความสุขยิ่งกว่าสันติภาพไม่มี คนในโลกนี้ แม้จะต่างศาสนา ต่างเชื้อชาติ ก็ถือว่าเป็นเพื่อนร่วมโลก หากแต่ละคนนับถือศาสนาแล้ว สันติภาพต้องเกิดขึ้นในโลกอย่างแน่นอน

ประเทศไทย แม้จะมีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ให้เสรีภาพแก่ประชาชนในการนับถือศาสนา แม้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ แต่ก็ทรงดำรงเป็น

องค์เอกอัครศาสนูปถัมภก ศาสนาทุกศาสนาในประเทศอยู่ร่วมกันด้วยสันติสุขตลอดมา

เมื่อกล่าวถึงพระพุทธศาสนาแล้ว กล่าวได้ด้วยความมั่นใจว่าเป็นศาสนาแห่งสันติสุข เริ่มตั้งแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงส่งสาวกไปประกาศศาสนา ตรัสว่า "เธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่ออนุเคราะห์โลก และเพื่อประโยชน์แก่เทวดาทั้งหลาย" จึงมีปัญหาว่า ทำไมโลกบางส่วนยังมีความวุ่นวาย รบราฆ่าฟันล้างผลาญกันอยู่ ตามทัศนะของพุทธศาสนายืนยันว่า เหตุการณ์วุ่นวายเหล่านี้เกิดจากอวิชชา ความโง่เขลาเบาปัญญา ไม่เข้าใจในสัจจธรรม จึงเกิดตัณหา ความทะยานอยาก เกิดอกุศลมูล คือ โลภะ ความโลภ โทสะ ความโกรธ โมหะ ความหลง กิเลส ๓ อย่างนี้สร้างความวุ่นวายให้แก่โลก

ส่วนผู้มีความคิดว่า หากสังคมใดเศรษฐกิจดีแล้วก่อให้เกิดสันติภาพสันติสุขได้ ความคิดเช่นนี้ไม่ถูกต้องทีเดียวนัก เพราะสันติภาพที่แท้จริงนั้นเกิดจากจิตใจ เรื่องเศรษฐกิจโดยมากมักมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจดีมักเอาเปรียบประเทศที่มีฐานะทางเศรษฐกิจด้อยกว่า เป็นความโลภของคนที่ไม่รู้จักพอ ขาดสันโดษ คือ ความพอใจในสิ่งที่ตนมี ยินดีสิ่งที่ตนได้

เมื่อพูดถึงสันโดษแล้ว บางคนเข้าใจว่าเป็นสิ่งขัดขวางความเจริญก้าวหน้าของชีวิต ซึ่งเป็นความเข้าใจผิด ความจริงแล้ว สันโดษเป็นธรรมะที่ควบคุมความเจริญก้าวหน้าให้เป็นไปในทางที่ชอบ บางครั้งปรากฏเป็นข่าวว่าเศรษฐีมีเงินทองมากมายผูกคอตาย ในประวัติศาสตร์โลก กษัตริย์ผู้ปกครองบางพระองค์ต้องการแผ่อำนาจขยายอาณาเขต ก็ต้องสิ้นพระชนม์ในสนามรบก็มี เพราะขาดสันโดษ

ลำพังเศรษฐกิจไม่ทำให้โลกพบสันติภาพได้ แต่สันติภาพเกิดจากใจ เพราะฉะนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงตรัสย้ำว่า **มโน ปุพฺพงฺคมา ธมฺมา** ทุกสิ่งทุกอย่างมีจิตใจเป็นหัวหน้า หากจิตใจดีแล้ว จะทำ จะพูด ก็ล้วนแต่ทำพูดและคิดดี หากจิตใจชั่วร้ายแล้ว จะทำจะพูดจะคิดก็ล้วนแต่เรื่องชั่วร้ายทั้งนั้น อย่างไรก็ตาม ประเด็นที่ว่าเศรษฐกิจดีแล้วเป็นผลให้เกิดสันติภาพนั้น พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ทรงปฏิเสธเสียทีเดียว ทรงสอนวิธีเสริมสร้างเศรษฐกิจไว้ ๔ ประการ คือ

๑. **อุฏฐานสัมปทา** รู้จักหาทรัพย์ด้วยความขยันหมั่นเพียร
๒. **อารักขสัมปทา** รู้จักรักษาหรือออมทรัพย์ที่หามาได้
๓. **กัลยาณมิตตตา** มีเพื่อนเป็นคนดี
๔. **สมชีวตา** เลี้ยงชีวิตด้วยความพอเพียง

ในด้านการปกครอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนกูฏทันตพราหมณ์ในกูฏทันตสูตร ใจความว่า บ้านเมืองไม่มีโจรผู้ร้าย ประชาชนอยู่ดีกินดีได้ เพราะผู้ปกครองพยายามยก

มาตรฐานการครองชีพของประชาชนให้ดีขึ้น แก้ปัญหาการว่างงาน ส่งเสริมข้าราชการที่ซื่อสัตย์ด้วยให้กำลังใจและเงินเดือน แจกจ่ายเมล็ดพันธุ์พืชและเครื่องประกอบกสิกรรมให้แก่กสิกร สนับสนุนพ่อค้านักธุรกิจด้วยการให้ทุน

คำสอนของพระพุทธศาสนาเพื่อให้คนในโลกอยู่ด้วยกันด้วยความรักและความยุติธรรม คือ **พรหมวิหาร ๔** คือ

๑. **เมตตา** ความรักใคร่ปรารถนาจะให้เป็นสุข

๒. **กรุณา** ความสงสารคิดจะช่วยให้พ้นทุกข์

๓. **มุทิตา** ความพลอยยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี

๔. **อุเบกขา** ความวางตนเป็นกลางไม่ลำเอียง

และข้อปฏิบัติสำหรับผู้ร่วมงาน ผู้ร่วมโลก ผู้ร่วมศาสนา ให้มีความรักความเคารพนับถือและความสมัครสมานสามัคคี คือ **สาราณียธรรม ๖ ประการ** คือ

๑. **เมตตากายกรรม** ช่วยเหลือเอื้อเฟื้อในธุรกิจเพื่อนร่วมงานด้วยกันด้วยความรักทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๒. **เมตตาวจีกรรม** พูดจาด้วยความไพเราะ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๓. **เมตตามโนกรรม** คิดช่วยเหลือในทางที่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๔. **สาธารณโภคี** แบ่งปันลาภกัน ไม่หวงไว้บริโภคแต่เพียงผู้เดียว

๕. **สีลสามัญญตา** มีศีลเท่ากัน ประพฤติอยู่ในแบบเดียวกัน ไม่ประพฤติตนนอกรีตนอกรอย

๖. **ทิฏฐิสามัญญตา** มีความเห็นลงรอยกันด้วยเหตุและผล

การประชุมสันติภาพโลกแต่ละครั้งสำเร็จได้ยาก เพราะผู้ประชุมแต่ละฝ่ายขาดคุณธรรมดังกล่าว และยังมีความโลภ ความเห็นแก่ตัว การประชุมแต่ละครั้ง ผู้เข้าร่วมประชุมต้องทำตนเองให้เป็นสันติชน คือ ผู้สงบก่อน จึงค่อยจัดการประชุม สันติภาพของโลกก็เกิดขึ้นได้

แม้ชาวโลกจะภาคภูมิใจว่าตนมีเสรีภาพในทุกด้าน เช่น การอ่าน การเขียน การนับถือศาสนา แต่ทัศนะของพระพุทธศาสนายืนยันว่าชาวโลกยังตกเป็นทาสของกิเลสตัณหา ไม่มีเสรีภาพทางจิตใจ ทำให้เกิดความวุ่นวายรบราฆ่าฟันกัน เพื่อสันติภาพของชาวโลกและของตนเอง พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจึงทรงสอนให้กำจัดกิเลส ความโลภ ความโกรธ ความหลง ให้หมดไป โดยตัดรากเหง้าของกิเลสคืออวิชชา ความไม่รู้เสียให้สิ้น

ในพระพุทธศาสนา คนที่จะตัดหรือทำลายอวิชชาได้ ก็เฉพาะผู้เข้าใจแจ่มแจ้งในอริยสัจ ๔ คือ

๑. **ทุกข์** ความยากลำบาก
๒. **สมุทัย** เหตุเกิดแห่งทุกข์
๓. **นิโรธ** ความดับทุกข์
๔. **มรรค** ทางปฏิบัติธรรมถึงดับทุกข์

เรามาพิจารณาหลักอริยสัจ ๔ เพื่อจะได้เข้าใจดีขึ้น ทุกข์คือสภาพของปัญหาที่เราพบเมื่อรู้สภาพของปัญหาแล้วก็พิจารณาว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นมาจากสาเหตุอะไร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ความทุกข์เกิดจากตัณหา ความทะยานอยาก เมื่อรู้สาเหตุแล้วก็ตั้งเป้าหมายไว้ คือ นิโรธ ความดับทุกข์ จากนั้นก็ศึกษาวิธีการแก้ปัญหาด้วยมรรคมีองค์ ๘ คือ **สัมมาทิฐิ** เห็นชอบ **สัมมาสังกัปปะ** ดำริชอบ **สัมมาวาจา** เจรจาชอบ **สัมมากัมมันตะ** เลี้ยงชีพชอบ **สัมมาวายามะ** เพียรชอบ **สัมมาสติ** ระลึกชอบ และ **สัมมาสมาธิ** ตั้งใจไว้ชอบ

โลกที่วุ่นวายไม่เกิดสันติภาพ เพราะชาวโลกยังตกเป็นทาสของกิเลส ไม่มีอิสรภาพทางใจ พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้ทำลายกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง เพื่อให้จิตมีอิสรภาพ ผู้ได้รับอิสรภาพทางจิตใจย่อมเป็นผู้สร้างโลกให้มีสันติภาพได้ เพื่อให้เกิดสันติภาพนิรันดร์นั้น ก็ต้องตัดหรือทำลายอวิชชา เมื่อตัดหรือทำลายอวิชชาได้แล้ว ก็จะบรรลุถึงพระนิพพานอันเป็นสันติภาพนิรันดร์ ไม่มีการเวียนว่ายตายเกิดอีกต่อไป

ศาสนาอิสลาม

ในศาสนาอิสลามมุ่งเน้นให้ผู้นับถือได้รับสันติสุขหรือสันติภาพ แม้กระทั่งสันติภาพในวงภายในและสันติภาพกับภายนอก เพราะว่าโดยหลักการต่างๆ ของศาสนาอิสลามนั้น จะสอนให้ทุกคนมุ่งสู่ความสันติ ในศาสนาอิสลาม คำว่า “อิสลาม” แปลว่า “สันติ” อิสลามมาจากคำภาษาอาหรับ ว่า “ชะละม่า” แปลว่า “สันติสุข” เราจะพบว่าเป็นบัญญัติอย่างหนึ่งของศาสนาอิสลามในเรื่องของการทักทาย เริ่มแรกมุสลิมพบกันจะกล่าวคำว่า “อัสลามุ อะลัยกุ้ม” ซึ่งแปลว่า ขอความสันติสุขจากพระผู้เป็นเจ้าประสบแด่ท่าน ผู้ตอบรับจะต้องตอบว่า “ขอท่านได้รับความสันติสุข ได้รับการโปรดปราน และได้รับความเมตตาจากพระผู้เป็นเจ้าด้วย”

นี่คือแนวพื้นฐานของศาสนาอิสลามที่บ่งบอกถึงว่าให้ผู้คนมีความสุขร่วมกัน ได้มีความใฝ่สันติตลอดเวลา ในหลักการของศาสนาอิสลาม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพื้นฐานของศาสนา หลังจากที่ท่านศาสดาโมฮัมหมัดได้เผยแพร่ศาสนา ซึ่งในยุคแรกๆ พบจากประวัติศาสตร์ว่า ได้มี

อุปสรรคและเกิดปัญหาต่างๆ จนกระทั่งจะสมบูรณ์ ใช้เวลาเผยแพร่ทั้งหมดอยู่ที่นครเมกกะ ๑๓ ปี ซึ่งจะวางพื้นฐานเกี่ยวกับเรื่องความศรัทธาและสันติภาพใช้เวลา ๑๓ ปี ท่านจะต้องอพยพหนีศัตรูที่จะคอยทำร้าย โดยการขัดขวางในการเผยแพร่ศาสนา พระผู้เป็นเจ้าได้บัญชาให้ท่านได้อพยพออกจากนครเมกกะไปนครเมดีนะห์ ซึ่งตรงนั้นมีมุสลิมให้ความช่วยเหลือท่านอยู่แล้ว ท่านต้องใช้เวลาอยู่ที่นั่นถึง ๑๐ ปี ศาสนาอิสลามจึงสมบูรณ์ในสมัยศาสดาโมฮัมหมัด สรุปได้ว่า ๒๓ ปี คือ ๑๓ ปี ได้วางพื้นฐานแห่งความศรัทธา อีก ๑๐ ปีหลังพูดถึงเคล็ดลับต่างๆ ของบัญญัติในเรื่องของพิธีกรรมต่างๆ หลังจากที่ท่านได้เผยแพร่ศาสนาสมบูรณ์แล้ว ถือได้ว่าศาสนาอิสลามจบสิ้นสมบูรณ์แล้ว ท่านได้เดินทางกลับนครเมกกะห์ ท่านยืนปราศรัยกับประชาชาติซึ่งมีทั้งมุสลิมและไม่ใช่มุสลิม ท่านพูดว่า “โอ้ประชาชาติทั้งหลาย (อันนี้รวมถึงมุสลิมและไม่ใช่มุสลิมด้วย) ท่านพูดว่าพระเจ้าได้สอนว่า โอ้ประชาชาติทั้งหลาย แท้จริงเรานั้น (หมายถึงพระเจ้า) ได้บังเกิดสูเจ้ามาจากเพศหญิงและเพศชาย แล้วก็ให้เป็นประชาชาติ แล้วก็ให้เป็นก๊กเป็นเหล่า ทั้งนี้เพื่อสูเจ้าทั้งหลายจะได้รู้จักมักคุ้นกัน” จากหลักฐานที่มีอยู่ในคัมภีร์อัลกุรอานอันนี้บ่งบอกว่าให้ทุกคนได้มีความสำนึกว่าเราถูกบังเกิดมาในสถานภาพเดียวกัน เพราะฉะนั้น เราต้องรักใคร่กันและสามัคคีกัน เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วก็จะนำมาซึ่งความสันติภาพในสังคมโดยรวม

มีคำสอนในศาสนาหลายบทด้วยกันที่สอนให้อิสลามมิกชนได้ถือเป็นหลักปฏิบัติ แล้วเกิดความสันติภาพขึ้นในสังคม เช่น ศาสดาได้ตรัสไว้ว่า จะยังไม่นับว่าคนหนึ่งคนใดในหมู่เป็นผู้ศรัทธาอย่างสมบูรณ์จนกว่าผู้นั้นจะรักที่มอบให้แก่ผู้อื่น ในสิ่งที่เขารักที่มอบให้แก่ตนเอง หมายความว่า สิ่งที่ดีที่ตนเองอยากได้นั้น ก็ต้องให้ผู้อื่นได้รับด้วยเช่นกัน จึงจะถือว่าเป็นผู้ที่ศรัทธาต่อพระเจ้าอย่างแท้จริง หรือเป็นผู้ศรัทธาอย่างสมบูรณ์

เมื่อความรู้สึกเช่นนี้เกิดขึ้นกับคนในสังคม สังคมก็จะเต็มไปด้วยความรักสามัคคีกันและสันติภาพก็ตามมาเป็นเงาตามตัว

ศาสนาสอนมิให้ละเมิดสิทธิซึ่งกันและกัน มิให้กดขี่ข่มเหงซึ่งกันและกัน บางครั้งโทษแห่งการกระทำความผิดที่ศาสนาอิสลามวางไว้นั้น ดูเหมือนว่าจะเป็นการโหดเหี้ยมทารุณมากไป แต่ถ้าเรามาพิจารณากันอย่างลึกซึ้งแล้ว จะพบว่าทุกสิ่งที่วางไว้นั้น ล้วนแล้วแต่จะมีผลสะท้อนให้เกิดความสันติขึ้นกับสังคมทั้งสิ้น เช่น การลักขโมย ถ้าลักโดยเจตนา อิสลามวางโทษไว้ต้องตัดมือ ซึ่งถ้ามองดูเผินๆ แล้วเป็นการทารุณมากไป แต่ถ้าเรามาพิจารณาภัยผลของมันจริงๆ แล้ว จะพบว่าประเทศที่นำเอากฎหมายอิสลามมาปฏิบัติอย่างเต็มรูปแบบ อาชญากรรมต่างๆ จะเกิดขึ้นน้อยมาก ซึ่งต่างกับประเทศที่ไม่ได้ใช้กฎหมายอิสลามอย่างเห็นได้ชัด

ศาสนาคริสต์

ประเด็น **"ศาสนาและสันติภาพ"** เป็นประเด็นที่น่าสนใจและพิจารณา ขณะเดียวกันก็มีคำถามว่า ศาสนาเกี่ยวข้องกับสันติภาพอย่างไร? ศาสนาทำให้เกิดสันติภาพหรือไม่? และเหตุการณ์หลายๆ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ทั้งที่ใกล้ๆ บ้านเรา และที่อื่นๆ ในโลก ความขัดแย้ง การทำร้ายซึ่งกันและกัน สงครามและการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์นั้น เหตุเพราะศาสนาหรือ?

คำว่า **"ศาสนา"** ในพจนานุกรมไทยให้ความหมายไว้ว่า ลัทธิความเชื่อถือ และคำว่า **"ศาสน"** หมายถึงศาสนา คำสั่งสอน การสอน ฯลฯ ส่วนคำว่า **"สันติภาพ"** คือความสงบ (ปราศจากความยุคเข็ญหรือการรบราฆ่าฟัน) ในพระธรรมคำสั่งสอนของศาสนานั้น สอนให้ประพฤติปฏิบัติสิ่งที่เป็นคุณธรรม คือความรัก ความเคารพในสิทธิของผู้อื่น ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ การให้อภัย... จึงสรุปในขั้นต้นว่า ศาสนาช่วยให้เกิดสันติภาพเมื่อศาสนธรรมเป็นพื้นฐานชีวิตและเป็นวิถีชีวิตของศาสนิกอย่างแท้จริง

ในคริสต์ศาสนา จากคำว่า "Religion" ศาสนายังหมายถึงความสัมพันธ์ของมนุษย์กับพระเจ้า และมนุษย์จะสงบสุขเมื่อพระเจ้าเป็นจุดหมายเดียวของความปรารถนาของตน สันติสุขจิตใจและสันติภาพเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหา สันติภาพที่แท้จริงนั้นจะต้องเป็นความชอบธรรมและความยุติธรรมในสังคม ซึ่งรวมถึงการอยู่ร่วมกันกับประชาชาติอื่นๆ ด้วย เรื่องสันติภาพนั้น ศาสนาคริสต์เล็งเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ ซึ่งสมเด็จพระสันตะปาปาเปาโล ที่ ๖ ได้ประกาศมีวันสันติภาพสากลครั้งแรกเมื่อวันที่ ๘ ธันวาคม ปีคริสตศักราช ๑๙๖๗ และได้กำหนดให้มีวันดังกล่าวในปีต่อๆ มาด้วย

ศาสนาช่วยให้เกิดสันติภาพ (ในมุมมองคริสตศาสนา)

ขอแบ่งแนวคิดเป็น ๒ ช่วงความคิด

๑. **ความคิดเรื่องสันติที่เกิดขึ้นในพระคัมภีร์เก่า**

๑.๑ **สันติสุข/สันติภาพ คือ ไม่มีการทำร้ายหรือฆ่าฟันกัน** มีภาพสังคมในอุดมคติจากพระคัมภีร์ (อสย ๑๑, ๖-๙) "สุนัขป่าจะอยู่กับลูกแกะ เสือดาวจะนอนกับลูกแพะ

หมายเหตุ

บทความบางส่วนนำมาจากหนังสือ **"ความรัก" โดย ดร. ทิม พรรณศิริ** (ที่ปรึกษา คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการเสวนาระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์), จัดพิมพ์โดยสมาคมคาทอลิกแห่งประเทศไทย)

ลูกโคกับสิงห์หนุ่มจะกินหญ้าอยู่ด้วยกัน และสิงห์จะกินฟางเหมือนวัวผู้ และทารกกินนมจะเล่นอยู่ปากรูงูเห่า และเด็กที่หย่านมจะเอามือวางบนรังของงูทับทาง สัตว์เหล่านั้นจะไม่ทำให้เจ็บหรือจะทำลาย ทั่วภูเขาศักดิ์สิทธิ์ของเรา เพราะว่าแผ่นดินโลกจะเต็มไปด้วยความรู้เรื่องพระเจ้าดั่งน้ำปกคลุมทะเลอยู่นั้น" ข้อความของประกาศกอิสยาห์ที่ยกมาเป็นส่วนหนึ่งเกี่ยวกับอาณาจักรพระเจ้า ซึ่งจะมีสันติภาพในทุกๆ ด้านและในทุกที่ ไม่ว่าจะเป็นหมู่คน สัตว์ และสรรพสิ่ง และท่านได้ชี้ให้เห็นว่าสันติภาพเป็นเรื่องที่เริ่มจากภายในจิตใจ มนุษย์ซึ่งยอมรับอำนาจของพระเจ้า ซึ่งมนุษย์มีเสรีภาพที่จะเลือกและถือปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ของพระองค์ เขาก็จะพบสันติที่แท้จริง

๑.๒ คริสตชน **ไม่ควรจะคิดปองร้ายหรือทำร้ายกัน** มิฉะนั้นสันติสุขก็มิได้มีอยู่ในจิตใจของท่าน พระคัมภีร์จึงสอนว่า **"เจ้าทั้งหลายต้องเป็นผู้สร้างสันติ อย่าปองร้ายต่อชีวิตของเพื่อนบ้าน แต่จงรักเพื่อนบ้านเหมือนรักตนเอง"** (เลวีนิติ ๑๙, ๑๘)

๒. ความคิดเรื่องสันติที่เกิดขึ้นในพระคัมภีร์ใหม่

๑.๓ คำสอนของพระเยซูเจ้าเรื่อง **"ความสุขที่แท้จริง"** ข้อหนึ่งได้กล่าวไว้ว่า **"ผู้สร้างสันติสุขย่อมเป็นสุขเพราะเขาได้ชื่อเป็นบุตรของพระเจ้า"** (มัทธิว ๕, ๙) พระองค์ห่วงใยเรื่องความสุขของผู้อื่น พระเยซูเจ้าทรงทำอัศจรรย์ต่างๆ เพื่อขจัดความทุกข์ทรมาน ความเจ็บปวด พระองค์แสดงให้เห็นเครื่องหมายของอาณาจักรของพระเจ้า พระอาณาจักรทางจิตใจ ซึ่งไม่มีพรมแดนใดขวางกั้น

๑.๔ คริสตชนถูกอบรมสั่งสอนให้ **ดำรงชีวิตอย่างสงบและสันติ อย่าทำตนให้เป็นปัญหาต่อคนอื่น และสังคม** ตลอดจนประเทศชาติที่ตนอาศัยอยู่ เพื่อเป็นการแสดงความรักต่อเพื่อนมนุษย์ที่อยู่ในสังคมเดียวกันหรือประเทศชาติเดียวกัน ตลอดจนให้มีความเคารพต่อกฎหมายของบ้านเมืองนั้นด้วย ดังที่พระเยซูเจ้าสอนไว้ว่า *"พี่น้องทั้งหลาย...เราขอร้องท่านให้เอาใจใส่ และดำรงชีวิตอย่างสงบ"* (๑ เทสะโลนิกา ๔, ๙-๑๑)

๑.๕ สิ่งที่สำคัญที่สุดที่พระองค์สอนให้คริสตชนปฏิบัติตนเป็นคนดีอย่างบริบูรณ์ก็คือ *"ท่านจงเป็นคนดีบริบูรณ์ ดังที่พระบิดาเจ้าสวรรค์ของท่านทรงความดีบริบูรณ์เถิด"* (มัทธิว ๕, ๔๘)

๓. คำสอนอื่นๆ

คำขอร้องของพระเยซูเจ้าที่ขอ **ให้คริสตชนดำรงชีวิตอย่างสงบ** และคริสตชนได้ยึดปฏิบัติตลอดมาอีกสิ่งหนึ่งที่พระเยซูเจ้าสอนไว้ก็คือ **"ความรักใคร่ ปรองดองสามัคคีกัน"** เพราะถ้าที่ใดมีความแตกแยกกัน ที่นั่นก็ย่อมจะมีแต่ปัญหา ด้วยเหตุนี้ พระคัมภีร์จึงได้สอน

ว่า “พี่น้อง ข้าพเจ้าใคร่จะขอร้องท่าน ในนามของพระเยซูคริสตเจ้าของเรา ให้ท่านปรองดองกัน อย่าให้มีการแตกแยกกันในระหว่างพวกท่าน แต่มีจิตใจและความเห็นตรงกัน” (๑ โครินธ์ ๑) สิ่งสำคัญที่จะก่อให้เกิดความแตกแยกสามัคคี หรือทำให้โกรธกันก็คือ เรื่องคำพูดของเรา เพราะบางครั้งคำพูดของเราเพียงไม่กี่คำก็อาจจะทำให้เกิดการทะเลาะวิวาทกัน และทำร้ายกันหรือฆ่ากันได้ พระเยซูเจ้าจึงบอกให้คริสตชนมีความระมัดระวังในคำพูดของตน ก่อนที่จะพูดควรจะคิดให้ดีเสียก่อน ดังที่พระองค์ได้สอนไว้ว่า **“ทุกคนจงฉับไวที่จะฟัง ช้าที่จะพูด ช้าที่จะโกรธ เพราะความโกรธของมนุษย์ไม่ทำให้เกิดความชอบธรรมของพระเจ้า”** (ยากอบ ๑, ๑๙-๒๐)

สรุป

สังคมในอุดมคติ คือ สังคมที่มีกฎเกณฑ์ของพระเจ้าเป็นพื้นฐาน กฎเกณฑ์ของพระองค์คือกฎแห่งความรัก หากมีสิ่งนี้แล้ว สิ่งอื่นๆ ก็ย่อมดำเนินไปได้ตามแนวทางของการอยู่ร่วมกัน เพราะสังคมนี้มีวัฒนธรรมใหม่ คือวัฒนธรรมแห่งความรัก

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาและสันติภาพในแง่ของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู กล่าวคำขึ้นต้นและคำลงท้ายว่า “โอมสันติ” ซึ่งจะนำสันติภาพสู่ผู้ที่กล่าวและนับถือศาสนา ตั้งแต่กลุ่มเล็กจนถึงระดับประเทศชาติ

การนำมาซึ่งสันติภาพ พึงรู้จักสำรวมในอินทรีย์ หมายถึง การรู้จักสำรวมกาย วาจา เรียกว่า ความรู้ด้วยสัมผัสภายนอกใจ คือ ความรู้จักสำรวมระวังตนจากสัมผัสภายในต่อบาปบุญ คุณโทษ ทุกข์ สุข เพื่อให้เกิดความสงบทางใจ โดยยึดหลักของพรหมวิหาร ๔ คือ ศาสนาสั่งสอนให้ศาสนิกรู้จักมีเมตตาต่อผู้มีสุข กรุณาต่อผู้มีทุกข์ มีมุทิตาในบุญ และมีอุเบกขาในบาป สามารถระงับดับอารมณ์ต่างๆ อันเป็นเหตุให้เกิดความว้าวุ่นในจิตใจ อันเนื่องมาจากเหตุ ๒ ประการ คือ ตัณหาและความไม่รู้ ซึ่งการดับเหตุแห่งความชั่วร้ายต่างๆ นั้น ด้วยการแผ่เมตตาไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายโดยปราศจากอคติ กับมีความกรุณาด้วยการไม่เบียดเบียนหรือเอาเปรียบซึ่งกันและกัน รวมทั้งไม่ทำการทารุณต่อสัตว์ ต่อเพื่อนมนุษย์ และต่อตนเอง มีมุทิตาในบุญโดยไม่หาความสำราญทางโลกีย์สุขมาสู่ตน แต่จะส่งเสริมในการทำกุศลและคิด

ช่วยเหลือผู้อื่น มีอุเบกขาจากสิ่งที่ไม่ดีหรือสิ่งที่สังคมนั้นว่าไม่ดี การฝึกฝนจิตใจเพื่อให้เกิดความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขานั้น ต้องอาศัยผลจากการกระทำ ซึ่งแยกได้เป็น ๓ ประการ คือ

๑. **การปฏิบัติหน้าที่ตามปกติธรรมชาติ** เช่น หน้าที่ของครูอาจารย์ คือ สั่งสอนให้ความรู้แก่ศิษย์ ผลจากการกระทำที่ได้คือค่าจ้างเงินเดือน

๒. **การปฏิบัติที่นอกเหนือจากหน้าที่ของผู้ที่ให้วิชาความรู้แก่ศิษย์** คือความปรารถนาจะให้ศิษย์เป็นคนดี มีระเบียบวินัย

๓. **การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นด้วยการรู้จักชนะใจของตน เพื่อให้ตนมีความสงบสม่ำเสมอในความร้อน หนาว ความทุกข์ และจากการถูกดูหมิ่น** ยิ่งไปกว่านั้น ไม่ควรกดตนเอง ตนเองเป็นเพื่อนของตนเอง ในขณะเดียวกันตนเองก็เป็นศัตรูของตนเองหากตนเองเอาชนะใจตนเองไม่ได้

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งวรรณะของคนเป็น ๔ วรรณะด้วยกัน ผู้ถือครองวรรณะใดต้องรู้จักประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกตรงตามวรรณะนั้นๆโดยยึดหลักธรรมเป็นที่ตั้ง

วรรณะพราหมณ์ มีหน้าที่ปฏิบัติตนบูชา สั่งสอนเผยแพร่ศาสนา

วรรณะกษัตริย์ มีหน้าที่ดูแลปกครองบ้านเมือง ช่วยเหลือประชาชนให้เกิดความสุขความเจริญ

วรรณะแพศย์ มีหน้าที่ค้าขายด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอาเปรียบคดโกง

วรรณะศูทร หรือผู้ใช้แรงงาน เช่น ช่างฝีมือ ช่างประดิษฐ์ วิศวกร ช่างภาพ ก็ใช้ความรู้ความสามารถของตนในการประกอบอาชีพเพื่อนำไปสู่ความดี ความงาม และความเจริญ

นอกจากนี้ ศาสนิกชนพึงรู้จักนำหลักธรรมของศาสนาไปใช้ประกอบในการครองตนให้ถูกต้องตามช่วงแห่งวัยที่เรียกว่า อาศรม ๔ คือ

๑. **วัยศึกษาหรือพรหมจรรย์** มีหน้าที่ศึกษาเล่าเรียนในแขนงวิชานั้นๆ ให้เกิดความรู้แตกฉาน

๒. **วัยครองเรือนหรือคฤหัสถ์** เมื่อศึกษาเล่าเรียนสำเร็จแล้วก็ประกอบอาชีพเลี้ยงตนและคู่ครอง เช่น ผู้ถือวรรณะพ่อค้า เมื่อเยาว์วัยได้เล่าเรียนในด้านการค้า ก็ค้าขายด้วยความซื่อสัตย์ไม่เอาเปรียบให้ผู้อื่นเดือดร้อน

๓. **วัยวานปรัสถ์** เมื่อประกอบอาชีพมีทรัพย์สินเงินทองแล้ว มอบหน้าที่ให้ลูกหลานสืบต่อกิจการค้า แล้วก็หันไปทำประโยชน์ช่วยเหลือสังคม

๔. **วัยสันยาสี** เป็นช่วงแห่งปัจฉิมวัย สละทรัพย์สมบัติและเพศแห่งการครองเรือน มุ่งแสวงหาความหลุดพ้น ความสงบสุขใส่ตน

สรุป

ความสันติสุขจะมาสู่ตนเอง ครอบครัว และประเทศชาติได้ ด้วยการรู้จักปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกตามวรรณะ และอาศรม ๔ รวมทั้งรู้จักสำรวมอินทรีย์อันเป็นปัจจัยสำคัญต่อการปฏิบัติตามข้อธรรมของศาสนา

ศาสนาซิกข์

ศาสนาคือสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ ทุกศาสนาย่อมสอนให้คนเป็นคนดี มีระเบียบวินัย และประพฤติตนให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์ต่อสังคม บุคคลที่มีศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจจะประกอบแต่ความดี ละเว้นความชั่ว ความอาฆาต ความโกรธ และความอิจฉาริษยา ซึ่งทำให้เกิดสันติภาพในสังคมของบุคคลนั้น ดังจะเห็นได้ว่า ประชาชนในประเทศไทยล้วนแต่อยู่ในความสงบ สันติสุข เพราะเรามีศาสนาพุทธและศาสนาอื่นๆ คอยช่วยเตือนใจให้ประกอบแต่ความดี แต่ในปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและวัฒนธรรมทำให้ประชาชนส่วนใหญ่ลืมที่จะปฏิบัติตามคำสั่งสอน.

หลักธรรมทางศาสนาต่อต้านยาเสพติด

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พราหมณ์ศรีล รังสิพราหมณกุล*
ศาสนาซิกข์	*นายอาตาร์ซิงห์ อนันต์ถวัลย์*

เรียบเรียง

หลักธรรมทางศาสนาต่อต้านยาเสพติด

พระพุทธศาสนา

ยาเสพติดให้โทษเป็นปัญหาใหญ่ระดับชาติและระดับโลก เพราะเป็นอันตรายต่อผู้เสพและต่อสังคมจนถึงความมั่นคงของชาติ ทุกประเทศก็พยายามแก้ปัญหานี้ให้หมดสิ้นไป แต่ดูเหมือนว่ายิ่งปราบปรามก็ยิ่งรุนแรงขึ้น โดยเฉพาะรัฐบาลไทยชุดปัจจุบันนี้ถือว่าเป็นปัญหาเร่งด่วนที่จะต้องแก้ ที่เป็นปัญหารุนแรงก็คือยาบ้า (*เมทแอมเฟตามีน*) ระบาดในกลุ่มเยาวชนเกือบทุกพื้นที่ ในกลุ่มผู้มีฐานะดีก็มียาอี (*เอกซ์ตาซี*) โคเคน มีแพร่ระบาดในสถานบันเทิง มักจะรวมกลุ่มจัดปาร์ตี้ตามห้องพักในโรงแรมหรืออพาร์ทเมนต์ซึ่งเป็นข่าวตามสื่อมวลชนเสมอ แม้แต่ยาสลบที่ใช้ในโรงพยาบาลยังดัดแปลงเป็นยาเสพติด ที่เป็นเช่นนี้เพราะผู้เสพเข้าใจว่าเมื่อเสพเข้าไปแล้วทำให้หายเครียด สร้างความบันเทิง กระโดดโลดเต้นตามเสียงดนตรีได้ทั้งคืน ประหนึ่งว่าอยู่ในแดนสุขาวดี หารู้ไม่ว่าจะนำความทุกข์มหันต์มาให้ในที่สุด ความบันเทิงเริงใจที่ได้จากยาเสพติดให้โทษนั้นเกิดขึ้นด้วยฤทธิ์แห่งยาเสพติด ไม่ใช่ของจริง เพราะยาเสพติดให้โทษ เช่น ฝิ่น มอร์ฟีน เฮโรอีน มีฤทธิ์กดประสาท ยาบ้า ยาอี โคเคน มีฤทธิ์กระตุ้นประสาท ยาเค (*เคตามีน*) เห็ดขี้ควาย มีฤทธิ์หลอนประสาท กัญชามีฤทธิ์กดกระตุ้นและหลอนประสาทผสมผสานกัน ยาเสพติดให้โทษเข้าครองจิตใจของผู้ใดแล้วก็จะเป็นจิตใจที่ขาดอิสระ พฤติการณ์ต่างๆ เกิดขึ้นเพราะฤทธิ์ของยาพาไป ควบคุมตนเองไม่ได้ ที่ว่าเสพติดเพราะเสพแล้วต้องเพิ่มขนาดขึ้นไปเรื่อยๆ ขาดยาไม่ได้ มีความต้องการเสพอย่างรุนแรงทั้งร่างกายและจิตใจ หากไม่ได้เสพก็มีอาการคุ้มคลั่งถึงกับทำร้ายตนเองและคนใกล้ชิด จิตวิกล ฆ่าตัวตาย ซึ่งปรากฏเป็นข่าวตามสื่อมวลชนเสมอ

ด้านศาสนามีส่วนในการต่อต้านยาเสพติดอย่างไร หรือไม่ ในข้อนี้ ทางพระพุทธศาสนาได้บัญญัติข้อปฏิบัติเบื้องต้นสำหรับศาสนิกจะต้องปฏิบัติ คือ เบญจศีล ได้แก่ ศีล ๕ ข้อ ได้แก่ เว้นจากการฆ่าสัตว์ เว้นจากการลักทรัพย์ เว้นจากการประพฤติประเวณี เว้นจากการพูดเท็จ ข้อสุดท้าย เว้นจากการเสพสุราเมรัยและสิ่งมึนเมาอันเป็นที่ตั้งแห่งความ

ประมาท ขาดสติสัมปชัญญะ นอกจากสุราเมรัยแล้ว สิ่งมึนเมาในความหมายศีลข้อนี้ ได้หมายความรวมถึงฝิ่น กัญชา ยาบ้า และสิ่งเสพติดในรูปแบบต่างๆ ด้วย เพราะล้วนทำให้ผู้เสพประมาท ขาดสติสัมปชัญญะทั้งนั้น

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนายังบัญญัติห้ามศาสนิกประกอบกิจการค้าขายสินค้าบางประเภท ข้อห้ามดังกล่าวเรียกว่า มิจฉาวณิชชา มี ๕ ประเภท คือ ห้ามค้าขายอาวุธ ห้ามค้าขายมนุษย์ ห้ามค้าขายสัตว์เพื่อฆ่าเป็นอาหาร ห้ามค้าขายยาเสพติด ประเภทสุดท้ายห้ามค้าขายยาพิษ จะเห็นได้ว่า การค้าขายยาเสพติดให้โทษเป็นที่ต้องห้ามสำหรับพุทธศาสนิกชน

การเสพยาเสพติดให้โทษทุกชนิดเป็นอบายมุข ทางแห่งความฉิบหาย พระพุทธ-ศาสนาชี้โทษ ๖ ประการ คือ ทำให้เสียทรัพย์ ก่อทะเลาะวิวาท เกิดโรคทางกายและจิต ต้องติเตียน หมดยางอาย ประการสุดท้าย ทอนกำลังปัญญา

ในมงคล ๓๘ ประการนั้น การสำรวมหรือระมัดระวังจากการเสพยาเสพติด ถือว่าเป็นมงคล เกิดผลความสุขสวัสดีแก่ผู้ปฏิบัติ ส่วนผู้ไม่สำรวมหรือระมัดระวังจากยาเสพติดให้โทษเป็นการสร้างสิ่งอัปมงคลให้แก่ตนเอง

เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่า การติดยาเสพติดไม่ใช่ติดเฉพาะส่วนกายเท่านั้น ยังติดทางส่วนจิตใจด้วย ผู้ติดยาแม้จะได้รับการบำบัดรักษาให้หาย ก็มักจะหวนกลับไปสู่ยาเสพติดอีก เพราะจิตใจยังไม่ได้รับการบำบัด ทางศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา มุ่งบำบัดรักษาจิตใจเป็นสำคัญ ให้สามารถสั่งจิตได้ใช้จิตเป็น ยาเสพติดนั้นทำให้ดูประหนึ่งว่าจะมาปรนเปรอให้ผู้เสพมีความสุขสนุกสนาน แต่ผู้เสพหารู้ไม่ว่ามันจะมาเป็นเครื่องพันธนาการจองจำตนเอง ยากที่จะถอดถอนออกได้หากไม่ใช้พลังจิตใจที่เข้มแข็ง

ทางพระพุทธศาสนาได้วางระบบการฝึกอบรมและบำบัดรักษาจิตไว้ เรียกว่า **ไตรสิกขา** กล่าวคือ **ศีล** ความควบคุมพฤติกรรมให้เรียบร้อย **สมาธิ** ฝึกอบรมควบคุมจิตให้สงบเข้มแข็ง ระบบสุดท้ายคือ **ปัญญา** รู้แจ้งด้วยเหตุผลว่าอะไรถูกอะไรผิด เมื่อได้รับการฝึกอบรมและบำบัดรักษาจิตใจด้วยไตรสิกขาดังกล่าวมา ปัญหายาเสพติดซึ่งเป็นสิ่งเลวร้ายจะไม่เกิดขึ้น เมื่อเกิดขึ้นแล้วก็จะสามารถแก้ไขได้

ด้านการมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดให้โทษนั้น สถาบันสงฆ์ก็มีส่วนโดยอบรมสั่งสอนให้เห็นพิษภัยของยาเสพติด บางวัดก็จะให้มีการบำบัดรักษาและฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาโดยใช้สมุนไพรและวิธีการสมาธิตามหลักพระพุทธศาสนา เช่น วัดถ้ำกระบอก จังหวัดสระบุรี เป็นต้น เมื่อเดือนที่ผ่านมา หน่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต วัดชูจิตรธรรมาราม ก็จัดให้มีการอบรมพระสังฆาธิการทั่วราชอาณาจักรประมาณ ๕๐๐-๖๐๐ รูป ให้ทราบถึงพิษภัยของยาเสพติดให้โทษและเทคนิคในการป้องกันและแก้ไขปัญหา และจะจัดให้มีการอบรมเช่น

เดียวกันในวัดประจำจังหวัดต่อไป เพื่อร่วมกับฝ่ายบ้านเมืองในการแก้ปัญหายาเสพติดให้หมดสิ้นไป

ศาสนาอิสลาม

ศาสนาอิสลามมีคำสอนเกี่ยวกับการห้ามเสพสิ่งเสพติดหรือของมึนเมาต่างๆ โดยมีการรณรงค์ให้ศาสนิกชนได้เชื่อมั่นต่อหลักธรรมคำสอนของศาสนาอย่างเคร่งครัด ทำอย่างไรผู้หลงทางผิดติดยาเสพติดจะสามารถนำหลักคำสอนมาเป็นแนวทางปฏิบัติต่อการดำเนินชีวิต เชื่อได้ว่าถ้าเขาปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาแล้วจะเป็นสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิตของเขาอย่างแน่นอน

ศาสนาอิสลามได้วางแนวทางเกี่ยวกับการป้องกัน การห้าม การอบรมสั่งสอนให้รู้เท่าทันและเห็นโทษของยาเสพติด ซึ่งปรากฏในวัจนะของศาสดามุฮัมมัดในคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งได้บัญญัติไว้กว่า ๑,๔๐๐ ปีมาแล้ว เป็นที่ยอมรับได้ว่าปัจจุบันคนมุสลิมจำนวนมากติดยาเสพติดมาก เนื่องจากบุคคลขาดการให้ความสำคัญในพระธรรมคำสอนของศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมปัจจุบัน ไม่มียุคใดสมัยใดที่ศีลธรรมตกต่ำเท่ากับในยุคสมัยนี้ ซึ่งจะเห็นได้จากสื่อต่างๆ เช่น พ่อฆ่าลูก ลูกฆ่าพ่อ เด็กอายุน้อยข่มขืนกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนมีสาเหตุมาจากการละเลยต่อการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนา

ในประเด็นที่ว่าหลักธรรมคำสอนของศาสนาต่อต้านยาเสพติด ตามแนวทางของศาสนาอิสลามมีบทบัญญัติกล่าวไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานโองการที่ ๙๐ ระบุไว้... ซึ่งอรรถาธิบายได้ว่า **การดื่มสุราหรือเสพของมึนเมา การพนัน การเสี่ยงทายต่างๆ ล้วนเป็นกิจกรรมหนึ่งของไซตอน คือมารร้ายคอยหลอกหลอนให้คนเป็นคนชั่ว สูเจ้าทั้งหลายจงออกห่างมัน และหวังว่าสูเจ้าคงจะได้รับชัยชนะ** ซึ่งหมายความว่าบทบัญญัติดังกล่าวในศาสนาอิสลามได้ห้ามให้ศาสนิกชนออกห่างจากสิ่งเสพติดอย่างเด็ดขาด ดังนั้น จะมีวิธีการใดจึงจะนำหลักธรรมคำสอนของศาสนาช่วยให้บุคคลไม่ไปข้องเกี่ยวกับยาเสพติดได้ นักวิชาการศาสนาของศาสนาอิสลามได้กล่าวว่า การดื่มสุรา รวมทั้งการเสพยาเสพติดนั้น เป็นโทษ ขัดต่อศีลธรรมและบทบัญญัติของศาสนา ซึ่งปรากฏในคัมภีร์อัลกุรอานว่าของที่เป็นสิ่งมึนเมาทำให้ขาดสติ เช่น ยาม้า ยาอี เหล้า เบียร์ เมื่อเสพไปแล้วเกิดความมึนเมาและขาดสตินั้น เป็นสิ่งต้องห้ามอย่างเด็ดขาดทั้งสิ้น ทำอย่างไรเมื่ออบรมเรื่องของศาสนาแล้ว สามารถทำให้ศาสนิกชนได้ตระหนัก

ถึงผลของความดีความชั่วมากขึ้น

ศาสนาอิสลามถือว่าการดำเนินชีวิตประจำวันกับศาสนาเป็นเรื่องที่แยกกันไม่ออก การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบสัมมาชีพ ถือเป็นเรื่องศาสนาด้วย ซึ่งปัจจุบันมีการรณรงค์ให้ศาสนิกชนได้รู้สำนึกต่อหลักธรรมคำสอนของศาสนาเพิ่มมากขึ้น หากทุกอิริยาบถในชีวิตประจำวันได้ดำเนินไปพร้อมกับการนับถือศาสนา ย่อมเอื้อประโยชน์ต่อผู้คนให้ออกห่างจากอบายมุขได้ เพราะถ้าคนเรามีศาสนาคอยควบคุมอยู่ในจิตสำนึกแล้ว ย่อมสามารถต่อต้านหรือยับยั้งต่อสิ่งต้องห้ามต่างๆ เหล่านี้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบัญญัติของศาสนาอิสลามซึ่งให้ศาสนิกชนได้ปฏิบัติศาสนกิจเป็นประจำ เช่น การทำละหมาด โดยทุกคนจะต้องสักการะต่อพระผู้เป็นเจ้าด้วยการละหมาดวันกับคืนหนึ่ง ๕ เวลา เริ่มตั้งแต่แสงอรุณขึ้น โดยมีจุดประสงค์ให้ผู้ปฏิบัติได้เข้าเฝ้าพระเจ้า หลังจากนั้นออกไปประกอบอาชีพ จนกระทั่งในตอนเที่ยงก็ปฏิบัติละหมาดอีก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าช่วงเวลาของแต่ละวัน อิสลามิกชนต้องผูกพันอยู่กับพระเจ้าและกราบไหว้พระเจ้าอยู่ตลอดเวลา เพื่อเป็นการยับยั้งไม่ให้คนไปประพฤติหรือถลำตัวไปในสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าห้ามไว้อยู่ตลอดเวลา สาเหตุของการถลำตัวจนกระทั่งติดยาเสพติดนั้นเกิดจากสภาพแวดล้อม การคบเพื่อน รวมทั้งการขาดความรัก ความอบอุ่นจากครอบครัว ดังนั้น ควรนำหลักธรรมคำสอนของศาสนามาสอดแทรกในการอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ห่างไกลจากยาเสพติด เช่น ในช่วงเวลาทำละหมาดเสร็จแล้ว ควรใช้เวลานี้อบรมสั่งสอนบุตรไปด้วย เพื่อให้เกิดการซึมซับและเลื่อมใสในศาสนาได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เชื่อได้ว่าหากคนเราผูกพันต่อศาสนา ต่อพระเจ้าอยู่ตลอดเวลา ย่อมรับรองได้ว่าคนเรายากที่จะถลำไปในอบายมุขทั้งหลายรวมทั้งยาเสพติด ตามแนวทางของศาสนาอิสลามจึงมีคำสอนว่า พึงทำละหมาดร่วมกันอยู่เสมอทุกครอบครัว และหลังจากละหมาดแล้วควรมีการร่วมกันปรับความเข้าใจในสิ่งบกพร่องที่เกิดขึ้นในชีวิตของลูกหลาน พร้อมทั้งอบรมสั่งสอนบุตรหลานให้ประพฤติตนให้ดี เช่น การอบรมบุตรหลานให้รู้จักกลับบ้านให้ตรงเวลาเพื่อปลูกฝังให้มีระเบียบวินัยในตนเองมากขึ้น โดยเฉพาะเรื่องของการคบเพื่อนที่ดี ในทัศนะของพระเจ้านั้นก็คือ การคบแต่คนที่ดี รวมทั้งมีการป้องกันตนเองไม่ให้ไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุขได้ และเป็นที่ยอมรับได้เลยว่า สิ่งที่เสียหายในโลกนี้ไม่ได้เกิดขึ้นเพราะสิ่งใดนอกไปจากน้ำมือของมนุษย์ทั้งสิ้น เพราะฉะนั้น ทุกอย่างที่เกิดขึ้นเพราะพระเป็นเจ้าต้องการที่จะให้รู้จักและลิ้มรสแห่งการทดสอบในสิ่งที่เขาได้กระทำไว้ ผู้ใดประพฤติตนในแนวทางที่ขัดกับหลักศาสนา เขาย่อมได้รับบทเรียนในสิ่งที่เขากระทำขึ้น เพื่อจะเตือนสติกันไว้และตีกรอบเอาไว้เพื่อป้องกันไม่ให้ไปข้องแวะกับยาเสพติด อีกแนวทางหนึ่งของการป้องกันและต่อต้านยาเสพติดที่นักวิชาการศาสนาในปัจจุบันแนะนำ คือ การส่งเสริมให้เด็กออกกำลังกายด้วยการเล่นกีฬา เพราะคนเรานี้ถ้าได้เล่นกีฬาจะควบคุมตัวเองได้ และ

สามารถเลือกที่จะทำในสิ่งที่ห่างไกลจากสิ่งเสพติดได้เอง ซึ่งมีคำสอนของศาสนาอิสลามเองก็ส่งเสริมให้คนเล่นกีฬาด้วยเช่นกัน

หลักธรรมของศาสนาทุกศาสนาล้วนมีประโยชน์ ศาสนาอิสลามยังระบุไว้อีกว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เกิดจากการกระทำของมนุษย์ หากนอกเหนือจากการแสดงการรำลึกต่อพระเจ้าแล้วล้วนเป็นสิ่งที่ไร้สาระทั้งสิ้น เว้นแต่การกระทำ ๔ ประการสำหรับศาสนาที่ถือว่าไม่ไร้สาระ คือ ๑) การหัดยิงธนู ๒) การฝึกขี่ม้า ๓) การล้อเล่นหยอกล้อกันในระหว่างครอบครัว ๔) การสอนว่ายน้ำ ซึ่งจัดว่าเป็นการออกกำลังกาย หากบุคคลสามารถนำแนวทางของสิ่งทั้งหลายทั้งปวงตามหลักธรรมคำสอนที่กล่าวมาแล้วข้างต้นมาปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว ผลสะท้อนกลับที่จะกระทบกับในเรื่องอื่นๆ เช่น อบายมุข ก็จะหลีกห่างออกไป นี่คือแนวทางที่ศาสนาอิสลามได้วางไว้ ซึ่งตามจริงแล้วมีหลักธรรมอีกมากมายของศาสนาอิสลาม ถ้ายึดถือและนำมาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข

หลังจากเสร็จสิ้นการอภิปรายของผู้แทนสำนักจุฬาราชมนตรี (นายภักดี มะแอ) ได้ตอบข้อซักถามของที่ประชุม ดังนี้

ศาสนาอิสลามมีแนวทางปฏิบัติเพื่อแสดงความเคารพสักการะต่อพระผู้เป็นเจ้าอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. การกล่าวคำปฏิญาณ
๒. การทำละหมาด
๓. การถือศีลอด
๔. การบริจาคทานซะกาด (ทานบังคับ)
๕. การประกอบพิธีฮัจญ์

ทั้งนี้ ก่อนละหมาด ผู้ปฏิบัติต้องชำระล้างอวัยวะทุกส่วนของร่างกาย เรียกว่า อาบน้ำละหมาด เช่น ล้างมือ ล้างปาก ล้างหน้า ล้างแขนจนถึงข้อศอก เช็ดศีรษะ และล้างเท้า การปฏิบัติศาสนกิจนี้เชื่อว่า จะช่วยให้เป็นผู้ประพฤติปฏิบัติดี ละเว้นความชั่ว จิตใจสงบและมีสมาธิยิ่งขึ้น

นอกจากบทบัญญัติอันดีงามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น การประกอบพิธีฮัจญ์เป็นอีกพิธีกรรมหนึ่งที่อิสลามิกชนควรถือปฏิบัติ ด้วยการเดินทางไปประกอบพิธีฮัจญ์ ณ เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดิอาระเบีย เพื่อขัดเกลาจิตใจ ความเสมอภาค ภราดรภาพ โดยมารวมกันอยู่ ณ ทุ่งอารอฟัด ทั้งหญิงและชายแต่งกายนุ่งขาวห่มขาว ไม่ว่าเป็นกษัตริย์ มหาเศรษฐี หรือยาจกล้วนมีความเสมอภาคไม่แบ่งชนชั้นกัน

ศาสนาคริสต์

ความเข้าใจทั่วไป

"ยา" เป็นสิ่งที่เราใช้รักษาโรค เป็นหนึ่งในปัจจัย ๔ ที่สำคัญสำหรับชีวิตมนุษย์ เป็นสิ่งที่ให้คุณแก่มนุษย์ แต่ทว่ายาเสพติดเป็นสิ่งที่ให้โทษมากกว่าให้คุณ ไม่ได้รักษา แต่กลับเพิ่มโรคให้กับคน บั่นทอนทั้งสุขภาพกายและจิต ทำลายสมรรถภาพความเป็นมนุษย์ เป็นที่ทราบดีว่าเยาวชนที่ตกเป็นทาสของยาเสพติดต้องเสียอนาคตเพราะไม่สามารถหยุดยาเสพติดนั้น

ศาสนาคริสต์ เรื่องชีวิตมนุษย์

ชีวิตมนุษย์นั้นศักดิ์สิทธิ์ตั้งแต่ปฏิสนธิจนถึงวันสิ้นใจ เพราะเขาถูกสร้างมาตามพระฉายาของพระเจ้า มนุษย์มีร่างกายและจิตวิญญาณ มนุษย์มีชีวิต มีความสัมพันธ์กับพระผู้สร้าง ซึ่งจุดหมายปลายทางคือการกลับไปหาพระเจ้า มนุษย์มีศักดิ์ศรีและชีวิต เป็นพระพรที่ใครจะทำลายไม่ได้ ดังข้อความจากพระคัมภีร์ที่ว่า **"โลหิตนั้นคือชีวิต... ผู้ใดปลิดชีวิตมนุษย์ เราจะลงโทษเขาถึงตาย เราจะทำลายสัตว์ที่ฆ่าเจ้าและจะลงโทษผู้ที่ฆ่าเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน เพราะพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ตามพระฉายาของพระองค์"** จากตัวอย่างเรื่อง พระบัญญัติ ๑๐ ประการ เป็นหลักธรรมซึ่งพระเจ้าได้ประทานให้กับชนชาติอิสราเอลผ่านทางโมเสส ซึ่งเกิดอยู่ก่อนเกือบ ๑,๒๐๐ ปีก่อนพระเยซูคริสต์ เป็นเงื่อนไขให้ปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ส่วนสมัยพระเยซูคริสตเจ้าได้ตอบเมื่อมีผู้ถามพระองค์ "พระบัญญัติไหนเป็นเอกกว่าหมด" ว่า **"จงรักองค์พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าสุดดวงใจ สุดวิญญาณ และสุดสติปัญญาของเจ้า"** เป็นพระบัญญัติประการแรก และประการที่ ๒ ก็คล้ายกับประการแรก คือ **"จงรักผู้อื่นเหมือนรักตนเอง"** บทบัญญัติและคำสอนของประกาศต่างๆ ก็สรุปอยู่ในบัญญัติสองประการนี้ พระบัญญัติประการอื่นๆ กล่าวว่า **"อย่าผิดประเวณี อย่าฆ่าคน อย่าลักขโมย อย่าโลภ"** บทบัญญัติอื่นอีกก็สรุปได้ในข้อความว่า **"จงรักเพื่อนมนุษย์เหมือนรักตนเอง"** ความรักไม่ทำความเสียหายแก่เพื่อนมนุษย์ เพราะฉะนั้น ความรักจึงเป็นการปฏิบัติตามธรรมบัญญัติอย่างครบถ้วน

พระบัญญัติ ๑๐ ประการที่เป็นกฎหมายสมัยโบราณ และคำสอนเรื่องความรักของพระเยซูสามารถชี้ชัดได้ว่า "ชีวิตมนุษย์" เป็นสิ่งสร้างที่มีค่าควรรักษา

ศาสนาคริสต์ เรื่องยาเสพติด

ในเรื่องของยาเสพติด ผู้เสพไม่รักชีวิตของตน และไม่ได้รักผู้อื่นด้วยเมื่อทำให้ผู้อื่นต้องเสพ พระบัญญัติประการที่ ๕ กล่าวว่า อย่าฆ่าคน พระบัญญัติประการนี้ครอบคลุมถึง

๑. **การให้ความเคารพต่อชีวิตมนุษย์** เฉพาะอย่างยิ่งผู้บริสุทธิ์ การฆ่าคนโดยเจตนาอยู่ในข้อห้ามนี้

๒. **การให้ความเคารพต่อศักดิ์ศรีของบุคคล**

- ให้ความเคารพต่อชีวิต วิญญาณของผู้อื่น การไม่เป็นที่สะดุด คือการทำให้ผู้อื่นต้องทำบาป ทำผิดต่อศีลธรรมอันดี การล่อลวงทำให้ผู้อื่นต้องตายฝ่ายวิญญาณ
- การเอาใจใส่ดูแลสุขภาพอนามัย ทำอย่างเหมาะสม

การใช้ยาเสพติด ก่อให้เกิดความเสียหายต่อชีวิตและสุขภาพ การผลิต การนำยาเสพติดไปให้ผู้อื่น เป็นการทำร้าย เป็นการหลอกลวงผู้อื่น ทำลายสุขภาพบุคคลและสังคมส่วนรวม เป็นการปฏิบัติตรงข้ามกับคุณธรรม ซึ่งเรียกร้องให้สังคมช่วยกันดูแลสมาชิกให้บรรลุถึงเงื่อนไขการดำเนินชีวิต ที่ทำให้เจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะทั้งร่างกายและจิตใจ กรณีผู้ที่ติดยาเสพติด แม้เขาจะได้ทำผิดไปแล้ว และสิ่งที่สำคัญคือ เขาเหล่านั้นเป็นบุคคลที่น่าสงสาร เป็นคนอ่อนแอ ผู้ติดยาเสพติดไม่สามารถควบคุมตนเองได้ เขาตกเป็นทาสของยา จะต้องได้รับการเอาใจใส่และช่วยเหลือจากสังคม เขามีสิทธิที่จะได้รับความปลอดภัย

ศาสนาคริสต์กับแนวทางการแก้ไขยาเสพติด

๑. **การดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตามเงื่อนไขของพระบัญญัติกฎหมายทั้ง ๑๐ ประการ** ป้องกันบุคคลไม่ให้ติดยาเสพติดอย่างแน่นอน บุตรหลานที่ประพฤติตามคำสอนของบิดามารดา ให้ความเคารพท่าน ตามพระบัญญัติประการที่ ๔ จะประสบกับความเจริญ และเป็นการป้องกันด้วย ดังนั้น ควรปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนอย่างครบถ้วน สนับสนุนให้ดำเนินชีวิตไปในทางที่ดี

๒. **การดำเนินชีวิตโดยปฏิบัติตามความรัก (ยาความรัก)** ความรักเป็นยาวิเศษที่แก้ปัญหายาเสพติดได้ หากในครอบครัว “พ่อ-แม่-ลูก” มีสัมพันธ์รักอย่างแท้จริงแล้ว ยากที่จะไปติดยาเสพติด เด็กที่เป็นทาสยาเสพติดมักมีปัญหาเกิดมาจากครอบครัวทั้งสิ้น เช่น พ่อแม่แยกกันอยู่ หย่าร้าง พ่อแม่รักลูกในทางที่ผิด พ่อแม่ไม่ให้เวลาแก่ลูก พ่อแม่มิได้สนใจลูกเมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่นในเรื่องการคบเพื่อน ฯลฯ จึงกล่าวได้ว่า “ยาความรัก” เป็นแนวทางแก้ปัญหา “ยาเสพติด” ตามแนวคิดของคริสตศาสนา

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู การจะรักษาธรรมะหรือการปฏิบัติ ทุกคนต้องมีการศึกษาความรู้เบื้องต้นเป็นพื้นฐาน อะไรที่ควรทำ ไม่ควรทำ เราเรียกว่า "ธรรมะ" เมื่อศึกษาธรรมะให้เกิดความรู้ในเบื้องต้นแล้ว เราก็จะมาปฏิบัติ นำธรรมะนั้นมาปฏิบัติ มาสอน แล้วผู้ใหญ่ก็จะเป็นแบบอย่างให้เด็กหรือเยาวชนที่จะได้เลียนแบบ เช่น พาเด็กไปโบสถ์หรือพาไปวัด มีการสวดมนต์ประจำวันตอนเช้า กลางวัน และเย็น นำเด็กไปปฏิบัติในธรรมะของศาสนาพราหมณ์ เมื่อมีธรรมะแล้วเราเรียกว่า "อัตถะ" คือ มีทรัพย์สมบัติ มีสิ่งต่างๆ ได้ทรัพย์สมบัติมาด้วยธรรมะ ด้วยความดี โดยปราศจากอกุศลต่างๆ เมื่อได้ทรัพย์สมบัติแล้ว เราก็จะมี "กามะ" คือ ประสงค์ต่อผลนั้นๆ มีความประสงค์ในการมีครอบครัวที่มีสุข มั่นคง มีความประสงค์ในการเจริญในอาชีพหรือการพัฒนาฝีมือ เมื่อมีความประสงค์โดยชอบ โดยธรรมะเบื้องต้นเป็นผู้นำทาง สุดท้ายบั้นปลายของทุกคนก็จะสลายกิเลสทั้งหลายไปสู่ความหลุดพ้น เรียกว่า "โมกษธรรม" ในขั้นตอนของศาสนิกทั้งหลาย ก็จะมีการเรียนก่อน เมื่อเรียนเสร็จก็มาศึกษาประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อจะได้ทรัพย์สมบัติเพื่อดำรงวงศ์ตระกูลต่อ และเพื่อสนับสนุนให้ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า โดยมีความประสงค์ ซึ่งจะต้องประสงค์ในสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งอันควรทำในหลักธรรมคำสอนทางศาสนาพราหมณ์-ฮินดูของครูอาจารย์ต่อศิษย์ที่จะต้องออกจากอาศรม ตอนลาครูกลับบ้านหลังจากเรียนสำเร็จแล้ว ซึ่งเป็นสาระสำคัญของธรรม คือ

๑. **สตยวท** จงพูดแต่ความสัตย์

๒. **ธรมจร** ประพฤติปฏิบัติแต่ทางธรรม

๓. **สวาธยายานุมาปรมท** อย่าประมาทในการอ่านหนังสือทางธรรม คือ จงพยายามหาเวลาอ่านหนังสือเกี่ยวกับธรรมเป็นนิตย์

๔. **อาจารยาย ปริย ธนมาหฤตย ปรชาตนตุมา วยวจเฉตลี** จงเอาปัจจัยที่บังเกิดขึ้นหรือได้มาถวายแก่ครูอาจารย์ แล้วตนเองก็เข้าสู่เพศฆราวาส อย่าทำให้วงศ์ตระกูลต้องขาดสาย จงปฏิบัติหน้าที่ของตนให้เหมาะสมกับสามีที่ดี ซื่อสัตย์ต่อภรรยา และเป็นบิดาที่ดีต่อบุตรธิดา

๕. **กตยานนปรมทิตวย** อย่าประมาทในการพูดความสัตย์

๖. **กุศลานนปรมทิตวย** อย่าประมาทในการปฏิบัติกุศล

๗. **ธรมานนปรมทิตวย** อย่าประมาทในการปฏิบัติธรรม

๘. **ภูตยนปรมทิตวย** อย่าประมาทในการทำให้มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุ

๙. **ลวาธยายปรวจนาภยา นปรมทิตวย** อย่าประมาทในการค้นหาความรู้ทางธรรม โดยการอ่านตำราและในการเผยแพร่ธรรมโดยการแสดงปาฐกถา

๑๐. **เทวปิตฤ การยาภยา นปรมทิตวย** อย่าประมาทในการบูชาสักการะเทพเจ้า เทวดาทั้งหลาย และปิตระคือบรรพบุรุษของตน

๑๑. **มาตฤเทโว ภว** จงถือว่ามารดาเป็นเสมือนพระเจ้าองค์หนึ่ง

๑๒. **ปิตฤเทโว ภว** จงถือว่าบิดาเป็นเสมือนพระเจ้าองค์หนึ่ง

๑๓. **อาจารยเทโว ภว** จงถือว่าครูอาจารย์เป็นเสมือนพระเจ้าองค์หนึ่ง

๑๔. **อติถิเทโว ภว** ถือว่าอติถิคือแขกที่มาสู่บ้านโดยบังเอิญหรือมาเยี่ยมเยือนเป็นเสมือนพระเจ้าองค์หนึ่ง

๑๕. **ยานยวทยานิ กรมาณิ ตานิ เสวิตวยานิ โน อิตราณิ** จงกระทำในสิ่งที่ดี ที่ไม่เป็นที่ติฉินนินทา ยึดถือและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีมาแต่โบราณ

๑๖. **ยานยสมาก สุจิตานิ ตานิ ตวโย ปาสยานิ โน อิตราณิ** บรรพบุรุษของเธอได้สร้างทางแห่งความสุจริตไว้ เธอจงเดินทางแห่งความสุจริตไว้ เธอจงเดินบนทางแห่งความสุจริตนั้น ยึดธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมของตระกูลไว้ให้ตลอด

๑๗. **เย เก จาสมจเฉรยำโส พราหมณาหเตษำ ตวยาสเนน ปรศวสิตวย** จงฟังและเคารพบุคคลที่ประกอบด้วยวัยวุฒิและคุณวุฒิ

๑๘. **ศรทธยาเทย อศรทธยาอเทย ศริยาเทย หริยาเทย ภิยาอเทย สมวิทาเทย** สิ่งที่จะมอบให้ผู้อื่น จงให้ด้วยความศรัทธา ด้วยความเต็มใจ ด้วยปีติยินดี รื่นเริงใจ ด้วยความเมตตาและความอ่อนหวาน อย่าให้ด้วยความไม่ศรัทธา ด้วยความกลัว หรือการถูกบังคับ

๑๙. จงไปหาผู้อาวุโสหรือผู้ปฏิบัติธรรมเมื่อเธอสงสัยในข้อปฏิบัติว่าถูกต้องหรือไม่ เพื่อให้ท่านเหล่านั้นขจัดข้อข้องใจให้

๒๐. ถ้อยความเหล่านี้เป็นคำสั่ง เป็นคำสอนจากพระเวทและอุปนิษัท เป็นคำสั่งสอนของครู อาจารย์ เธอจึงควรปฏิบัติตามความนี้

และในศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ยังมีหลักคำสอนอีกประการหนึ่งที่เยาวชนพึงนำมาปฏิบัติควบคู่กับหลักธรรมดังกล่าวเบื้องต้นเพื่อต่อต้านยาเสพติด คือธรรมะข้อที่เรียกว่า “เศาจ” แปลว่า ความบริสุทธิ์ ความสะอาด หมายถึง การทำตนเองให้มีความบริสุทธิ์ทางใจและกายทั้งภายนอกและภายใน แม้การจะบริสุทธิ์ด้วยจิตใจก็มีธรรมะในการภาวนาด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เมตตาก็คงจะเป็นที่กล่าวแล้ว ก็คืออะไรเป็นสุข อะไรเป็นทุกข์ อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป เมตตาต่อผู้มีสุข กรุณาต่อผู้มีทุกข์ มุทิตาในบุญ และอุเบกขาในบาป เมื่อ

เยาวชนหรือผู้ใดก็ตามได้ปฏิบัติในเรื่องของธรรมะ เรียกว่า "เศาจ" คือ ความบริสุทธิ์นี้แล้ว เมื่อเรารู้แล้ว ยาเสพติดใดที่ได้มาในทางที่ไม่บริสุทธิ์ สิ่งเสพติดใดที่ได้มาไม่เป็นธรรมและไม่เป็นประโยชน์ต่อร่างกาย ไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมแล้ว ก็จะทำให้ผู้นั้นยับยั้งซึ่งจะเข้าข้องแวะกับยาเสพติดนั้นได้ หรือสิ่งที่เป็นเสพติดทั้งหลาย ธรรมะข้อนี้ก็จะมีส่วนสนับสนุนในการต่อต้านยาเสพติดได้ ก็จะเป็นเบื้องต้นโดยสรุปแค่นี้

ศาสนาซิกข์

เพื่อความเป็นสิริมงคล ผมขออัญเชิญพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเกี่ยวกับเรื่องศาสนาและการศึกษาด้านจิตใจและศีลธรรม ดังต่อไปนี้

"คนเราเมื่อมีศาสนา คือ ความคิดหรือจิตที่ยึดประจำใจ ฝึกเป็นแนวทางปฏิบัติในใจด้วยกันทั้งปวง และก็มีการศึกษาคือความรู้ต่างๆ ทั้งในด้านจิตใจ ทั้งในด้านวัตถุเพื่อประกอบเพื่อที่จะมีชีวิตอยู่ได้ทั้งสองอย่าง และเป็นสิ่งที่จะแยกกันไม่ได้ แม้เราจะอยู่ท่ามกลางความเจริญก้าวหน้าในยุคปัจจุบัน เราก็ทอดทิ้งการศึกษาด้านจิตใจและศีลธรรมจรรยาไม่ได้ ตรงกันข้าม กลับเอาใจใส่สั่งสอนกันให้จำแนกคนยิ่งขึ้น เพื่อให้มีความคิด ความเข้าใจถูกต้องสอดคล้องกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อมที่วิวัฒนาการไปไม่หยุดยั้ง"

ศาสนา หมายถึง ลัทธิความเชื่อถือของมนุษย์ คำสั่งสอน และข้อบังคับที่มนุษย์ยอมรับและนำมาประพฤติปฏิบัติ เป็นแนวทางแห่งการดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุข ศาสนายังหมายถึง ระบบความเชื่อ สัญลักษณ์ การฝึกฝนและพิธีกรรมที่มีรากฐานบนความคิดของกลุ่มหรือชุมชนที่มีความเชื่อถือภายในสังคมนั้น แต่สิ่งที่สำคัญที่สุดเป็นรากฐานและแก่นแท้ของศาสนา คือ ความรักและความมีเมตตาธรรมเป็นที่ตั้ง ในทุกวันนี้ ผู้คนนับเป็นล้านๆ เชื่อว่าศรัทธาในศาสนาของพวกเขาเหล่านั้นเป็นสิ่งสำคัญ ที่ทำให้ชีวิตพวกเขามีความหมาย ศาสนาต่างๆ ในโลกนี้ล้วนเกิดในช่วงเวลาและสถานที่ที่ต่างกัน และมนุษย์เราก็มีการเดินทางไปมามากขึ้น ศาสนาก็เผยแพร่ไปทุกประเทศ และในปัจจุบันนี้มีผู้นับถือศาสนาต่างๆ ทุกประเทศโดยทั่วไป ทุกศาสนาจะมีพระศาสดาเป็นผู้ก่อตั้ง แล้ววางหลักคำสั่งสอนหรือพระธรรมให้ผู้นับถือศาสนานั้นๆ มีความเข้าใจในปรัชญาแห่งศาสนา นอกจากนี้ยังมีพระคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ที่จารึกหลักธรรมที่สำคัญของศาสนานั้นไว้ นักปราชญ์ผู้หนึ่งกล่าวไว้ว่า แต่ละประชาชาตินั้นจะต้องมีมโนคติแห่งชาติที่สอดคล้องกัน แต่ถ้ามโนคติหรือความเห็นอันนี้ได้หายไป ประเทศ

ชาตินั้นก็จะเริ่มเสื่อมสลายไป มโนคติแห่งชาติก็คือศาสนานั่นเอง ดังนั้น ศาสนาจะต้องได้รับการทำนุบำรุง เพื่อให้ประชาชนใช้หลักธรรมทางศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจเพื่อประโยชน์ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ พัฒนาให้เป็นคนดี มีเมตตา กรุณา กตัญญูรู้คุณ สามัคคี ซื่อสัตย์สุจริต ละเว้นอบายมุข มีระเบียบวินัย ประพฤติปฏิบัติตามจรรยาบรรณ และมีความเป็นประชาธิปไตย ให้มีการพัฒนาระบบการศึกษา โดยจัดให้มีการเรียนการสอนด้านศีลธรรม เพราะวิชาที่สอนจะมีความเห็นอกเห็นใจ มีความเมตตา กรุณา ความรัก และมีความซื่อสัตย์ให้แก่เยาวชนตั้งแต่เยาว์วัย และปลูกฝังให้เยาวชนมีศรัทธาเลื่อมใสในศาสนาตนนั้นอย่างมั่นคง ให้ความรู้ความเข้าใจในศาสนธรรมอย่างถูกต้อง สามารถนำศาสน-ธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตในการแก้ปัญหาและในการพัฒนาตน ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ได้เป็นผู้ปฏิบัติธรรมอยู่เป็นนิจ เพราะการปฏิบัติธรรมจะทำให้เกิดประโยชน์ทั้งแก่ผู้ปฏิบัติและผู้ที่อยู่ใกล้ชิด ตลอดจนสังคมและประเทศชาติ

หลักธรรมของศาสนาซิกข์ได้ห้ามมิให้ผู้นับถือศาสนาซิกข์แตะต้องหรือเสพยาที่จำหน่ายไม่ว่าจะเป็นบุหรี่ เหล้า การพนัน ตลอดจนของมึนเมาทุกชนิด สำหรับผู้ที่เสพยาเสพติด นอกจากทำลายตัวเอง ครอบครัวแล้ว ยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ความเสียหายต่างๆ ดังเช่นที่มีข่าวหนังสือพิมพ์ ผมอยากจะเรียนเสนอให้คณะกรรมการในข้อเสนอที่ว่า อยากจะให้ทุกศาสนามีการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น มีการจัดการแข่งขันกีฬา แข่งขันความรู้หลักธรรมทางศาสนาของตน ความรู้ความสามารถในกิจกรรมพิเศษต่างๆ ทั้งนี้เพื่อมิให้เยาวชนนำเวลาว่างไปใช้ในทางผิด หากเราละเว้นสิ่งเสพติดทั้งหลาย ด้านสติปัญญาและจิตใจของเราจะอยู่ในสภาวะปกติ ไม่ฟุ้งซ่าน และกระทำแต่ความดีตลอดไป ทางด้านศาสนาซิกข์เราจะมีการสวดมนต์ตั้งแต่เช้าก่อนรุ่งอรุณคือก่อนพระอาทิตย์ขึ้น เพื่อจะได้สรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า ทำจิตใจให้สบายทุกวัน หลังจากนั้นก็เป็นการทำมาค้าขาย พอตกเย็นหลังจากพระอาทิตย์ตกดินก็มีการสวดสรรเสริญ และก่อนนอนก็มีการสวดสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้า เพราะฉะนั้น วันหนึ่งทางศาสนาซิกข์กำหนดไว้ ๓ ครั้ง คือ ตอนเช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ตอนเย็นหลังพระอาทิตย์ตก และก่อนนอน ทำให้จิตใจมีความสบาย มีความสุข แล้วก็ไม่ใฝ่ไปทางติดยาเสพติดทั้งหลาย นอกจากนี้ ทางศาสนาซิกข์พยายามจัดการแข่งขันกีฬา เช่น มินิมาราธอน โบว์ลิ่ง การแข่งขันความรู้ทางด้านศาสนา ให้เยาวชนทั้งหลายฝึกฝนดูว่าแต่ละท่านมีความเข้าใจในหลักธรรมในศาสนาเป็นอย่างไร มีการสอนร้องเพลง บทสวดต่างๆ เพราะฉะนั้น หากว่าทุกศาสนาเยาวชนทุกคนของทุกศาสนา มีความมุ่งมั่นในหลักธรรมศาสนาของตนแล้ว รับรองได้ว่าเยาวชนจะไม่ไปยุ่งไปในสิ่งเสพติด และจะอยู่ในสังคมที่ดีตลอดไป ทำให้สังคมและประเทศชาติเจริญรุ่งเรืองตลอดไป.

ศาสนากับปัญหาสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*บาทหลวงชัชวาล ศุภลักษณ์*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พราหมณ์ศรีล รังสิพราหมณกุล*
ศาสนาซิกข์	*นายอาตาร์ซิงห์ อนันต์ถวัลย์*

เรียบเรียง

ศาสนากับปัญหาสิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนา

พระพุทธศาสนามีทัศนะเกี่ยวกับโลกว่า โลกที่มนุษย์อาศัยอยู่นี้มีส่วนประกอบ ๓ ส่วน คือ

๑. **สังขารโลก** คือ โลกส่วนที่ไม่มีใจครอง เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ เช่น ดิน น้ำ ลม ไฟ ป่าไม้ แม่น้ำ แร่ธาตุต่างๆ หรือสิ่งที่มนุษย์ใช้ สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ปรุงแต่งหรือสร้างขึ้น เช่น ถนน โรงเรือน

๒. **สัตวโลก** คือ โลกส่วนที่มีใจครอง ได้แก่ มนุษย์และสัตว์เดียรัจฉาน

๓. **อากาศโลก** คือ โลกส่วนที่เป็นแผ่นดินและแผ่นฟ้า รวมทั้งอวกาศด้วย

บรรดาโลกทั้ง ๓ นี้ ต่างก็พึ่งพาอาศัยกัน สามารถรักษาดุลยภาพของตนได้ตามระบบนิเวศวิทยามาหลายล้านปี

มนุษย์เป็นสัตว์โลก อยู่ในความแวดล้อมของโลกทั้ง ๓ โลกทั้ง ๓ จึงเป็นสิ่งแวดล้อมมนุษย์ สิ่งต่างๆ ที่ประกอบเป็นโลกนี้ต่างก็มีคุณค่าในตัวเอง จึงเรียกกันว่าเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ มนุษย์และสัตว์เดียรัจฉานต่างก็ดำรงชีวิตด้วยทรัพยากรทางธรรมชาติด้วยกันทั้งนั้น แต่สัตว์เดียรัจฉาน ดังเช่น ช้าง ม้า วัว ควาย ใช้ทรัพยากรธรรมชาตินั้นอยู่ในขอบเขตจำกัด ไม่เกินความจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตอยู่ได้ ไม่ถึงกับทำโลกดุลยภาพของโลกเปลี่ยนแปลงไปได้ ส่วนมนุษย์นั้น แม้จะมีปัจจัย ๔ คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค เป็นเครื่องดำรงชีวิต หากมีความพออยู่เพียงปัจจัย ๔ ก็คงไม่มีส่วนทำลายทรัพยากรธรรมชาติมากนัก ความจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ พระพุทธศาสนาเชื่อว่า มนุษย์เกิดมามีอวิชชา ความโง่เขลาเบาปัญญา และตัณหา ความทะยานอยาก ติดมาด้วย จึงไม่รู้จักประมาณหรือความพอใจเพียงปัจจัย ๔ เท่านั้น

ตัณหาดังกล่าวมี ๓ อย่าง คือ

๑. **กามตัณหา** คือ ความต้องการความสะดวกสบาย ความสนุกรื่นเริงเพลินใจ เกินความพอดี

๒. **ภวตัณหา** คือ ความต้องการเป็นเจ้าของโลกสิ่งแวดล้อม ต้องการเอาสิ่งแวดล้อมเป็นทาสรับใช้โดยไม่มีขอบเขต

๓. **วิภวตัณหา** คือ ความไม่อยากสูญเสียจากโลกสิ่งแวดล้อมที่ชอบที่ต้องการ

ด้วยอำนาจแห่งตัณหาดังกล่าว มนุษย์จึงใช้ทรัพยากรธรรมชาติซึ่งมีอยู่ในโลกอย่างจำกัดโดยปราศจากความสำนึกและเกินความจำเป็นต่อการดำรงชีวิต และหาประโยชน์จากธรรมชาติ สร้างความมั่งคั่งให้แก่ตัวเอง ยิ่งการอุตสาหกรรมและเทคโนโลยีเจริญขึ้นมากเท่าใด ทรัพยากรธรรมชาติก็ถูกทำลายเพื่อมาผลิตหรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ๆ เพื่อสนองตัณหาของมนุษย์เท่านั้น หารู้ไม่ว่า ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายไปนั้น จะส่งผลกระทบต่อมนุษย์เองและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ อย่างไรบ้าง ตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าผู้ทำกรรมใดย่อมได้รับผลของกรรมนั้น ผู้ทำลายทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมก็เท่ากับทำลายตนเอง ดังเช่น เกิดน้ำป่าไหลหลากพัดพาพืชพรรณ บ้านเรือน จนกระทั่งพรากชีวิตสัตว์และมนุษย์เป็นจำนวนมาก เพราะการตัดไม้ทำลายป่า เช่น อุทกภัยที่บ้านน้ำก้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ และที่อื่นๆ ที่ปรากฏเป็นข่าวเมื่อเร็วๆ นี้ โรงงานอุตสาหกรรมที่แปรรูปทรัพยากรทางธรรมชาติผลิตของมาเพื่อสนองตัณหาของมนุษย์ นอกจากจะทำลายทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังปล่อยควันพิษขึ้นไปกระจายในบรรยากาศก็ย้อนเป็นฝนน้ำกรดตกลงมาทำลายพืชพรรณ แม้แต่ชีวิตของมนุษย์ก็ได้รับผลกระทบด้วย ตู้เย็นหรือตู้แช่ที่เป็นเครื่องใช้ประจำบ้านเพื่ออำนวยความสะดวกสบายแก่ผู้ใช้ ก็มีการปล่อยสาร CFC (Chlorofluorocarbon) ขึ้นไปทำลายบรรยากาศชั้นโอโซน ซึ่งเป็นม่านกั้นรังสีอุลตราไวโอเลตไม่ให้ลงมาก่ออันตรายให้แก่โลก เช่น ก่อให้เกิดโรคมะเร็งผิวหนังเป็นต้น ชาวโลกก็มีนโยบายยับยั้งการใช้สารดังกล่าว แต่มหาอำนาจบางประเทศพยายามขัดขวางไว้ เพราะกลัวสูญเสียผลประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว

เพื่อป้องกันมิให้ทรัพยากรธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมถูกทำลายมากไปกว่านี้ ชาวโลกจึงหันมาสนใจในการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อม วิธีการที่ใช้กันอยู่ขณะนี้มี

๑. ควบคุมกำเนิดประชากรเพื่อลดการทำลายสิ่งแวดล้อม

๒. พิทักษ์อนุรักษ์หรือสงวนสิ่งแวดล้อมที่เหลืออยู่ หรือสร้างสิ่งแวดล้อมทดแทนที่ถูกทำลายไป ดังเช่น การปลูกป่าทดแทน เป็นต้น

๓. ใช้สิ่งแวดล้อมอย่างประหยัด หรือที่ใช้แล้วนำมารีไซเคิลใหม่ หรือใช้ให้ได้ประโยชน์สูงสุด

ในครั้งพุทธกาลก็มีปรากฏในตำนานว่า ครั้งหนึ่ง พระอานนท์ได้รับผ้าจีวรที่มีผู้นำถวายจำนวน ๕๐๐ ผืน พระเจ้าอุเทน ทอดพระเนตรเห็นจึงตรัสถามว่า ท่านรับถวายจีวรมากมายเช่นนี้ จะนำไปใช้ประโยชน์อะไร

พระอานนท์ถวายคำชี้แจงว่า ผ้าจีวรที่รับไปนี้ จะนำไปถวายพระภิกษุซึ่งมีจีวรเก่าจำนวน ๕๐๐ รูป เมื่อจีวรเก่าแล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็จะขึงเป็นเพดานในกุฏิ เมื่อใช้เป็นเพดานไม่ได้แล้ว ภิกษุเหล่านั้นก็นำไปซักทำเป็นผ้าปูนอน เมื่อเก่ามากๆ แล้ว ก็จะทำเป็นผ้าขี้ริ้ว เมื่อใช้เป็นผ้าขี้ริ้วไม่ได้แล้ว ก็จะนำไปคลุกบดเข้ากับดินก่อเป็นผนังกั้นกุฏิ พระเจ้าอุเทนได้ทรงรับฟังคำชี้แจงดังนั้นแล้ว ก็ทรงเกิดความเลื่อมใส นำจีวรมาถวายเพิ่มอีก ๕๐๐ ผืน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงทราบ จึงตรัสสรรเสริญพระอานนท์ว่า เป็นผู้มีปัญญาเฉียบแหลม ใช้สิ่งของต่างๆ อย่างคุ้มค่าจริงๆ ควรที่ภิกษุทั้งหลายถือเป็นเยี่ยงอย่าง

นักวิทยาศาสตร์ยืนยันว่า สสารทั้งหลายที่อยู่ในโลกไม่มีสูญหายไปจากโลกได้ ทรัพยากรธรรมชาติที่มนุษย์ทำลายนำมาใช้ประโยชน์ คงนำมาเฉพาะส่วนที่ดีทิ้งส่วนที่เสีย ส่วนที่เสียนอกจากจะก่อมลพิษให้แก่สิ่งแวดล้อมแล้ว ก็ยังมีปัญหาเกี่ยวกับสถานที่จะรองรับ ซึ่งปัจจุบันนี้มีข้อพิพาทเกี่ยวกับที่ทิ้งของเสียกันมาก

พระพุทธศาสนามีทัศนะว่า สิ่งแวดล้อมของโลก ไม่ว่าจะมีใจครองหรือไม่มีใจครอง อยู่ภายใต้กฎเกณฑ์อย่างเดียวกัน คือมีการเกิดขึ้น ตั้งอยู่ และดับสลายไป ดำรงชีวิตอยู่ได้ด้วยการพึ่งพาซึ่งกันและกัน คนพึ่งสัตว์ สัตว์พึ่งคน ต้นไม้ใบหญ้าก็พึ่งดิน ปุ๋ย น้ำ และอากาศ ดังคำพังเพยที่ว่า น้ำพึ่งเรือเสือพึ่งป่า ถือได้ว่าเป็นเพื่อนร่วมโลก มนุษย์ไม่ควรเบียดเบียนทำลายสิ่งแวดล้อมมากนัก ให้ทำตัวเป็นเสมือนแมลงผึ้งดูดน้ำหวานจากเกสรดอกไม้เท่านั้น ไม่ทำให้กลิ่น สี ของดอกไม้เสียหาย มิหนำซ้ำยังช่วยแพร่พันธุ์ของต้นไม้ด้วย สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้ใช้หลักพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เพื่อแก้ปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม คือ **เมตตา** ได้แก่แผ่ความรักให้แก่ตนเอง แก่เพื่อนมนุษย์ แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย รวมทั้งต้นไม้ใบหญ้า เมื่อเกิดความรักขึ้นแล้ว ก็จะถนอมสิ่งนั้นไม่ให้มีอันเป็นไป เหมือนกับรักครอบครัวก็ไม่อยากให้ครอบครัวมีอันเป็นไป **กรุณา** เมื่อสิ่งแวดล้อมที่รักและถนอมเสื่อมโทรมหรือถูกทำลายก็รู้สึกสงสาร พยายามฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมขึ้นมาใหม่ **มุทิตา** ก็มีความยินดีเมื่อสิ่งแวดล้อมนั้นๆ ได้เจริญงอกงาม **อุเบกขา** ไม่หวั่นไหวต่อคำติชม ยืนหยัดอยู่ในอุดมการณ์ของตน เมื่อสิ่งแวดล้อมสูญเสียไปก็ไม่ต้องเป็นทุกข์ เพราะเป็นไปตามกฎธรรมชาติ

พระพุทธศาสนาถือว่า ป่าไม้ ภูเขา แม่น้ำ เป็นสถานที่ร่มเย็นเหมาะแก่การพัฒนาจิตใจ ในครั้งพุทธกาล ผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนามักจะถวายอุทยานหรือสวนป่าให้เป็นวัด เช่น

วัดเวฬุวนาราม ซึ่งแปลว่า ส่วนป่าไผ่ เป็นต้น แม้ปัจจุบันนี้ ชื่อของวัดมักจะลงท้ายด้วยคำว่า อาราม ซึ่งแปลตรงๆ ก็คือ สวนป่านั้นเอง ในพระวินัย ห้ามมิให้ภิกษุตัดต้นไม้ ห้ามทิ้งสิ่งปฏิกูล ห้ามถ่ายอุจจาระปัสสาวะลงในแม่น้ำลำคลอง หากละเมิดปรับอาบัติ ก็เพื่อมิให้ก่อมลพิษขึ้นในสิ่งแวดล้อม

การแก้ปัญหาตามที่กล่าวมาเป็นการแก้ทางกาย เป็นการแก้ปัญหาไม่ยั่งยืน เพราะมนุษย์มีส่วนประกอบที่สำคัญและบังคับบัญชากายได้ คือใจ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ใจเป็นใหญ่ ใจเป็นประธาน ทุกสิ่งทุกอย่างสำเร็จด้วยใจ ใจของปุถุชนมีตัณหาเป็นนายคอยบัญชาให้ทำโน่นทำนี่ ใจของมนุษย์ฝึกฝนได้ สิ่งที่จะมาฝึกฝนใจได้ก็คือ ศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนา สอนเน้นให้ศาสนิกชนใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยพิจารณาเหตุผลโดยรอบคอบ ลดตัณหาลงสู่ระดับความพอดีที่พระพุทธศาสนาเรียกว่า **มัตตัญญุตา** ความรู้จักประมาณ ในสังคมบริโภคนิยมนี้ มนุษย์ลืมตัว รื่นเริงหลงใหลในการบริโภคเกินพอดี ในด้านการผลิต ก็แข่งขันกันผลิต แข่งขันการออกแบบประดิษฐ์กรรมใหม่ๆ เพื่อสนองตัณหาของมนุษย์ ก็เท่ากับแข่งขันการทำลายสิ่งแวดล้อมให้หมดไปจากโลกเร็วเข้า บางคนยังเสาะแสวงหารับประทานอาหารแบบเปิบพิสดาร เช่น ตุ๋นลิ้นเป็ด เป็ดแต่ละตัวมีลิ้นเดียว เป็ดจะต้องตายกี่ตัวจึงจะได้ลิ้นมาปรุงอาหารเพิ่ม ๑ จาน บางคนก็กระเสือกกระสนหารับประทานตุ๋นอุ้งตีนหมี ผู้ปรุงจะต้องฆ่าหมีทั้งตัวเพื่อจะเอาเพียงอุ้งตีนอย่างเดียว อย่างนี้เป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมด้วยความโฉดเขลา ในเรื่องเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ต่างแข่งขันกันผลิตขึ้นเพื่อสนองตัณหาของมนุษย์ มนุษย์ก็หลงระเริงใช้จนเกินพอดี ซึ่งเป็นที่รู้ทั่วไปในยุคนี้

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนหลักเกี่ยวกับการบิรโภคปัจจัย ๔ ว่า ก่อนบริโภคอาหารก็ให้พิจารณาก่อนว่า บริโภคเพื่อยังชีวิตให้อยู่รอด เพื่อความผาสุก ไม่ใช่เพื่อสนุกหรือโก้เก๋ ก่อนนุ่งห่ม ก็ให้พิจารณาก่อนว่านุ่งห่มเพื่อป้องกันแมลงกัดต่อย เพื่อความอบอุ่น ไม่ใช่นุ่งห่มเพื่อความสวย ก่อนบริโภคยารักษาโรค ก็ให้พิจารณาก่อนว่า บริโภคเพื่อให้หายจากโรค ไม่ใช่เพื่อบำรุงสุขภาพ เมื่อพิจารณาก่อนบริโภคเช่นนี้จะเกิดสติ ไม่หลงระเริงในการบริโภค ควบคุมจิตให้อยู่กับความพอดี ทั้งนี้ เป็นการป้องกันความสิ้นเปลืองทรัพยากรธรรมชาติโดยไม่จำเป็น

ประเทศเราเกิดภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจทุกวันนี้เพราะความเกินพอดี กล่าวคือ บริโภคเกินพอดี นุ่งห่มเกินพอดี อยู่อาศัยในที่อยู่เกินพอดี ใช้ยารักษาโรคเกินพอดี ล้วนแต่เป็นเหตุให้สิ่งแวดล้อมถูกทำลายไปเกินความจำเป็น วิธีแก้ไขที่ยั่งยืนก็คือ พยายามฝึกฝนตนเอง ควบคุมตัณหาให้อยู่ในขอบเขตของความพอดีในปัจจัยดังกล่าว ลดตัณหาให้น้อยลง เมื่อ

ตัณหาลดลงแล้ว ความเห็นแก่ตัวอันเป็นพฤติกรรมของตัณหานั้นจะลดลงไปด้วย ปัญญาเข้ามาแทน การบริโภคหรือการใช้ทรัพยากรธรรมชาติก็ทำด้วยปัญญา

สรุปความว่า หลักศาสนาเท่านั้นสามารถยับยั้งหรือหยุดการทำลายธรรมชาติสิ่งแวดล้อมได้อย่างยั่งยืน ทำให้มนุษย์กับธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่างก็อำนวยประโยชน์ให้แก่กันและอยู่ร่วมกันอย่างเป็นสุข

ศาสนาอิสลาม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมหรือปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติ ในแนวคิดของศาสนาอิสลาม ศาสนาอิสลามได้แบ่งในเรื่องของสิ่งแวดล้อมไว้ ๒ ประเภทใหญ่ๆ กล่าวคือ สิ่งแวดล้อมทั้งหมดถือว่าพระเจ้าได้ทรงสร้างขึ้นมาและได้แบ่งไว้ ๒ ประเภทด้วยกัน คือ ในเรื่องของธรรมชาติได้แบ่งไว้ในทางกายภาพอันเกี่ยวกับเรื่องดิน อากาศ ลักษณะภูมิประเทศ ลักษณะภูมิอากาศ ทัศนียภาพ ภูเขา ห้วย หนอง คลอง บึง ทะเล นี่เรียกว่า สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ ทางกายภาพและทางชีวภาพ เกี่ยวกับเรื่องของพืชพันธุ์ธัญญาหารต่างๆ เกี่ยวกับเรื่องของพืช ต้นไม้ ป่าไม้ แล้วก็สิ่งมีชีวิตทั้งหลายอยู่รอบๆ ตัวเราทั้งหลาย นี่คือสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติซึ่งประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางชีวภาพ แล้วก็ประเภทที่ ๒ ถือว่าเป็นอีกสิ่งแวดล้อมหนึ่ง ซึ่งเรียกว่าสิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรม หรือที่เรียกว่าสิ่งแวดล้อมประดิษฐ์ ได้แก่ สิ่งแวดล้อมที่เกิดจากสังคมที่เสริมสร้างขึ้นมาให้สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตของมนุษย์ สอดคล้องกับเรื่องเศรษฐกิจและสังคม อันนี้เรียกว่า สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมหรือทางสังคม ทั้งหลายทั้งปวงนี้นั้น ตามหลักศาสนาอิลสามถือว่า พระผู้เป็นเจ้าเป็นผู้ทรงสร้างหรือเป็นผู้ทรงบันดาลให้เกิดขึ้น เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ของมนุษย์ส่วนใหญ่ ทั้งหลายทั้งปวงที่สร้างขึ้นมา ไม่ว่าจะเป็นทางกายภาพหรือทางชีวภาพ หรือทางธรรมชาติ ทางวัฒนธรรม พระผู้เป็นเจ้าได้กำหนดมาเพื่อให้เป็นประโยชน์กับสังคมของมนุษย์ส่วนใหญ่ โดยมีบทบัญญัติที่บัญญัติไว้ในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานกับเรื่องนี้ไว้มากมายด้วยกัน เช่น พระผู้เป็นเจ้าได้ตรัสไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานมีความหมายว่า พระผู้เป็นเจ้าได้ทรงสร้างสรรพสิ่งทั้งหลายในแผ่นดินให้เป็นประโยชน์แก่ท่านทั้งหลาย ทั้งหลายที่สร้างมาล้วนแล้วแต่ให้ประโยชน์แก่มนุษย์ทั้งสิ้น ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จากสิ่งต่างๆ เหล่านี้

หลักธรรมคำสอนของศาสนามีแนวสอนอย่างไร หรือว่าให้มนุษย์มีแนวคิดอย่างไรกับการใช้ประโยชน์ของธรรมชาติต่างๆ ที่ได้ระบุมาแล้วนี้นั้น หรือได้มีในโลกนี้อย่างไร ในแนวคิดของศาสนาอิสลามพูดว่าอย่างไรเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ ข้อเท็จจริงศาสนาอิสลามได้พูดเรื่องเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมไว้เมื่อพันกว่าปีมาแล้ว เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมในแนวของศาสนา พร้อมทั้งได้พูดในเชิงแนวคิด แล้วก็พูดในเชิงคำสั่งห้าม เหมือนกับพูดไว้ในเรื่องของโทษทัณฑ์ไปในตัวว่า ถ้าหากใครทำอย่างนี้หรือละเมิดอย่างนี้จะได้รับโทษทัณฑ์ จะได้รับบาปต่างๆ อย่างไร พูดไว้เป็นคำสอนที่มีอยู่ในศาสนา ซึ่งสามารถพอที่จะสรุปให้ที่ประชุมแห่งนี้เข้าใจได้ว่า ในเป้าหมายหรือในคำสอนศาสนาอิสลามมีพูดไว้เกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ เหล่านี้ไว้มากพอสมควร เพราะฉะนั้น ผมอยากจะนำหลักธรรมคำสอนทางศาสนาอิสลามที่พูดไว้เกี่ยวกับปัญหาสิ่งแวดล้อม ดังนี้

พระผู้เป็นเจ้าได้ตรัสไว้ในเชิงเป็นข้อคิดเพื่อมนุษย์ได้มีความสำนึกว่า “ความสูญเสียหรือความเสื่อมเสียที่เกิดขึ้นทั้งทางบกและทางน้ำล้วนแล้วแต่เป็นน้ำมือของมนุษย์ขวนขวายขึ้นมาเท่านั้น” และพระผู้เป็นเจ้าทรงให้มันเกิดความเสื่อมเสียเพื่อที่จะให้เขาได้ลิ้มรสแห่งการกระทำของพวกเขา และเพื่อพวกเขาจะได้กลับเนื้อกลับตัว (อัลกุรอาน) หรือหากผู้ใดตัดต้นไม้ใหญ่ต้นหนึ่ง พระผู้เป็นเจ้าจะหันศีรษะเขาไปทางนรก และนี่เป็นคำสอนหนึ่งที่ศาสนาอิสลามสอนไว้เกี่ยวกับประเด็นการทำลายต้นไม้ หมายถึงธรรมชาติทางบกที่ศาสนาอิสลามพูดไว้

ในเรื่องของทางน้ำ จะพบว่าเป็นคำสอนง่ายๆ ที่ศาสนาอิสลามสอนไว้ แต่ว่ามีความหมายลึกซึ้งในเนื้อหาสาระที่ว่า ถ้าทุกคนได้ถือแนวคิดตรงนี้เป็นทางปฏิบัติจริงๆ สิ่งแวดล้อมทางน้ำหรือว่าสูญเสียทางปฏิกูลต่างๆ ที่เกิดน้ำเน่าเสีย ทุกสิ่งทุกอย่างเกิดจากการละเมิดบทบัญญัติแนวคิดต่างๆ ที่ศาสนาสอนไว้ทั้งสิ้นและจะนำซึ่งผลกระทบกับธรรมชาติของเราปัจจุบัน

ในแนวคิดของศาสนาอิสลามที่สอนไว้ในการทำลายแม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ เหล่านี้ ซึ่งศาสนาได้วางแนวทางเอาไว้เพื่อที่จะเป็นการป้องปรามหรือเป็นการรณรงค์ไม่ให้คนทำลายตรงนี้ไว้อย่างไร แม้กระทั่งเรื่องการจะปัสสาวะหรืออุจจาระลงในคลอง ศาสนาก็ห้ามไว้ มีคำสั่งชัดเจนบอกว่า “สูเจ้าทั้งหลายจงอย่าปัสสาวะลงไปในน้ำที่ไม่ได้ถ่ายเท (น้ำนิ่ง) ภายหลังสูเจ้าทั้งหลายก็จะไปใช้น้ำตรงนั้นทำความสะอาดหรือว่าชำระล้างร่างกาย (อัล-ฮาดีส)”

แม้กระทั่งเรื่องพิธีกรรมต่างๆ ของศาสนา ศาสนาอิสลามเน้นหรือวางบทบัญญัติขึ้นมาแล้ว จะห่วงใยถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมไปในตัว แม้กระทั่งในเรื่องของการจัดการศพ ศาสนาอิสลามได้วางบทบัญญัติไว้ในรูปแบบอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมาก ดังที่ท่านศาสดาได้ตรัสไว้มีใจความว่า สูเจ้าทั้งหลายจะต้องรีบทำใน ๕ ประการดังต่อไปนี้ เพื่อสูเจ้าจะได้พ้นภัยมารต่างๆ ดังนี้

ประการที่ ๑ ถ้ามีแขกมาที่บ้านให้รับต้อนรับ
ประการที่ ๒ เมื่อมีหนี้สินต้องรีบใช้
ประการที่ ๓ ถ้ามีลูกสาวให้รับจัดการแต่งงาน
ประการที่ ๔ ถ้าทำความผิดรือทำบาปให้รีบสำนึกและขอลุแก่โทษต่อพระผู้เป็นเจ้า
ประการที่ ๕ เมื่อมีคนตายให้รีบจัดการศพ

และศาสนาอิสลามได้สอนวิธีการจัดการศพโดยการนำไปฝัง ซึ่งวิธีนี้ถือว่าเป็นวิธีหนึ่งจะไม่ก่อให้เกิดมลภาวะทางอากาศและทางอื่นๆ เลย จะเป็นการประหยัดเนื้อที่ได้ดีที่สุด เพราะการฝังดินนั้นพอเวลาผ่านไปไม่นานก็สามารถใช้พื้นที่นั้นฝังใหม่ได้อีก

ศาสนาคริสต์

เริ่มบทนำนี้ ขออ้างอิงถึงเอกสารฉบับหนึ่งที่กล่าวถึงสันติภาพสากล จริงๆ แล้วในศาสนาคริสต์ ถ้าศึกษาพระคัมภีร์ เริ่มต้นในการสร้าง พระเจ้าสร้างมนุษย์ให้อยู่กับธรรมชาติ อยู่กับสิ่งแวดล้อม ในพระคัมภีร์เมื่อพูดถึงเรื่องการสร้าง พระเจ้าแยกความมืด ความสว่าง พื้นดิน พื้นน้ำ ให้มีพืชทั้งหลายเกิดขึ้น แต่เวลาสร้างมนุษย์ พระคัมภีร์ระบุว่าพระเจ้าเอาใจใส่ในการสร้าง เอาดินมาปั้นและเป่าลมหายใจเข้าไปแล้วก็บอกว่าเป็นฉายาของเรา เป็นฉายาโดยความหมายก็คือว่ามีศักยภาพในการใช้เหตุใช้ผล มีศักยภาพพิเศษเหนือกว่าสัตว์ก็คือมีเสรีภาพในการตัดสินใจ พระคัมภีร์ปฐมกาลเขียนว่า เมื่อพระเจ้าสร้างมนุษย์แล้ว พระองค์ก็มอบอำนาจให้มนุษย์ปกครองดูแล มนุษย์จึงตั้งชื่อสัตว์ต่างๆ เราไม่ทราบเวลาพระเจ้าสร้างเป็นอย่างนั้นหรือเปล่า แต่คนเขียนพระคัมภีร์บันทึกด้วยการดลใจจากพระเจ้า และเขาก็เห็นธรรมชาติที่ได้เกิดขึ้น ก็คือว่ามนุษย์ต่างจากสัตว์ตรงที่มีสติปัญญา มีเสรีภาพ มีอำนาจในการเลือกถูกหรือผิด เลือกดีหรือชั่ว สัตว์ต่างๆ มีชีวิตไปตามสัญชาตญาณ โดยเฉพาะพืชพรรณทั้งหลาย และตรงนั้นที่พระคัมภีร์ได้ย้ำพระเจ้าให้มนุษย์มีอำนาจในการปกครองโลกนี้ ก็เพื่อให้มนุษย์รู้จักใช้สิ่งของในโลกนั้นเพื่อการอยู่รอดของตนเอง เพื่อการพัฒนาก้าวหน้าของตนเอง แล้วก็เคารพธรรมชาติด้วย แต่ว่าธรรมชาติต่างๆ ก็เป็นภาพสะท้อนการสร้างของพระเจ้า

ทุกศาสนามีเจตนาให้มนุษย์อยู่กันอย่างกลมกลืน มีสันติ มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันในฐานะที่เป็นมนุษย์ด้วยกัน รวมทั้งกับสิ่งสร้าง ทั้งที่เป็นธรรมชาติและสัตว์ต่างๆ เมื่อมนุษย์เริ่มเจริญขึ้น ก้าวหน้าขึ้น มนุษย์ก็แสวงหาความมั่นคง ความมั่งคั่ง ความสำเร็จ หากเราจะย้อน

เวลาที่เราสอนเด็กๆ จริงๆ แล้วที่เราแต่ละคนเกิดมา ตามหลักศาสนาสอนเราว่าความสำเร็จของเรานั้นมาจากความช่วยเหลือของผู้อื่น เพราะคนใจดีรอบข้างช่วยเหลือประคับประคองสนับสนุนเราจนกระทั่งเรามีวันๆ นี้ ที่สามารถคิดเลขเป็น อ่านหนังสือออก ศัพท์ภาษาอังกฤษได้ และที่สำคัญกว่านั้น คนรอบข้างช่วยเหลือให้เรามีน้ำใจต่อผู้อื่น และนั่นก็คือพื้นฐานที่ต่อเนื่องมากับศาสนาที่สอนว่ามนุษย์เราก็ปฏิเสธไม่ได้ที่ว่าต้องอยู่ร่วมกันและก็มีความสัมพันธ์กับคนรอบข้าง แล้วจะเป็นผลต่อไปที่ทำให้มนุษย์ไม่ใช่มองเพียงแค่ตนเอง แต่มองว่าเมื่อเราเป็นส่วนหนึ่งของสังคม คนอื่นก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมด้วย ทำไม? ถ้าต้องเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เรามีชีวิตอยู่ ธรรมชาติก็เป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่เรามีชีวิตอยู่ด้วย

ปัญหาสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะที่เมืองไทยให้ความสำคัญมาเกือบ ๒๐ ปีแล้วจนถึงปัจจุบันนี้ ก็เพราะเราเริ่มเห็นแล้วว่า ถ้าเราละเลยที่จะสร้างจิตสำนึกให้มนุษย์รู้ว่า แม้เขาจะมีอำนาจในการปกครอง แต่เขาไม่ใช่เจ้าของทรัพยากรเหล่านั้น เขาเป็นเพียงแต่ผู้ที่มาทำให้ทรัพยากรเหล่านั้นเกิดประโยชน์ในการช่วยสร้างความเป็นอยู่ของมนุษย์ให้ดีขึ้น แล้วก็ช่วยให้มนุษย์แต่ละคนได้มีศักดิ์ศรี และความเจริญก้าวหน้าเท่าเทียมกัน ถ้าเรามีเป้าหมายแบบนี้ปัญหาจะไม่เกิด

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประการที่หนึ่ง ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น **เพราะมีบุคคลบางกลุ่มบางพวกที่อาจจะมีโอกาสดีกว่า มีการศึกษาดีกว่า จะมีทุนทรัพย์มากกว่า ไปกอบโกยทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่เฉพาะกลุ่มของตน** ซึ่งควรจะเป็นสิทธิของทุกๆ คน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ พระสันตะปาปา ยอห์นปอล ที่ ๒ ในสาสน์วันสันติภาพสากล พระองค์ก็เขียนชัดเจนว่า ประเทศทางยุโรปสมัยล่าอาณานิคมก็มาที่ทั้งเอเชีย อเมริกา และแอฟริกา ไปเอาทรัพยากรของประเทศอื่นมามากมาย แล้วก็ทำให้ประเทศเหล่านี้เกิดความยากจน เมื่อ ๒ ปีที่แล้ว ค.ศ. ๒๐๐๐ ในศาสนาคริสต์ พระสันตะปาปาก็เน้นย้ำอีกครั้งหนึ่งว่า ประเทศยุโรปที่เคยไปเอาทรัพยากรของประเทศเหล่านี้ทำให้ประเทศเหล่านี้เกิดความยากจนทางเศรษฐกิจ ต้องแสดงความใจดีด้วยการที่จะยกหนี้ให้ช่วยเหลือพัฒนาฟื้นฟูความตกต่ำทางเศรษฐกิจของประเทศเหล่านี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ พระองค์ตรัสชัดเจนเลยว่าประเทศในแอฟริกาที่ถูกประเทศทางยุโรป และประเทศบราซิลที่ประเทศญี่ปุ่นเอาทรัพยากรไปแล้วจนเกิดความยากจน ก็จะต้องกลับไปช่วยสนับสนุนความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศเหล่านั้น เป็นเหมือนกับเสียงสะท้อนที่ศาสนาได้บอกกับคนที่เป็นนายทุน คนที่มีอำนาจ คนที่มีความมั่นคงทางเศรษฐกิจ ว่าคุณเป็นอย่างนี้ได้เพราะคุณได้รับการสนับสนุนจากประเทศเหล่านั้น ทรัพยากรเหล่านั้นไปเอาของที่อื่นมา จะต้องคืนด้วย

การให้ความช่วยเหลือพัฒนาประชาชนในประเทศเหล่านั้น

ประการที่สอง เรามองเห็นว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้นไม่ใช่เรื่องการลงทุนการกอบโกยอย่างเดียว แต่เป็นเรื่องของความไม่รู้ การขาดการศึกษาจึงทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อม

ประการที่สาม ปัญหาสิ่งแวดล้อมเกิดขึ้น **เพราะมีการละเลยที่ศาสนาแต่ละศาสนาจะให้คุณค่ากับศาสนิกในการมองเห็นความสำคัญของที่เขามีอยู่กับธรรมชาติ** แต่สิ่งที่เป็นปัญหาสำหรับศาสนาเราปัจจุบัน ไม่ใช่ศาสนาพุทธ อิสลาม คริสต์ พราหมณ์-ฮินดู และซิกข์ แต่กำลังมีศาสนาใหม่ ซึ่งทำให้มนุษย์ห่างไกลสิ่งแวดล้อม และทำให้เกิดการสร้างปัญหาสิ่งแวดล้อมมากมาย ศาสนาใหม่นี้คือหัวข้อประการที่สามที่อยากจะแบ่งปันกับทุกท่าน ทำอย่างไรจึงจะให้แต่ละศาสนาดึงศาสนิกของเรากลับมาให้เห็นคุณค่าในศาสนา และสามารถที่จะเป็นศาสนิกที่ดี แล้วที่สำคัญคือ มีกรอบ มีภูมิคุ้มกัน เพื่อจะไม่ไปตาม **ศาสนาวัตถุนิยมหรือศาสนาบริโภคนิยม** ซึ่งกำลังมีอิทธิพลต่อจิตใจทุกคนอยู่ในขณะนี้

สรุป

คำสอนของพระสันตะปาปาว่า เพื่อจะกลับเข้าสู่การดูแลเอาใจใส่และช่วยไม่ให้ปัญหาสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบซึ่งเป็นปัญหาที่แก้ไม่ตก เราคงจะต้องกลับมาถึงเรื่องของความเอาใจใส่ของความสำคัญที่เราจะต้องมีให้กับบุคคลที่เราจะอยู่ด้วยกับสังคมและสิ่งแวดล้อมที่เรามีชีวิตอยู่

แนวทางแก้ปัญหาและแบบอย่าง

ศาสนาจะต้องเป็นผู้กระตุ้นหลักให้ศาสนิกกลับมาสู่ค่านิยมและคำสอนของศาสนา และให้ความรู้ การแนะนำ ให้ความมั่นใจ เพื่อที่เขาจะได้รักษาสิทธิ์ที่จะอยู่ในที่ที่ปลอดภัยและไม่มีอันตราย

ศาสนาคริสต์ โดยพระสันตะปาปา ทรงเน้นย้ำในวันสันติภาพสากลปีนี้ ให้คาทอลิกร่วมกันภาวนาเพื่อสันติภาพ ไม่ใช่เราภาวนาให้เกิดสันติภาพเพียงเฉพาะเรื่องปัญหาสงครามเท่านั้น แต่สันติภาพก็คือเพื่อนบ้านที่อยู่ด้วยกัน ที่บางทียังหมางใจกัน ยังไม่รู้จักอภัยกัน ยังไม่รู้จักสมานสามัคคีกัน ภาวนาเพื่อมนุษย์ที่ใช้ทรัพยากรธรรมชาติมาอย่างเกินคุ้มจะต้องทำลายธรรมชาติน้อยลง และช่วยฟื้นฟูสิ่งที่เสียหายให้เกิดขึ้น ก็จะได้สอดคล้องกับวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๒๐๐๒ ที่พระสันตะปาปาเชิญตัวแทนศาสนาต่างๆ ทั่วโลกมาอธิษฐานภาวนาร่วมกันที่เมืองอัสซีซี เพื่อให้เกิดสันติภาพ เหตุที่พระสันตะปาปาเลือกเมืองอัสซีซี ก็เพราะเมืองอัสซีซีมีบุรุษตัวเล็กๆ แต่เป็นผู้ยิ่งใหญ่คนหนึ่ง นั่นก็คือนักบุญ ฟรานซิส อัสซีซี

เป็นคนร่ำรวยมากแต่ยอมทิ้งทุกอย่างเพื่ออยู่อย่างยากจนและก็อยู่กับคนจน เพื่อต้องการจะบอกว่าชีวิตที่พระเจ้าสร้างมนุษย์ขึ้นมาไม่ใช่ตึกใหญ่โตเป็นเป้าหมายของมนุษย์ แต่เป็นการอยู่ด้วยกันอย่างมีศักดิ์ศรีและเคารพศักดิ์ศรีของกันและกัน พระสันตะปาปาเลือกที่แห่งนี้ เพราะนักบุญฟรานซิส อัสซีซี เป็นบุคคลที่อยู่กับธรรมชาติ กลมกลืนกับธรรมชาติ เคารพสิทธิของกันและกัน และก่อให้เกิดสันติสุขอย่างแท้จริงนั่นเอง

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ในสังคมปัจจุบัน ทุกๆ คนก็มีกิจกรรมซึ่งจะต้องประกอบสัมมาอาชีพ แต่ละอาชีพก็มีกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของตนเองหรือเพื่อเลี้ยงตนเอง สังคมประกอบด้วยบุคคลหลายๆ อาชีพ แต่จะอยู่ด้วยความสันติได้ ก็จำเป็นต้องมีกฎระเบียบ พื้นฐานเบื้องต้นก็คือ ศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรม อาจจะเป็นกฎหรือระเบียบที่ไม่เคร่งครัดหรือรุนแรงเหมือนกฎหมายอาญา แต่เป็นการจัดระเบียบให้มีความสุข ความสบายใจ เพื่อนำไปสู่จุดหมายปลายทางที่เรียกว่าปรมาตมันหรืออะไรก็ตาม แต่ความเป็นจริง ทุกคนก็ไม่ยึดระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรม หรือทำถูกระเบียบในศาสนาเสมอกันทุกคน แต่จะมีส่วนที่เรียกว่า กิเลส ที่จะชักนำบุคคลให้สร้างประโยชน์ส่วนตน และไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม แต่ละอาชีพมีทั้งคนที่มีความสำนึกถึงส่วนรวมและไม่คำนึงถึงส่วนรวม ข้อดีและข้อเสีย หมายถึง มีทั้งคุณและโทษอยู่ในอาชีพนั่นเอง ถ้าจะพูดกว้างๆ บุคคลจะปฏิบัติตนเองให้ถูกต้องตามอาชีพของตน พูดอีกนัยหนึ่งคือ ปฏิบัติหน้าที่ของตน ความมีระเบียบของคนจะดีขึ้น ศาสนากับสิ่งแวดล้อมที่ได้ตั้งประเด็นขึ้นมา คงหมายถึงศาสนากับธรรมชาติ ในสิ่งแวดล้อมหรือธรรมชาติ เป็นไปตามระบบของธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมเอง สิ่งแวดล้อมที่มองเห็นใหญ่ที่สุดก็คือ มนุษย์ จะเปลี่ยนแปลงไปโดยธรรมชาติกำหนด เช่น มีฤดูกาลต่างๆ อุทกภัย วาตภัย อัคคีภัย แผ่นดินไหว สิ่งเหล่านี้เกิดจากธรรมชาติเหมือนกัน แต่มนุษย์มีสมองต้องการที่จะเอาชนะธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะทำให้เราเอาชนะ แต่ก็ต้องดูวิธีว่าจะรับผิดชอบได้เพียงใด

เพราะฉะนั้น หน้าที่ความรับผิดชอบนี้สำคัญ เมื่อคิดประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ขึ้นในโลก เช่น การเอาชนะความร้อนด้วยเครื่องทำความเย็น เอาชนะความเย็นด้วยความร้อน เอาชนะนั้นไม่สำคัญ แต่สิ่งสำคัญคือรับผิดชอบ ในปัจจุบันนี้ สิ่งที่คิดขึ้นมีความต้องการหรืออุปสงค์ ความต้องการอุปโภคบริโภคมีอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ก็เนื่องจากมีประชาชนเป็นจำนวนมาก ความ

ต้องการย่อมมีมากตามมาในอัตราที่สูง ประชาชนในโลกเพิ่มอย่างมากตามทฤษฎีทวีคูณ จึงทำให้เกิดความต้องการไม่มีที่สิ้นสุด ก็จะมีคนผลิตมากขึ้นอย่างไม่รับผิดชอบเพื่อสนองให้ตามความประสงค์เหล่านั้น ก็ขาดความรับผิดชอบในหน้าที่ตนเอง เกิดการผิดศีลธรรมแพร่กระจายไปยังเยาวชน แพร่ไปในทุกอาชีพ เมื่อขาดคุณธรรมแล้วก็ละเลยการดูแลธรรมชาติ ละเลยการเอาใจใส่ธรรมชาติ การเสียดุลธรรมชาติ การศึกษาทางด้านวิทยาศาสตร์ ก็ทำให้เกิดการวิเคราะห์วิจัยว่า สาเหตุใดที่ทำให้โลกร้อน ก็คือบรรยากาศของโลกเบาบางลง ก็เพราะมีการประดิษฐ์มากขึ้นตามความต้องการของประชาชนที่เพิ่มมากขึ้น และเร่งส่งไปยังผู้บริโภค ผู้บริโภคก็ไม่ยับยั้งชั่งใจที่จะใช้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นปัญหาเพราะบุคคลละเลยธรรมชาติขาดศีลธรรมจึงใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดอย่างฟุ่มเฟือย

ศาสนาจะช่วยอะไรกับสิ่งแวดล้อมได้

ศาสนาเป็นเครื่องมือหนึ่งที่จะเตือนสติให้คนยับยั้งชั่งใจที่กำกับธรรมชาติด้วยความไม่ประมาท ในศาสนากับคุณธรรมหลายบท แต่ละธรรมในศาสนานั้นก็จะมีสิ่งจูงใจ หลายข้อธรรมที่จะทำให้เข้าใจธรรมชาติและคุณธรรมบางประการที่เป็นหลัก แม้ในศาสนาพุทธก็กล่าวถึงรู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักกาลเทศะ รู้จักสถานที่ รู้จักบุคคล อันนี้อาจสับสนนิดหน่อย รู้จักตนคือรู้ว่าตนเองรู้อะไร หน้าที่ของตนเองทำอะไร รู้จักประมาณคือรู้ว่าทำมากน้อยแค่ไหน รู้จักกาลคือรู้จักเวลาที่จะทำ รู้จักกาลเทศะคือการรู้จักควรมิควร รู้จักสถานที่คือรู้จักว่าสถานที่ไหน ควรปฏิบัติตนอย่างไร รู้จักบุคคลคือรู้ว่าบุคคลใดควรปฏิบัติอย่างไร ให้รู้ว่าเราควรจะปฏิบัติตนอย่างไร

ในหมวดของหลักธรรม นอกจากหน้าที่แล้ว ก็ควรรู้จักการไม่เบียดเบียน ไม่ว่าธรรมชาติหรือแม้แต่ตนเอง การไม่เบียดเบียนตนเองในความหมายของศาสนาพราหมณ์คืออหิงสา คือการไม่เบียดเบียน

ทำอย่างไรจะมีสติ ทำความดีให้เห็น เมื่อผู้ใหญ่ปฏิบัติ ผู้น้อยก็จะปฏิบัติตาม พ่อแม่ปฏิบัติดี ลูกก็จะปฏิบัติดี การกระทำเป็นสื่อซึ่งผู้น้อยหรือเด็กจะเดินตามผู้ใหญ่ ยับยั้งการทำบาป บาปนอกจากจะเป็นบาปที่ละเอียด (เล็กน้อย) การเกิดกรรมต่อเนื่องผลกระทบมาจนถึงเราเอง เช่น การใช้รถยนต์ ไม่ว่าจะเดินทางใกล้หรือไกล ก็เป็นการใช้ทรัพยากรอย่างฟุ่มเฟือยเป็นการเผาผลาญน้ำมัน

สิ่งแวดล้อมถูกทำลายโดยมนุษย์ที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งเราจะเรียกร้องหรือขอให้เห็นใจธรรมชาติ ก็ต้องมองในแง่ของเขาบ้าง มีงานอาชีพก็ติดอยู่ในความโลภ เจ้าของโรงงานปล่อยน้ำเสีย แอร์รถยนต์ หรือนำสิ่งปฏิกูลลงทิ้งท่อระบายน้ำ บุคคลเหล่านี้ขาดความรู้ความเข้าใจ

ถึงสิ่งที่เกิดขึ้นกับตนเองในอนาคต เช่น การปลูกต้นไม้เพื่อรักษาต้นน้ำ กว่าจะนึกได้ป่าก็เกือบจะหมด ในหมู่บ้าน ตำบลก็มีอาสาป้องกันเพื่อรณรงค์ดูแลป่าต้นน้ำลำธาร สิ่งเหล่านี้ควรขยายผล การไม่สร้างและทิ้งสิ่งปฏิกูลก็คือ การรักษาสิ่งแวดล้อม ศาสนาอย่างเดียวคงไม่พอ ต้องร่วมกันทั้งรัฐ ประชาชน ศาสนิกชนทุกศาสนา จะได้บ้างไม่ได้บ้าง ก็จะกระทำให้เกิดเป็นลูกโซ่ต่อไป

หลักธรรม หน้าที่ ความไม่เบียดเบียน ซึ่งจะครอบคลุมทุกสาขาวิชาชีพ สุดท้ายขอให้การที่ได้คุยเรื่องสิ่งแวดล้อม คงจะนำความคิดเผยแพร่สู่เยาวชนต่อไป

ศาสนาซิกข์

ศาสนากับสิ่งแวดล้อม ในศาสนาซิกข์มีความเชื่อว่าพระเจ้าเป็นผู้สร้างโลกและได้สร้างทุกสรรพสิ่ง และทุกสิ่งทุกอย่างที่พระเจ้าสร้างไว้ก็เพื่อสมดุลกัน เช่น มีพื้นน้ำ ๓ ส่วน พื้นดิน ๑ ส่วน ในส่วนพื้นน้ำก็มีทะเล แม่น้ำ ลำธาร คลอง หนอง บึงต่างๆ ส่วนของพื้นดินก็มีที่ราบสูง ต่ำ มีต้นไม้และมีพืชธัญญาหารต่างๆ ภัยพิบัติต่างๆ ที่เกิดขึ้นมาจากการกระทำของมนุษย์ และภัยธรรมชาติ เช่น มีการตัดต้นไม้ ทำให้พื้นดินแห้งแล้ง ฝนไม่ตกตามฤดูกาล น้ำท่วม น้ำกักขัง เกิดการเปลี่ยนแปลงของอากาศ อากาศร้อนมากในกลางวันและเย็นในตอนกลางคืน สิ่งเหล่านี้ถือว่าเกิดการไม่สมดุลและทำลายสิ่งแวดล้อม ภัยพิบัติต่างๆ ยังไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมมากเท่ากับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเรา ถึงสังคม สิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายยังมีการแก้ไข มีการสร้าง และมีการป้องกันได้ เช่น ปลูกป่า สร้างเขื่อน ทำฝนหลวง และอื่นๆ แต่สิ่งแวดล้อมที่อันตรายที่สุดในขณะนี้คือ เยาวชนของชาติที่ถูกจูงใจและหลงผิด และสร้างปัญหาให้กับสังคมและรัฐบาล แทนที่ผู้ปกครองมุ่งมั่นทำมาหาเลี้ยงชีพ ครูบาอาจารย์สอนให้ลูกศิษย์มีความรู้ ความสามารถแข่งขันกับนานาประเทศได้ เจ้าหน้าที่รัฐคิดค้นและแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจแล้วพัฒนาชาติให้รุ่งเรืองแล้ว กลับต้องมาเสียเวลามานั่งประชุม เสียงบประมาณในการป้องกันและปราบปราม ปัญหาใหญ่ที่เยาวชนสร้างให้แก่สังคมขณะนี้คือ

๑. ยาเสพติด
๒. การพนันต่างๆ
๓. คอมพิวเตอร์

๑. **ยาเสพติด** พูดถึงยาเสพติด ท่านผู้มีเกียรติทั้งหลายย่อมทราบดีว่าเป็นสิ่งเสพติดซึ่งทำลายสุขภาพ ทำลายเศรษฐกิจ ผู้เสพประจำมักจะเคลิ้ม และทำสิ่งผิดกฎหมาย เช่น ลักทรัพย์ จับตัวประกัน หรือข่มขืนแล้วฆ่า ปัญหาเหล่านี้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ถึงแม้ทุกหน่วยงานพยายามป้องกันปราบปรามอย่างเต็มที่ แต่ดูเสมือนว่ายิ่งปราบยิ่งเพิ่มขึ้นอีก

๒. **การพนันต่างๆ** ขณะนี้เยาวชนติดเล่นการพนันหวย และในสิ้นเดือนนี้ก็มีการแข่งขันกีฬาบอลโลก ซึ่งก็เกิดมีการพนันมากขึ้น บางคนทำงานในตำแหน่งที่ดี อยู่ได้ดีอยู่ อยู่ในสังคมที่ดีอยู่แล้ว กลับไปติดการพนันบอลเป็นหนี้เป็นสินถึงกับต้องฆ่าตัวตายหรือโดนฆ่าตาย

คอมพิวเตอร์ ที่จริงแล้วคอมพิวเตอร์เป็นเครื่องชนิดหนึ่งที่มีความจำสูง สามารถค้นคว้าได้เกือบทุกเรื่องภายในเวลาไม่กี่นาที แต่เยาวชนบางท่านบางกลุ่มกลับไปใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ในทางที่ไม่ดี เช่น ดูภาพลามก ภาพโป๊ และติดต่อซื้อหรือขายกาม

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่กล่าวข้างต้นโดยสังเขปนั้น ท่านทราบรายละเอียดจากข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์และโทรทัศน์อยู่แล้ว ทีนี้จากการแก้ไข ป้องกัน และปราบปรามวิธีต่างๆ ทั้งของภาคเอกชนและรัฐบาล ปรากฏว่ายิ่งปราบก็ยิ่งเพิ่มขึ้นทุกๆ วัน ดังนั้น ศาสนาเป็นสิ่งที่สำคัญในการหล่อหลอมเด็กและเยาวชนเพื่อให้หลีกเลี่ยงในสิ่งเหล่านี้ได้ ในศาสนาซิกข์ ได้สอนให้ศาสนิกชนปฏิบัติตนเป็นคนดี มีประโยชน์ต่อสังคม โดยให้ศาสนิกชนทุกท่านตื่นแต่เช้าก่อนพระอาทิตย์ขึ้น ให้สวดมนต์ขอพรจากพระเจ้าแล้วค่อยรับประทานอาหารเช้าและไปประกอบกิจกรรมของตัวเองทั้งวัน ตอนเย็นให้สวดมนต์อีกและขอพรจากพระเจ้าแล้วค่อยรับประทานอาหารเย็น และจะสวดอีกครั้งหนึ่งก่อนนอน กล่าวคือ จะสวดมนต์วันละ ๓ ครั้ง นอกจากนี้ศาสนสถานคุรุดวาราซิกข์ก็มีสวดมนต์สรรเสริญพระเจ้าทุกวัน ตั้งแต่เวลาตี ๔ ครึ่ง จนถึงเวลา ๐๙.๓๐ น. ศาสนิกชนซิกข์เกือบทุกท่านจะมานมัสการแล้วฟังพระธรรมก่อนจะไปประกอบธุรกิจของตน นอกจากนี้ สมาคมศรีคุรุสิงห์สภา องค์กรกลางของชาวไทยที่นับถือศาสนาซิกข์พยายามจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เยาวชนเข้ามาร่วมในกิจกรรมเหล่านั้น เป็นการป้องกันมิให้เยาวชนออกนอกลู่นอกทางเช่นเดียวกับศาสนาอื่นๆ แน่นอน คงจะต้องพยายามชักจูงศาสนิกชนของตนให้พยายามศึกษาหาความรู้ในศาสนาของตน เพราะว่าผู้ใดมีความเชื่อมั่นในศาสนาก็จะไม่สร้างปัญหาให้แก่สิ่งแวดล้อมก็คือสังคม.

ศาสนากับการพัฒนาตน

พระพุทธศาสนา	*ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา*
ศาสนาอิสลาม	*นายภักดี มะแอ*
ศาสนาคริสต์	*บาทหลวงไพศาล อานามวัฒน์*
ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู	*พราหมณ์ศรีล รังสิพราหมณกุล*
ศาสนาซิกข์	*นายอาตาร์ซิงห์ อนันต์ถวัลย์*

เรียบเรียง

ศาสนากับการพัฒนาตน

พระพุทธศาสนา

การพัฒนา หมายความถึงการทำให้เจริญขึ้น **ตน** ในทัศนะของพระพุทธศาสนา หมายถึงกายและจิต **การพัฒนาตน** ก็หมายความว่า การทำให้กายและจิตเจริญขึ้น

ศาสนาที่สำคัญในโลกนี้ ไม่ว่าจะเป็นศาสนาพราหมณ์-ฮินดู พระพุทธศาสนา ศาสนาคริสต์ ศาสนาอิสลาม ศาสนาซิกข์ ต่างก็มีความมุ่งหมายตรงกัน คือ ประสงค์ให้ศาสนิกของตนพัฒนาตนไปสู่ความดีงามจนกระทั่งบรรลุจุดหมายสูงสุดของแต่ละศาสนา แต่อาจแตกต่างกันในหลักการและแนวทางปฏิบัติ

สิ่งที่มีชีวิตอยู่ในโลกนี้มี ๒ ประเภท คือ มนุษย์และสัตว์ สัตว์เมื่อเกิดมาสู่โลกแล้วก็ดำเนินชีวิตตามสัญชาตญาณของตน ไม่มีการเรียนรู้ฝึกฝนและพัฒนาตนแต่อย่างไร ค่าของสัตว์อยู่ที่เนื้อ หนัง ขน ส่วนมนุษย์เกิดมาแล้วยังไม่แล้วเสร็จ ยังต้องเรียนรู้ฝึกฝนและพัฒนาตนจึงจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ด้วยความผาสุกและมีค่า เพราะค่าของมนุษย์อยู่ที่ผลของการเรียนรู้ฝึกฝน และพัฒนาตน สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสยืนยันว่า **ทนฺโต เสฏฺโฐ มนุสฺเสสุ** ในหมู่มนุษย์ ผู้ฝึกตนแล้วเป็นผู้ประเสริฐสุด และตรัสเรียกมนุษย์ที่เกิดมาแล้วไม่ทำอะไร มีแต่กินกับนอน ว่าเป็นโมฆบุรุษ แปลว่า คนเปล่าๆ ไม่มีคุณค่าอะไร

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาได้เป็นผลจากการพัฒนาตนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระองค์ได้ทรงพัฒนาตนด้วยการบำเพ็ญบารมีข้ามภพข้ามชาติมานับไม่ถ้วน จนครบบริบูรณ์จึงได้ตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา

ที่กล่าวมานี้ พอจะเข้าใจได้ว่ามนุษย์เป็นผู้ให้กำเนิดการพัฒนา การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาทางวัตถุและจิตใจ เกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์ ถ้าไม่มีมนุษย์แล้ว การพัฒนาจะเกิดขึ้นไม่ได้ โลกเจริญด้านวัตถุไม่ว่าในด้านอุตสาหกรรม สถาปัตยกรรม เทคโนโลยี จนเกิดสิ่งอำนวยความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน เพราะมนุษย์เป็นผู้พัฒนาขึ้นทั้งนั้น มนุษย์จึงเป็นศูนย์กลางแห่งการพัฒนา

เป็นที่ประจักษ์แล้วว่า การพัฒนาทางวัตถุเพียงฝ่ายเดียวไม่สามารถนำความสุขมาให้แก่โลกได้หากจิตใจไม่ได้รับการพัฒนา เป็นข่าวปรากฏเสมอว่า เศรษฐีบางคนร่ำรวยมหาศาลและครองชีพอยู่อย่างหรูหราฟุ่มเฟือย แต่จบชีวิตของตนด้วยการฆ่าตัวตาย จึงจะมองเห็นได้ว่าการพัฒนาทางวัตถุอย่างเดียวไม่ใช่หลักประกันความสุขที่แท้จริงได้

ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น จิตใจเป็นนามธรรม ไม่สามารถสัมผัสได้ แต่มีอำนาจควบคุมพฤติกรรมทางกาย จิตใจเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้ เมื่อฝึกได้แล้วย่อมนำความสุขที่ยั่งยืนมาให้

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งการเรียนรู้ ฝึกฝน และพัฒนา สอนให้ศาสนิกปฏิบัติไม่เฉพาะปัจจุบันชาติเท่านั้น ต้องพัฒนาข้ามภพข้ามชาติไปเรื่อยๆ จนบรรลุถึงพระนิพพาน จึงแบ่งบุคคลในศาสนาออกเป็น ๒ ประเภท คือ เสขบุคคลและอเสขบุคคล

เสขบุคคล คือ ผู้จะต้องเรียน ฝึกฝน และพัฒนาตน ตราบใดยังไม่บรรลุหรือหลุดพ้นจากทุกข์ ต้องศึกษาตลอดไปตราบนั้น

อเสขบุคคล คือ ผู้ไม่ต้องเรียนรู้ฝึกฝนและพัฒนาตนอีกต่อไป เพราะได้ศึกษามาสมบูรณ์เต็มที่และพ้นทุกข์แล้ว ได้แก่ สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย เป็นต้น

ระบบการเรียนรู้ฝึกฝนและพัฒนาตน เรียกว่า ไตรสิกขา ได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา

ศีล คือข้อปฏิบัติที่ไม่เป็นไปเพื่อเบียดเบียนตนและผู้อื่น ทำให้ผู้ปฏิบัติควบคุมพฤติ-กรรมทางกาย มีความประพฤติเรียบร้อย อยู่ร่วมกับสังคมด้วยความสุข

สมาธิ คือวิธีปฏิบัติทำให้จิตสงบและมีพลัง ทำให้ผู้ปฏิบัติได้รับความสุขใจ มีจิตใจเข้มแข็ง เหมาะที่จะพัฒนาตนให้เจริญยิ่งขึ้น

ปัญญาคือความรอบรู้ สามารถพัฒนาได้ ๓ วิธี คือ

๑. **สุตมยปัญญา** คือ ปัญญาเกิดจากการฟัง เช่น การฟังพระธรรมเทศนา ฟังการอภิปราย ฟังปาฐกถา หรือการอ่าน เป็นการรวบรวมข้อมูลทางปัญญาไว้

๒. **จินตามยปัญญา** คือ ปัญญาเกิดจากการขบคิด โดยนำสุตมยปัญญามาคิดวิเคราะห์ดูว่าเชื่อได้หรือไม่ มีหลักฐานอ้างอิงหรือไม่ หากจดจำเรื่องราวได้แบบนกแก้วนกขุนทองก็ไม่มีประโยชน์อะไร ต้องนำมาคิดตรึกตรองดูอาจจะได้ความรู้ใหม่ๆ ขึ้นอีก

๓. **ภาวนามยปัญญา** คือ ปัญญาเกิดจากการปฏิบัติและพัฒนาจากจินตามยปัญญา

หลักธรรมที่ทำให้มนุษย์เชื่อมั่นในการพัฒนาตนก็คือ กฎแห่งกรรม ได้แก่ ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ก่อเหตุแห่งความเจริญ ความเจริญก็เป็นผลเกิดขึ้นแก่ผู้ก่อ ก่อเหตุแห่งความเสื่อม ความเสื่อมก็เกิดแก่ผู้ก่อ การเชื่อกฎแห่งกรรมเป็นการสร้างความหวังอันเป็นจริง จึงเป็นแรงกระตุ้นให้พัฒนาตนยิ่งๆ ขึ้นไป

นอกจากนี้แล้ว สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสอนให้มนุษย์พึ่งตน ดังพระพุทธพจน์ที่ว่า **อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ** แปลว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน มนุษย์จะพึ่งตนได้ต้องพัฒนาตนให้พร้อมด้วยกำลังทั้ง ๓ คือ กำลังกาย กำลังปัญญา กำลังความสามารถ และกำลังความดี กำลังทั้ง ๔ นี้ทำให้มนุษย์เข้มแข็งเป็นที่พึ่งของตนได้ แล้วยังเป็นที่พึ่งของบุคคลอื่นได้ด้วย

อนึ่ง คุณธรรมที่ผู้ประสงค์จะพัฒนาตนพึงมีไว้ในใจ เรียกว่า พละ คือกำลัง ๔ ประการ ได้แก่

๑. **ปัญญาพละ** กำลังความรอบรู้

๒. **วิริยพละ** กำลังความเพียร

๓. **อนวัชชพละ** กำลังงานไม่มีโทษ หรืองานสุจริต

๔. **สังคหพละ** กำลังการสงเคราะห์ หรือมนุษยสัมพันธ์

พละ หรือ กำลังทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นองค์ธรรมผลักดันให้ผู้พัฒนาตน พัฒนาไปสู่ความเจริญรุ่งเรืองโดยราบรื่น หากขาดกำลังข้อใดข้อหนึ่ง การพัฒนาอาจจะสะดุดหยุดลงได้

ผู้พัฒนาตนจะต้องตระหนักเป็นประการสุดท้าย คือ ความไม่ประมาทในการทำกิจกรรมทั้งปวง ดังพระปัจฉิมโอวาทของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “สังขารทั้งหลายมีความเสื่อมเป็นธรรมดา จงทำกิจการทั้งปวงของท่านทั้งหลายให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาทเถิด” ความไม่ประมาทถือว่าเป็นคุณธรรมที่ขาดเสียมิได้สำหรับผู้พัฒนาตน หากประมาทแล้วการพัฒนาทุกอย่างก็ล้มเหลว

สรุปความแล้ว ในการพัฒนาตนนั้น ต้องพัฒนาส่วนร่างกายและส่วนจิตใจให้สมดุลกัน ดังสุภาษิตว่า โลกไม่ให้ช้ำ ธรรมไม่ให้เสีย จึงเป็นการพัฒนาตนที่สมบูรณ์แบบตามทัศนะของพระพุทธศาสนา

ศาสนาอิสลาม

การพัฒนาตนเอง เราจะสามารถที่จะพัฒนาตนเองได้ ต่อเมื่อในตนของเรา ในจิตใจของเรา สามารถที่จะรู้ว่าใครที่เป็นผู้คอยบังคับบัญชาอยู่ ใครเป็นผู้สอดส่องดูแลเราอยู่ ใครเป็นผู้ให้คุณให้โทษเราอยู่ ตรงนี้แหละ ถ้ามีความสำนึกในตรงนี้ให้ได้ การที่เราจะพัฒนาตนเองให้ตามกรอบหรือแนวทางที่ว่าไว้ หรือแนวทางที่ศาสนาวางไว้ ก็จะเกิดผลดีขึ้น ซึ่งในศาสนาอิสลาม บัญญัติของศาสนาอิสลามที่บัญญัติไว้ในคัมภีร์อัลกุรอานระบุว่า "ท่านทั้งหลายต้องรับผิดชอบตัวเอง" ในศาสนาอิสลามสอนให้ทุกคนต้องรับผิดชอบตัวเองก่อน เพราะว่าไม่มีใครที่จะสามารถรับภาระแทนเราได้ แต่ว่าตนต้องเป็นที่พึ่งของตน ตนต้องรับผิดชอบของตัวเองก่อน อันนี้ระบุไว้ชัดเจนในมหาคัมภีร์อัลกุรอาน **"สูเจ้าทั้งหลายต้องรับผิดชอบตัวเอง"** ที่นี้คนเรามีความสำนึกว่า ศาสนาสอนเราให้เรามีความรับผิดชอบตัวเอง ข้อย่อยก็จะตามมาว่าอะไรที่เราจะต้องรับผิดชอบบ้าง ตั้งแต่เริ่มแรกยังไม่มีความรู้ ยังไม่มีการศึกษา เราก็ต้องรับผิดชอบตัวเองในเรื่องตรงนี้ เราก็ต้องพัฒนาตัวเองไปเรื่อยๆ ด้วยการศึกษา เพราะฉะนั้นศาสนากับการพัฒนาตนเอง แปลว่า ศาสนาอิสลามสอนให้ทุกคนมีความสำนึกในเรื่องที่จะเปลี่ยนแปลงตัวเอง พัฒนาตัวเองไปเรื่อยๆ ด้วยตัวของตัวเอง เพราะว่าในแนวของศาสนาอิสลาม พระผู้เป็นเจ้าได้บัญญัติไว้อีกตอนหนึ่งว่า **"แท้จริง พระผู้เป็นเจ้านั้นจะไม่ทรงเปลี่ยนแปลงสภาพการณ์ของกลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใด เว้นแต่สูเจ้าทั้งหลายหรือกลุ่มชนนั้นจะเปลี่ยนแปลงสภาพของเขาเอง"** ไม่ได้หมายความว่าทุกคนเกิดมาแล้วให้รอบุญหล่นทับอย่างเดียว โดยหน้าที่ ไม่ใช่หมายถึงว่าพระเจ้าจะเป็นคนกำหนดว่าคนนี้อยู่ดีๆ ให้เป็นท่านผู้หญิงเลย ไม่ใช่ต้องทำงานเพื่อสังคมมาไม่รู้เท่าไร งานอะไรต่ออะไร ไม่ว่าจะเป็นในประเทศต่างประเทศ จนกระทั่งเป็นคุณหญิง ก็แปลว่าในความเชื่อของศาสนาอิสลาม การพัฒนาตนเองต้องเกิดขึ้นจากตนเอง เพราะพระผู้เป็นเจ้าจะไม่เปลี่ยนแปลงสภาพคนหนึ่งคนใด เว้นแต่เขาจะเปลี่ยนแปลงสภาพตัวของเขาเอง ซึ่งแนวทางตรงนี้ ไม่ว่าจะเป็นทั้งในคัมภีร์อัลกุรอาน ไม่ว่าจะเป็นทั้งวจนะของท่านศาสดามุฮัมหมัด ได้พูดไว้ว่า **"สูเจ้าทั้งหลายมีหน้าที่ต้องรับภาระรับผิดชอบและทุกคนต้องรับภาระในสิ่งที่ตนรับผิดชอบอยู่"** ก็แปลว่าในทางดำเนินชีวิตของมนุษย์ ทุกคนต้องมีหน้าที่ ทุกคนต้องรับภาระ และการที่เราจะได้ดีหรือเราก้าวไปสู่จุดๆ หนึ่ง มันก็ขึ้นอยู่กับตัวเราด้วย เพราะฉะนั้น ไม่ได้หมายความว่าเราจะต้องงอมืองอเท้าว่ารอใบบุญ รอพึ่งบุญ อานิสงส์จากพระผู้เป็นเจ้าอย่างเดียวคอยจะประทาน กำหนดให้เรา แต่ว่าเราต้องดำเนินตามด้วยตัวของเราเองก่อน

ก็พอมาพูดถึงตรงนี้ การที่เราจะพัฒนาหรือการที่เราจะก้าวไปสู่จุดสูงๆ ได้ มันจะต้องเกิดขึ้นจากฐานของความคิดในแนวทางที่ศาสนาได้สอนไว้ ประการหลักสำคัญ ศาสนาบอกเราไม่สามารถก้าวไปสู่จุดที่สูงๆ ได้ เว้นแต่จะต้องมีความสุจริตเป็นพื้นฐาน อันที่จริงแล้ว ในศาสนาอิสลามจะเน้นไว้ในประเด็นต่างๆ เหล่านี้ โดยคัมภีร์ระบุว่าสูเจ้าทั้งหลาย **"จงอย่าทุจริตต่ออัลลอฮ์พระผู้เป็นเจ้าและต่อศาสดา และอย่าทุจริตต่อหน้าที่ของสูเจ้าที่ตนเองได้รับมอบหมายหรือได้รับความไว้วางใจไว้"** อันนี้ได้พูดไว้ชัดเจนในพระมหาคัมภีร์อัลกุรอาน ตรงนี้ผมเชื่อแน่ว่าเราจะพัฒนาไปไม่ได้ คือจะก้าวไปสู่ในจุดที่สูงส่งไปไม่ได้ ถ้าหากว่าเรายังไม่ชัดเจนในความบริสุทธิ์ ความสุจริต ตามที่ศาสนาได้สอนให้อิสลามมิกชนได้พึงระวังไว้ เป็นแนวทางไว้ว่า อย่าได้ทุจริตต่อหน้าที่ของสูเจ้า เพราะฉะนั้น ถ้าเราไม่ทุจริตแปลว่าเราสุจริต เราบริสุทธิ์เราก็สามารถที่จะก้าวไปสู่ในจุดที่สูงสุดต่อไปข้างหน้าขึ้นไปเรื่อยๆ ได้ อันนี้เป็นแนวทางที่ศาสนาอิสลามได้วางไว้

เพราะฉะนั้น ผมอยากจะสรุปกับที่ประชุมแห่งนี้ว่า ในหลักของศาสนาอิสลามถือว่าทุกคนจะต้องมีหน้าที่ในเรื่องของการรับผิดชอบ ทุกคนจะต้องรับผิดชอบในตัวเองก่อนแน่นอน พระเจ้านั้นจะไม่ทรงเปลี่ยนแปลงสภาพของกลุ่มชนหนึ่งกลุ่มชนใด หรือสภาพการณ์ของใครก็แล้วแต่ พระเจ้าจะไม่เปลี่ยนแปลง เว้นแต่เขาจะเปลี่ยนแปลงสภาพของเขาเอง นี้คือแนวของศาสนาอิสลาม แล้วก็ในเรื่องพื้นฐานของความบริสุทธิ์ ความสุจริตเป็นหลัก อันนี้ก็พอจะสรุปกับที่ประชุมแห่งนี้ได้ ซึ่งมีแนวทางในคำสอนของศาสนาเกี่ยวกับการพัฒนาตนเองไว้เป็นขั้นเป็นตอนมากมาย แม้กระทั่งในเรื่องของประเด็นหนึ่งในเรื่องของการสำนึกผิด ก็จะถือว่าเป็นการพัฒนาตนเองไปได้ เพราะว่าถ้าคนเรายังมีใจที่กังวลอยู่กับความผิดหรือว่าบาป หรือโทษทัณฑ์ที่เคยทำมาอยู่ มัวหมอง ไม่สามารถที่จะก้าวไปสู่สูงๆ ได้ ในศาสนาอิสลามพูดเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า **"ทุกคนย่อมมีความผิดพลาดได้ แต่คนผิดที่ดีที่สุดคือคนผิดแล้วกลับเนื้อกลับตัว"** นี่จะเป็นการพัฒนาตนเองได้ในการที่จะทำงานต่อไป ในการที่จะดำรงชีวิตต่อไป เพราะศาสนาอิสลามอาจจะเหมือนศาสนาคริสต์ คนที่ขอลุแก่โทษคือคนที่ทำผิดแล้วขอลุแก่โทษต่อพระผู้เป็นเจ้าเหมือนคนไม่มีบาป อันนี้เป็นการเหมือนกับว่าคนเรามีโอกาสได้เริ่มต้นชีวิตใหม่ โดยตัวของตัวเองสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้ก้าวไปสู่ในทางที่ดีต่อไปได้ ที่แล้วมามีการผิดพลาดบ้าง แต่ไม่ใช่ผิดแล้วผิดอีก อันนี้ก็ถือว่าไม่ใช่เป็นการผิดพลาดตามปกติ แต่ว่าถ้าผิดแล้วสำนึกได้ แล้วกลับเนื้อกลับตัว แล้วเริ่มชีวิตใหม่ ถือว่าเป็นการก้าวไปสู่ในทางที่ดีได้ด้วยตัวของตัวเอง

ศาสนาคริสต์

ในเรื่อง **"ศาสนาคริสต์กับการพัฒนาตนเอง"** ขอนำเสนอใน ๓ ส่วน คือ ส่วนที่เป็นบทนำ ส่วนที่เป็นเนื้อหาแนวทางการพัฒนาตนเอง และส่วนสุดท้ายคือบทสรุป

บทนำ

ศาสนาคริสต์ทั้งนิกายคาทอลิกและโปรเตสแตนต์ในประเทศไทย กล่าวโดยทั่วไปแล้วมีแนวทางพัฒนาตนเองที่คล้ายคลึงกันก็คือ **พวกนับถือศาสนาคริสต์จะต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจควบคู่กันไป** ไม่ใช่พัฒนาเฉพาะด้านร่างกายแล้วก็ทิ้งจิตใจ การพัฒนาจึงควบคู่กันไป ไม่ว่าจะเป็นคาทอลิกหรือโปรเตสแตนต์ จะมีแนวทางปฏิบัติเพื่อให้นำไปสู่ความดี วิธีการพัฒนาตนเองก็คือการร่วมในพิธีบูชาขอบพระคุณ หรือที่เราเรียกว่า **"พิธีมิสซา"** โดยเฉพาะอย่างยิ่งนิกายคาทอลิกให้ความสำคัญด้านนี้มาก อีกส่วนหนึ่งก็คือคริสตชนจะหล่อเลี้ยงพัฒนาตนเองด้วยการอ่านศึกษาหนังสือพระคัมภีร์หรือไบเบิ้ล ซึ่งบรรดาพวกโปรเตสแตนต์ได้ให้ความสำคัญในด้านนี้มากเป็นพิเศษ แต่ความจริงแล้ว พวกนับถือศาสนาคริสต์ทุกนิกายให้ความสำคัญทั้งสองอย่าง เพียงแต่ว่าคาทอลิกจะเน้นไปทางพิธีมิสซา ส่วนพวกโปรเตสแตนต์จะเน้นไปทางที่พิธีเรียกว่า **"นมัสการ"** คือก็ให้ความสำคัญด้านพระคัมภีร์เป็นหลักเพื่อเป็นการพัฒนาตนเองนั่นเอง

เนื้อหา

การพัฒนาตนเองแบ่งออกเป็น ๓ รูปแบบ เพื่อความเข้าใจง่ายขึ้น ขอแบ่งออกเป็น ๓ ด้าน คือ

๑. **การพัฒนาตนเองด้านความรู้** ผู้นับถือศาสนาคริสต์จะส่งเสริมเรื่องการศึกษาด้านความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม คริสตชนจะต้องดูแลบุตรหลานของเขาที่เกิดมาให้ได้รับการศึกษา อย่างน้อยแบบสามัญชนทั่วไป จะต้องเรียนรู้ นอกจากความรู้แบบทั่วไปแล้ว คริสตชนจะได้เรียนรู้เรื่องศาสนาที่เรียกว่า **วิชาคำสอน** อาจเปรียบเทียบได้เหมือนเด็กอิสลามที่ต้องไปเรียนวิชาทั่วไปตอนเช้า ตอนบ่ายเรียนวิชาทางศาสนาของตน คาทอลิกก็เช่นเดียวกัน ต้องเรียนเรื่องศาสนาคือวิชาคำสอน พวกโปรเตสแตนต์ต้องไปเรียนเรื่องศาสนา แต่โปรเตสแตนต์เรียกว่า **"รวี"** คริสตชนจะเรียนเพื่อความรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติตน ซึ่งเป็นแนวทางในด้านที่หนึ่งในส่วนที่พัฒนาตนเอง

๒. **การพัฒนาด้านการดูแลฝ่ายจิตใจ** โดยอาศัยการอภิบาล หรือเรียกว่าการดูแลชีวิตฝ่ายจิตใจ คือ **ด้านพระวาจา (พระคัมภีร์) และศีลศักดิ์สิทธิ์** กล่าวคือ การดูแลคริสตชนด้านจิตใจตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ตัวอย่างเช่น เมื่อแรกเกิด คริสตชนจะเข้ารับพิธีล้างบาป เมื่อโตขึ้นมีมลทินบาป ก็มีพิธีอภัยบาปและพิธีศีลมหาสนิท เมื่อเป็นผู้ใหญ่จะมีพิธีแต่งงาน ยามเจ็บป่วยหรือจะตายจะได้รับพิธีศีลเจิมคนไข้เพื่อการดูแลด้านจิตใจซึ่งการดูแลนี้เรียกว่าดูแลฝ่ายจิตใจตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย คริสตชนเรียกการอภิบาลด้านนี้ว่าศีลศักดิ์สิทธิ์ แต่ที่แปลกก็คือ คาทอลิกกับพวกโปรเตสแตนต์มีศีลจำนวนศีลศักดิ์สิทธิ์ไม่เท่ากัน เพราะพวกโปรเตสแตนต์ไม่ยอมรับบางศีล แต่คาทอลิกมีจำนวนทั้งสิ้น ๗ ศีล

คริสตชนยังให้ความสำคัญกับพระวาจาของพระเจ้า คือพระคัมภีร์ ซึ่งมีส่วนสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านได้เข้าใจ นำไปไตร่ตรอง และนำไปปฏิบัติใช้ในชีวิตของตน โดยทั่วไปแล้วกลุ่มโปรเตสแตนต์ให้ความสำคัญด้านพระคัมภีร์มาก และเน้นจุดนี้มากกว่าด้านศีลศักดิ์สิทธิ์ แต่จะกล่าวโดยภาพรวมแล้ว ทั้งพระคัมภีร์และศีลศักดิ์สิทธิ์มีบทบาทในการพัฒนาตนเองของคริสตชนเป็นอย่างยิ่ง

๓. **การพัฒนาตนเองอาศัยหน่วยงานพิเศษ** ทางศาสนาคริสต์ได้อาศัยหน่วยงานที่เรียกว่า **คณะกรรมการคาทอลิกต่าง ๆ** เพื่อจะดูแลและพัฒนาบุคลากรเป็นกรณีพิเศษ โดยแบ่งออกเป็น ๕ ฝ่าย รวมแล้ว ๒๖ หน่วยงาน (กลุ่มโปรเตสแตนต์ก็มีหน่วยงานดังกล่าว เพียงแต่แตกต่างกันที่ชื่อและจำนวนของหน่วยงาน) ได้แก่

๑. **คณะกรรมาธิการฝ่ายอภิบาลคริสตชน** (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อพระสงฆ์ เพื่อสถาบันผู้ถวายตัวและคณะธรรมทูต เพื่อฆราวาส เพื่อครอบครัว เพื่อสุขภาพอนามัย เพื่อพิธีกรรม เพื่อพระคัมภีร์)

๒. **คณะกรรมาธิการฝ่ายงานธรรมทูตและการอบรมศึกษาคาทอลิก** (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการประกาศพระวรสารสู่ปวงชน เพื่อการอบรมคริสตศาสนธรรม เพื่องานธรรมทูต เพื่อการศึกษา เพื่อเยาวชน เพื่อสามเณราลัยและกระแสเรียก เพื่อมรดกวัฒนธรรมของพระศาสนจักร)

๓. **คณะกรรมาธิการฝ่ายสังคม** (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อการพัฒนา เพื่อความยุติธรรมและสันติ เพื่อการสงเคราะห์ผู้ประสบภัยและผู้ลี้ภัย เพื่อกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อสตรี เพื่อการท่องเที่ยวและผู้เดินทะเล เพื่อผู้อพยพย้ายถิ่นและผู้ถูกคุมขัง)

๔. **คณะกรรมาธิการฝ่ายศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์** (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนสัมพันธ์ เพื่อการเสวนาระหว่างศาสนาและวัฒนธรรมสัมพันธ์ เพื่อการร่วมมือในงานสังคมระดับชาติ)

๕. **คณะกรรมาธิการฝ่ายสื่อสารสังคม** (คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อสื่อมวลชนเพื่อสารสนเทศ) อาศัยหน่วยงานด้านต่างๆ ผู้นับถือศาสนาคริสต์ยังให้ความสำคัญต่อการพัฒนาตนเองในด้านเฉพาะๆ เป็นกรณีพิเศษ เพราะแต่ละหน่วยงานจะมีเป้าหมายเฉพาะงานของตน มุ่งที่จะพัฒนาคริสตชนให้เป็นคนดีทั้งกายและใจ

สรุป

การพัฒนาตนเองในศาสนาคริสต์แท้ที่จริงแล้ว ก็ได้ยึดถือเอาคำสอนของพระเยซูคริสตเจ้าเป็นหลัก คือคนที่เป็นคริสตชนต้องการจะพัฒนาตนเองให้สู่ความดีความครบครันด้วยแบบฉบับที่ดีที่สุด **ซึ่งศาสนาคริสต์ได้นับถือแบบฉบับขององค์พระเยซูคริสตเจ้าสอน** เช่น คำสอนให้รักตนเองและคนอื่น เราก็นำถ้อยคำมาปฏิบัติ เพื่อไม่ใช่แค่พัฒนาตนเองเท่านั้น แต่เพื่อครอบครัว เพื่อชุมชน และเพื่อมวลนานาชาติ อันจะทำให้ทุกคนได้ใกล้ชิดพระเจ้าเป็นหนึ่งเดียวกับพระองค์ตลอดไป

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แบ่งวัยของการพัฒนาตนเองออกเป็น ๔ วัย เรียกว่า อาศรม ๔ คือ

๑. **วัยพรหมจารีย์** หรือ **พรหมจารียธรรม** เป็นวัยแห่งการศึกษาหาความรู้ในการเล่าเรียนหนังสือ ฉะนั้น ผู้ที่อยู่ในวัยพรหมจารีย์จึงมีหน้าที่ศึกษาเชื่อฟังครู อาจารย์ และปฏิบัติตามคำสั่งสอน ตลอดจนรักษาร่างกายให้สะอาดบริสุทธิ์ด้วยการไม่เสพของเสพติด รับประทานอาหารที่ดี ไม่อ่านหนังสือเกี่ยวกับเรื่องเพศ หรือมีการแต่งตัวให้เกิดความสะดุดตาหรือเป็นที่สนใจของเพศตรงข้าม

๒. **วัยคฤหัส** เรียกว่า คฤหัสธรรม เป็นวัยที่พ้นจากการศึกษาและมาช่วยแบ่งเบาภาระของบิดามารดาด้วยการช่วยจัดการงาน หรือจัดการงานตามอาชีพที่ตนถนัดและได้รับการศึกษามา จากนั้นบิดามารดาก็จะจัดพิธีสมรสให้ เพื่อรักษาวงศ์ตระกูลให้มั่นคงสืบไป

๓. **วัยวานปรัสถธรรม** เป็นวัยแห่งการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม หลังจากที่ได้จัดการแต่งงานให้แก่บุตรหลานและแบ่งทรัพย์สมบัติให้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว จึงอุทิศตนโดยการไปเป็นอาจารย์ที่ปรึกษาหรือเป็นที่ปรึกษาในฐานะต่างๆ

๔. **วัยสันยัสตธรรม (สันยาสี)** เป็นวัยที่มีอายุมาก จะศึกษาหาความรู้ด้วยการปฏิบัติธรรมเจริญสมาธิเพื่อตอบปัญหาต่างๆ ทางธรรมว่าความจริงคืออะไร โลกนี้เป็นอย่างไร และจะปฏิบัติตนเองเพื่อไปสู่ความหลุดพ้นได้อย่างไร

ฉะนั้น วัยของบุคคลตามหลักของพราหมณ์-ฮินดู จึงแยกออกเป็น ๔ วัยด้วยกัน คือ วัยศึกษา วัยครองเรือน วัยทำประโยชน์เพื่อสังคม และวัยปฏิบัติสมาธิ และในแต่ละวัยที่กำหนดไว้นั้น ยังต้องปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนเพิ่มยิ่งๆ ขึ้นไป เรียกว่า การปฏิบัติธรรมระหว่างบุคคลต่อบุคคล ซึ่งกำหนดไว้ ๑๐ ประการ ด้วยกัน คือ

๑. **ปิตฤธรรม** คือ การปฏิบัติตนระหว่างบิดาต่อบุตร โดยบิดามีหน้าที่เลี้ยงดูบุตรจนกระทั่งถึงวัยที่บุตรบรรลุนิติภาวะ และได้กำหนดช่วงของวัยในการเลี้ยงดูออกเป็น ๓ ช่วง ได้แก่

๑.๑ ตั้งแต่แรกเกิดถึงวัยห้าขวบ บิดาจงเลี้ยงดูบุตรด้วยความเมตตา กรุณา และด้วยความรัก

๑.๒ ตั้งแต่หกขวบขึ้นไปจนบรรลุนิติภาวะ ให้อบรมสั่งสอนเลี้ยงดูบุตร ปกครองดูแล ควบคุม และสังเกตความประพฤติและอุปนิสัยของบุตรอย่างใกล้ชิด

๑.๓ ตั้งแต่วัยบรรลุนิติภาวะแล้ว บิดาจะเปรียบเสมือนเป็นมิตรสหายของบุตร ให้บุตรนำหน้าในการตัดสินใจบ้าง และเป็นที่ปรึกษาของบุตร ตลอดจนหาคู่ครองที่เหมาะสมให้แก่บุตร

๒. **มาตฤธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ของมารดาต่อบุตร มารดามีหน้าที่เสมือนบิดา เอาใจใส่บุตรเป็นพิเศษ หากเป็นบุตรหญิงต้องอบรมสั่งสอนเป็นพิเศษเพื่อสร้างอนาคตที่ดีให้แก่บุตร มารดาจึงเปรียบเสมือนครูคนแรกของเด็กๆ จึงต้องระมัดระวังเรื่องอุปนิสัยที่จะนำไปสู่ความดีต่างๆ

๓. **อาจารยธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างครูต่อศิษย์ ครูมีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาอย่างถูกต้องยุติธรรมให้แก่ศิษย์ ไม่ว่าลูกศิษย์จะมีฐานะมากน้อย ครูก็ต้องให้ความรู้ความเข้าใจอย่างเท่าเทียมกัน และเลี้ยงดูศิษย์เหมือนเป็นบุตรหลานของตน รวมทั้งแก้ไขความประพฤติอุปนิสัยต่างๆ ของศิษย์ให้อยู่ในคุณธรรม พ่อ แม่ ครู อาจารย์ ต้องเป็นตัวอย่างที่ดีของบุตรธิดาและลูกศิษย์ หากสั่งสอนด้วยวาจาอย่างเดียว แต่ไม่ปฏิบัติตนให้เป็นเยี่ยงอย่างให้บุตรได้ทราบ ก็จะได้ผลน้อย การสั่งสอนจึงถือการปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างจึงจะได้ผลเต็มที่

๔. **บุตรธรรมและศิษยธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ของบุตรต่อบิดา มารดา และศิษย์ต่อครูอาจารย์ ในตำราของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้บัญญัติว่าบุคคลที่จงรักภักดีต่อมารดา ผู้นั้นเป็นผู้ชนะโลก บุคคลที่จงรักภักดีต่อบิดา ผู้นั้นย่อมชนะโลกสวรรค์ บุคคลที่จงรักภักดีต่อครูอาจารย์ ผู้นั้นย่อมชนะพรหมโลก และบุคคลที่ทำความเคารพบิดา มารดา ครู อาจารย์

นั้น ถือได้ว่าปฏิบัติธรรมทุกประการ แต่ผู้ที่ได้กระทำถูกสถานะแห่งทั้งสาม ผู้นั้นย่อมไม่ถึงความสำเร็จ ไม่ว่าจะทำการกุศลใดๆ ย่อมไม่เกิดประโยชน์ เพราะฉะนั้น หน้าที่ของบุตรธรรมและหน้าที่ของศิษยธรรม คือ ต้องเคารพนับถือเชื่อฟังคำสั่งสอนของบิดามารดาและครูอาจารย์อย่างเคร่งครัด

๕. **ภราตฤธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ระหว่างพี่ต่อน้อง น้องต่อพี่ น้องมีความเคารพนับถือเสมือนบิดา มารดา และครู จึงมีบทบัญญัติว่า จงถือว่าครูอาจารย์เป็นรูปพระปรมัตต-มันต์ บิดาเป็นรูปพระประชาบดี มารดาเป็นรูปพระแม่ธรณี พี่เป็นรูปพระครู จงอย่าดูถูกทั้งบิดามารดา ครูและพี่ ไม่ว่าตนจะอยู่ในฐานะใดก็ตาม ส่วนพี่ก็มีความพิเศษเพิ่มขึ้น การปฏิบัติโดยธรรมก็เป็นการฝึกตนเพื่อเป็นบิดาหรือมารดาที่ดีในอนาคต

๖. **ปติธรรม** คือ หน้าที่ของสามีต่อภรรยา ผู้ชายต้องเลือกเจ้าสาวที่เหมาะสมต่อตระกูลต่อสังคมที่ตนอาศัยอยู่ การเลือกเจ้าสาวต้องได้รับความเห็นชอบต่อผู้ใหญ่ก่อนเสมอจึงจะยินยอมพร้อมใจเข้าพิธีแต่งงานได้ เมื่อเป็นภรรยาแล้ว สามีมีหน้าที่เลี้ยงดูภรรยาไปตลอดชีพเอาใจใส่ภรรยาอย่างจริงจัง และไม่ยุ่งเกี่ยวกับหญิงอื่น ถือหญิงอื่นเสมือนเป็นมารดาของตน เป็นพี่น้อง ลูก หรือหลานของตนโดยแท้ จึงจะนำความสุขมาสู่ครอบครัวได้

๗. **ปติณีธรรม** คือ หน้าที่ของภรรยาต่อสามี ผู้เป็นภรรยาต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อสามีด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เอาใจใส่สามีอย่างจริงจัง ต้องถืออยู่ในจิตใจของตนเองเสมือนเป็นบิดา พี่น้อง หรือบุตรหลาน เป็นภรรยาที่ดีอยู่ในโอวาทและความควบคุมของสามี รวมทั้งไม่ยุ่งเกี่ยวกับชายอื่น อยู่ร่วมเป็นสามีภรรยาตลอดชีวิต เพื่อรักษาชื่อเสียงวงศ์ตระกูล เพื่อรักษาอนาคตของลูกหลาน เพราะจุดมุ่งหมายของการจัดพิธีสมรสตามขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ไม่มีการหย่าร้างกันระหว่างสามีภรรยา และอยู่ร่วมกันด้วยความยุติธรรมและความรัก

๘. **สวามีสเวกธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ของนายจ้างต่อลูกจ้าง และลูกจ้างต่อนายจ้าง หน้าที่ทั้ง ๒ ประการนั้น ผู้เป็นนายจ้างมีหน้าที่ดูแลลูกจ้างและครอบครัวของเขาด้วยการจ่ายเงินเดือนหรือค่าตอบแทนใดๆ พิจารณาด้วยว่าปัจจัยที่มอบให้แก่ลูกจ้างเพียงพอต่อการครองชีพของเขาและครอบครัวหรือยัง เอาใจใส่ความทุกข์สุขของลูกจ้าง ค่าตอบแทนต่างๆ เพียงพอต่อปริมาณแห่งภาระนั้นหรือไม่ เช่นเดียวกับลูกจ้างมีหน้าที่ต่อนายจ้าง คือ ซื่อสัตย์สุจริต ต่อหน้าที่ เพื่อให้นายจ้างได้รับผลประโยชน์มากที่สุด อย่ากระทำการใดให้เสียประโยชน์ต่อนายจ้างโดยตรงหรือโดยอ้อม การกระทำใดที่นายจ้างได้รับความดูถูกหรือเสียหายลูกจ้างควรหลีกเลี่ยง

๙. **ราชธรรม** คือ การปฏิบัติหน้าที่ของพระราชาหรือรัฐบาลต่อประชาชน การปฏิบัติหน้าที่ของประชาชนต่อพระราชาหรือประเทศชาติ โดยรัฐบาลหรือพระราชาถือว่าประชาชนเปรียบเสมือนบุตร ต้องเอาใจใส่ทุกข์สุขของประชาชนอย่างใกล้ชิด ในคัมภีร์พราหมณ์-ฮินดูได้สอนว่าพระมหากษัตริย์มีหน้าที่ดูแลอารักขาประชาชน ให้ความอบอุ่นแก่ประชาชน ในความอารักขาของพระมหากษัตริย์นั้น ประชาชนที่อยู่ภายใต้พระบารมีของพระองค์ ก็ต้องปฏิบัติโดยธรรมด้วยเช่นกัน หมายความว่า ผู้ใดไม่ปฏิบัติตามหลักธรรม ย่อมจะต้องได้รับโทษต่อพระองค์ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ประชาชนก็ต้องปฏิบัติทางธรรมโดยอาศัยบารมีของราชยธรรม ซึ่งจะนำความเจริญแก่ประเทศชาติ ประชาชนก็จะมีความสุข พระราชาหรือรัฐบาลก็จะมั่นคงสืบไป

๑๐. **มานวธรรม** เป็นข้อธรรมประการสุดท้าย คือ บุคคลจะต้องกระทำการใดๆ โดยการพูดด้วยกายด้วยใจที่บริสุทธิ์ ผลแห่งการกระทำนั้นจะอำนวยให้บุคคลนั้นเป็นมัธยมคติหรืออุตตมคติ ฉะนั้น จึงควรทำแต่กรรมดีโดยตลอดแต่ฝ่ายเดียว ด้วยการกำหนดว่าอย่าทำ การพูดคำหยาบคาย การพูดไม่จริง การให้ร้าย การนินทาเสียดสี เหล่านี้เป็นโทษทางวาจา ไม่ควรปฏิบัติ การถือเอาทรัพย์ผู้อื่นโดยที่เขารู้ไม่ทัน หรือใช้กำลังทำร้าย เป็นชู้กับภรรยาเขาหรือสามีเขา เป็นการกระทำโดยกายไม่ควรปฏิบัติ ดังนั้น ก่อนจะลงมือกระทำการใดๆ จงพิจารณาดูว่าธรรมเนียมนั้นๆ ในสังคมที่ตนอยู่หรือสังกัดอยู่ หากไม่ขัดต่อธรรมเนียมประเพณีให้ลงมือกระทำได้ การกระทำใดถ้าได้รับแต่การนินทาจากสังคมไม่ควรปฏิบัติ นอกจากนี้ บุคคลใดไม่ซื่อตรงต่อมิตร บุคคลนั้นไม่รู้จักบุญคุณคน บุคคลที่หันหลังต่อบุคคลอื่น บุคคลประเภทนี้ให้ถือว่าตกนรก ควรมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อมิตร ซื่อตรงต่อบุคคลร่วมอาชีพ และปฏิบัติให้เสมอกัน ทุกคนที่ได้เสียสละเพื่อชาติ ศาสนา และพระธรรม บุคคลนั้นจะประสบความสุข บุคคลใดถือภรรยาอื่นเสมอมารดาตน ทรัพย์สมบัติผู้อื่นเปรียบเหมือนโลหะคือไม่มีประโยชน์ต่อตน สัตว์ทั้งหลายเหมือนตนเอง ถือบุคคลนั้นเป็นนักธรรม การสละกิเลสต่อบุคคลอื่น ประเทศของเราใครมาแย่งดินแดนใครมาดูถูกบิดามารดา ผู้ใดมาขโมยสิ่งของ ถือว่าบุคคลนั้นเป็นศัตรู ให้ทำลายหรือทำให้เขานั้นเลิกรา โดยหน้าที่ เช่น ถ้าเป็นหน้าที่ของประชาชน เมื่อเห็นเหตุการณ์นั้นๆ แล้วบอกกล่าวให้ผู้รับผิดชอบรู้ ถ้าเป็นเจ้าหน้าที่แล้วก็ไม่นิ่งดูดาย การปฏิบัติหน้าที่ทั้งหลายเพื่อจะพัฒนาตนเองให้ไปสู่สันติสุขได้ก็ต้องเริ่มด้วยมีมนุษยธรรม คุณธรรม รู้จักหน้าที่ตามวัยของตน และรู้จักหน้าที่ระหว่างบุคคลถึงจะพัฒนาตนเองให้เกิดความเจริญได้

ศาสนาซิกข์

หลักคำสั่งสอนของศาสนาซิกข์ถือว่ามีพระเจ้าแท้จริงเพียงองค์เดียว ไม่เชื่อว่าการทรมานตนจะทำให้บรรลุถึงสัจธรรมได้ แต่ถือว่าการใช้ชีวิตอย่างผู้ครองเรือนก็สามารถเข้าถึงหลักคำสอนได้เช่นกัน ด้วยการประกอบกิจกรรมในชีวิตประจำวันโดยมีขันติและเมตตาต่อทุกคน และบำเพ็ญภาวนาชำระล้างจิตให้สะอาดอยู่เสมอ บุคคลอาจบรรลุสัจธรรมได้แม้ครองเรือนและเป็นที่พึ่งของบริวาร ศาสนาซิกข์ไม่สนับสนุนการสละครอบครัว พระศาสดาของศาสนาซิกข์ทุกองค์ทรงมีครอบครัวและใช้ชีวิตอย่างผู้ครองเรือน นี่คือปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวซิกข์

การดำเนินชีวิตของชาวซิกข์มีส่วนเกี่ยวข้องกับความเชื่อและความศรัทธาในศาสนา เนื่องจากพระศาสดาของศาสนาซิกข์ไม่เน้นเรื่องการสละชีวิตทางโลก เพราะเห็นว่า "ชีวิตทางธรรมไม่ขัดกับชีวิตผู้ครองเรือน" เพราะการดำเนินชีวิตอย่างผู้ครองเรือนก็สามารถเข้าถึงพระเป็นเจ้าได้ ถ้าเขาทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เลี้ยงชีวิตโดยชอบ ให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ดำเนินชีวิตไปตามเจตนาของพระเป็นเจ้า คือ ปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ มีความรักในเพื่อนมนุษย์ ร่วมกันต่อสู้อุปสรรค ความกดขี่ และความอยุติธรรมในสังคม เสียสละผลประโยชน์ที่หามาได้โดยชอบให้แก่ผู้ที่ด้อยโอกาสและอ่อนแอ ศาสนาซิกข์ยอมรับว่าบุคคลต้องมีสิ่งจำเป็นเพื่อการดำรงชีวิตทางโลก แต่ต้องรู้จักพอและรู้จักเสียสละเพื่อผู้อื่น

นอกจากคำสอนเกี่ยวกับการครองชีวิตทางโลกแล้ว ยังมีคำสอนในศาสนาซิกข์ที่ชาวซิกข์นำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตอีกมาก ที่สำคัญ อาทิ

๑. **การบรรลุถึงพระเจ้า** จุดมุ่งหมายสำคัญในการดำเนินชีวิตของชาวซิกข์คือการบรรลุถึงพระเจ้า (The way to God) ซึ่งจะเกิดได้ด้วยการสรรเสริญและภาวนานามของพระเจ้า เหตุที่ต้องทำเช่นนี้ เพราะในจิตใจของมนุษย์โดยทั่วไป จะมีความชั่ว ๕ ประการอยู่ภายใน ซึ่งความชั่วทั้ง ๕ ประการนี้ ประกอบด้วย ตัณหา (lust) ความโกรธ (anger) ความโลภ (greed) ความยึดติด (attachment) และโอหัง ความยึดติดตนเป็นที่ตั้ง (ego) การที่จิตใจมนุษย์เต็มไปด้วยความชั่วทั้งหมดนี้ ทำให้บุคคลไม่สามารถเข้าถึงพระเจ้า เพราะสัจธรรมของพระเจ้าจะปรากฏอยู่ภายในจิตใจของบุคคลซึ่งสรรเสริญและภาวนานามของพระองค์ การสวดภาวนานามของพระเจ้ายังทำให้บุคคลสามารถดำเนินชีวิตอยู่ท่ามกลางมายา (maya) โดยไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจของมัน ดังที่พระศาสดาศรีคุรุนานักเทพได้ทรงยกตัวอย่างของการดำเนินชีวิตรูปแบบนี้ไว้ว่า

"ดอกบัวเติบโตอยู่บนผิวน้ำ มันไม่สามารถมีชีวิตได้ถ้าปราศจากน้ำ แต่มันไม่ได้ถูกครอบงำโดยน้ำ เช่นเดียวกับเป็ดว่ายน้ำ แต่ปีกของมันไม่ได้เปียกน้ำ เป็ดไม่สามารถมีชีวิต

อยู่โดยปราศจากน้ำ ขณะเดียวกันไม่ยอมให้ตัวมันจมน้ำ"

เช่นเดียวกับชีวิตมนุษย์ ซึ่งไม่มีใครสามารถมีชีวิตอยู่ในโลกโดยไม่ต้องอาศัยมายา (วัตถุต่างๆ) จงอาศัยมันในการดำเนินชีวิต แต่จงกระทำตนเหมือนดอกบัวและเป็ดที่อาศัยน้ำเพื่อดำเนินชีวิต ไม่ได้ตกอยู่ใต้อำนาจของน้ำ บุคคลก็เช่นเดียวกัน จงใช้ชีวิตท่ามกลางวัตถุที่อำนวยความสะดวกให้กับชีวิตแต่ต้องไม่ลืมพระเจ้า ซึ่งสามารถทำได้ด้วยการสรรเสริญและภาวนานามของพระองค์ ด้วยเหตุนี้ บุคคลจึงสามารถเข้าถึงพระเจ้าได้แม้มีชีวิตท่ามกลางมายา (Maya)

๒. **การทำเซวา (Sewa)** หมายถึง การรับใช้และบริการต่อชุมชนและสังคม ซึ่งเป็นหลักปฏิบัติที่สำคัญในวิถีชีวิตของชาวซิกข์ ควบคู่กับการระลึกถึงพระเจ้า เนื่องจากการสวดสรรเสริญคุณความดีของพระเจ้าทำให้เกิดแบบอย่างที่ดีกับมนุษย์ผู้สวดสรรเสริญ การทำเซวาเป็นส่วนหนึ่งของการนำแบบอย่างที่ดีนั้นมาสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อบุคคลในโลกนี้

การทำเซวาในคุรุดวารา มีตั้งแต่การทำความสะอาดพื้น การบริการน้ำดื่ม การบริการรับใช้ในลังกัร (ครัวของพระศาสดา) การโบกพัดเพื่อคลายความร้อนแก่ศาสนิกชนที่มาชุมนุมเจริญธรรมที่คุรุดวารา การร่วมบูรณะคุรุดวารา ฯลฯ นอกจากการทำเซวาที่คุรุดวาราแล้ว ชาวซิกข์สามารถทำเซวาในที่อื่นๆ ได้เช่นกัน หากการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อการรับใช้ต่อบุคคลหรือสังคมโดยไม่หวังผลตอบแทนไม่ว่าจะด้านใดก็ตาม สิ่งนั้นถือได้ว่าเป็นการทำเซวา

การทำเซวาจึงเป็นการสอนให้ชาวซิกข์เสียสละเพื่อชุมชนและสังคม ในฐานะที่ตนเป็นส่วนหนึ่งของสังคมและเป็นการแสดงออกถึงความถ่อมตน ตามคำสอนของพระศาสดาศรีคุรุนานักเทพที่ว่า "ความอ่อนหวานและการถ่อมตนเป็นแก่นแห่งความดีและคุณธรรมทั้งปวง"

๓. **การรับรองความเท่าเทียมกันของมนุษย์** ศาสนาซิกข์ปฏิเสธระบบวรรณะและการแบ่งแยกมนุษย์ตามเพศ ศาสนา ฐานะ เชื้อชาติ หรือสีผิว คำสอนของศาสนาซิกข์กล่าวถึงความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนว่า

มนุษย์ทั้งหลายมีพระบิดาองค์เดียวกัน เราทั้งหลายเป็นบุตรของพระองค์เจ้า เราจึงเป็นพี่น้องกัน

มนุษยชาติทั้งหลายเป็นหนึ่งเดียวกัน ทุกคนมีเกียรติเท่ากัน เพราะเขาเป็นคนมาจากพระเจ้า คนทุกคนจึงเสมอเหมือนกัน ถึงแม้จะแตกต่างกันด้วยรูปร่างภายนอกก็ตาม

ศาสนาซิกข์ถือว่าบุรุษและสตรีมีความเท่าเทียมกัน ดังที่พระศาสดาศรีคุรุนานักเทพได้กล่าวกับผู้ที่รังเกียจสตรีว่า

"พวกท่านประณามสตรีด้วยเหตุอันใด สตรีเป็นผู้ให้กำเนิดแก่ราชา คุรุ ศาสดา และแม้แต่ตัวท่านเอง"

การรับรองความเท่ากันของบุรุษและสตรี จะเห็นได้จากสตรีในศาสนาซิกข์นั้นสามารถประกอบศาสนพิธีได้เท่าเทียมกับบุรุษ ไม่ว่าจะเป็นผู้อ่านพระมหาคัมภีร์ต่อหน้าผู้ชุมนุมเจริญธรรมในคุรุดวารา การสวดกีรตัน (Kirtan) ส่วนความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคนนั้นจะสะท้อนให้เห็นในธรรมเนียมปฏิบัติของลังกัร (Langar) ที่ตั้งขึ้นโดยพระศาสดาศรีคุรุ-นานักเทพและพระศาสดาคุรุอังคัท (พระศาสดาองค์ที่ ๒) ได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์หลักของลังกัรว่ามีขึ้นเพื่อ

๑. ให้ชาวซิกข์เรียนรู้ถึงการทำเซวา

๒. ลบล้างความเชื่อเกี่ยวกับการแบ่งแยกชนชั้นในสังคม

เหตุที่กล่าวว่าลังกัรต้องการลบล้างความเชื่อในการแบ่งชนชั้น เพราะในศาสนาซิกข์กำหนดให้ทุกคน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลในวรรณะใด ชนชั้นใด ต้องนั่งรับประทานอาหารร่วมกันโดยไม่มีการแบ่งแยกในการรับประทานอาหารในลังกัร โดยมีผู้ที่ทำเซวามาดูแลพาเดินไปยังที่นั่งรับประทานอาหาร บุคคลที่เข้ามาไม่สามารถเลือกได้ว่าจะนั่งกับกลุ่มใดเป็นการเฉพาะและจะไม่มีการจัดที่นั่งพิเศษให้กับผู้ใด การทำดังนี้เป็นการลบล้างการถือว่าตนมีเหนือกว่าผู้อื่น เพราะทุกคนในลังกัรจะถูกปฏิบัติโดยเสมอภาคกัน โดยไม่มีการคำนึงถึงเชื้อชาติ สีผิว วรรณะหรือศาสนา

เมื่อถึงสมัยของพระศาสดาคุรุอมรดาส (พระศาสดาองค์ที่ ๓) ทรงตั้งกฎว่า ผู้ที่จะพบพระองค์ ควรแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในหลักความเท่าเทียมกันของมนุษย์ โดยร่วมรับประทานอาหารที่ลังกัรก่อน พระศาสดาทรงรับประทานอาหารที่ลังกัรเช่นเดียวกับคนทั้งปวง ดังที่ปรากฏในประวัติของพระองค์ว่า ครั้งหนึ่ง พระเจ้าอักบาร์มหาราชแห่งราชวงศ์โมกุล เสด็จมาพบพระศาสดาอมรดาส แล้วพบว่าพระศาสดาทรงกำหนดเรื่องลังกัรไว้ และศาสดาทรงปฏิบัติเช่นเดียวกับคนทั่วไป ทำให้พระเจ้าอักบาร์มหาราชร่วมรับประทานอาหารในลังกัรด้วยเช่นกัน จากความริเริ่มของพระศาสดาศรีคุรุนานักเทพ และการปฏิบัติสืบต่อกันมาของพระศาสดาองค์ต่อๆ มา ทำให้ลังกัรเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงถึงหลักการความเท่าเทียมกันของมนุษย์ตามที่ปรากฏอยู่ในคำสอนทางศาสนาซิกข์ได้อย่างชัดเจน

๔. **ความเชื่อว่าชีวิตไม่ใช่สิ่งชั่วร้ายโดยกำหนด แต่ชีวิตกำเนิดจากแหล่งที่บริสุทธิ์** คือ เกิดจากพระเจ้าซึ่งทรงความเมตตา พระองค์ทรงสร้างและปกป้องมนุษย์ คำสอนของพระองค์เกิดขึ้น เพื่อสอนให้มนุษย์เข้าใจจุดประสงค์ที่แท้จริงของเขาในโลกนี้ และนำเขากลับไปสู่แหล่งกำเนิดดังเดิม (คือพระเจ้า)

ดังนั้น คำสอนในศาสนาซิกข์จึงเป็นคำสอนที่ส่งเสริมให้มีความหวังกับชีวิตในโลกและมองโลกในแง่ดี.

ภาคผนวก

๑. รายงานการสัมมนาเรื่อง ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ

๒. ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา ประจำปี ๒๕๔๕

- ศาสนิกชน
- บุคลากรทางศาสนา
- วัด
- ศาสนสถาน
- วัดไทยและพระสงฆ์ในต่างแดน

ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายปองพล อดิเรกสาร) จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

นายประพัฒน์ แสงวณิช ประธานอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ ต้อนรับ นายปองพล อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรีและประธานคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ซึ่งมาเป็นประธานในพิธีเปิดการสัมมนา เรื่อง "ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ" เมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๔๔ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล

ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี ประธานในพิธี กล่าวเปิดประชุมและบรรยายพิเศษ

นายประพัฒน์ แสงวณิช ประธานจัดการสัมมนา กล่าวรายงานต่อประธานในพิธี

พระศรีปริยัติโมลี บรรยายพิเศษ เรื่อง "ศาสนสัมพันธ์เสริมสร้างสันติภาพ"

ประธานในพิธีกับคณะวิทยากร

คณะผู้อภิปรายปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตั้งใจยิ่ง

ผู้เข้าสัมมนารับประทานอาหารว่าง

ผู้เข้าสัมมนากำลังสนใจฟังการอภิปราย

ผู้เข้าสัมมนากำลังสนใจฟังการอภิปราย

ผู้เข้าสัมมนาแสดงความคิดเห็น

ร.อ. อุส่าห์ ทุมมา วิทยากร รับของที่ระลึกจากประธานจัดการสัมมนา

นายภักดี มะแอ วิทยากร รับของที่ระลึกจากประธานจัดการสัมมนา

นายสุเทพ สุริยาอมฤทธิ์ วิทยากร รับของที่ระลึกจากประธานจัดการสัมมนา

นายประพัฒน์ แสงวณิช ประธานจัดการสัมมนา กล่าวสรุปผลการสัมมนาและกล่าวปิดประชุม

รายงานการสัมมนาเรื่อง "ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ"

พิธีเปิดการสัมมนา

วันพฤหัสบดีที่ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๔ ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล เวลา ๐๘.๓๐ น. ฯพณฯ รองนายกรัฐมนตรี (นายปองพล อดิเรกสาร) ประธานในพิธี จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

ประธานคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ (นายประพัฒน์ แสงวณิช) กล่าวรายงานต่อประธานในพิธี ดังนี้

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ ได้แต่งตั้งคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ เพื่อตอบสนองแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามมาตรา ๗๓ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ หมวด ๕ ซึ่งบัญญัติไว้ว่า **"รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้ เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต"**

คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ได้ดำเนินการประชุม ศึกษา และรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการส่งเสริมศาสนาขององค์กร ทั้งภาครัฐและเอกชน ตลอดจนพิจารณาแนวทางและมาตรการให้การสนับสนุนความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างผู้นับถือศาสนาต่างกัน บัดนี้ เห็นสมควรจัดการสัมมนา เรื่อง **"ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ"** โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

๑. เพื่อเผยแพร่แนวคิดและหลักธรรมเกี่ยวกับศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ

๒. เพื่อเสนอแนะให้ประชาชนที่นับถือศาสนาต่างๆ นำหลักธรรมทางศาสนามาใช้ในการส่งเสริมสันติภาพระหว่างกัน

๓. เพื่อให้ผู้เข้าสัมมนาได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น และประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่อง **"ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ"**

ผู้เข้าสัมมนา

ประกอบด้วย

๑. ผู้แทนสถาบันทางศาสนา และผู้นำศาสนาทั้ง ๕ คือ ศาสนาพุทธ ศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์

๒. ผู้แทนหน่วยราชการ สถานศึกษา ภาคธุรกิจเอกชน และองค์การเอกชนที่เกี่ยวข้อง

๓. ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้แทนสื่อมวลชน และผู้สนใจที่ได้รับเชิญ

๔. คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ และคณะอนุกรรมการส่งเสริมศาสนาและจริย-ธรรม ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ผู้เข้าร่วมสัมมนาทั้งสิ้น ๒๓๒ คน ใช้เวลาสัมมนา ๑ วัน

ภาคเช้า มีการบรรยายพิเศษ เรื่อง **"ศาสนสัมพันธ์ส่งเสริมสันติภาพ"** บรรยายโดย พระศรีปริยัติโมลี รองอธิการบดีฝ่ายต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

การอภิปราย โดยผู้แทนของศาสนาทั้ง ๕ มีนายปราโมทย์ สัชฌุกร เป็นผู้ดำเนินการ

ส่วนในภาคบ่าย มีการประชุมใหญ่เพื่อให้ผู้เข้าสัมมนาเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะต่างๆ และสรุปผลการสัมมนา

คณะอนุกรรมการฯ คาดว่า การสัมมนาครั้งนี้ ผู้เข้าสัมมนาจะมีความเข้าใจอันดี มีความร่วมมือสมานฉันท์ ส่งเสริมสนับสนุนกันและกันมากยิ่งขึ้นในการปฏิบัติตามคำสอนของศาสนาอันจะเป็นทางนำไปสู่สันติสุขและสันติภาพในที่สุด

นายปองพล อดิเรกสาร รองนายกรัฐมนตรี ประธานในพิธี กล่าวปราศรัยเปิดการสัมมนาดังนี้

ผมเห็นด้วยที่คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์จัดการสัมมนา เรื่อง **"ศาสนสัมพันธ์กับสันติภาพ"**

ผมขออัญเชิญพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาเสนอต่อที่ประชุมที่มีเกียรตินี้

"ความเป็นมิตร ความมีเมตตาปรารถนาดีต่อกัน ความเอื้ออารีเกื้อกูลกันโดยจริงใจระหว่างศาสนิกทั้งมวลนั้น จะเป็นปัจจัยสำคัญอันมีกำลังศักดิ์สิทธิ์ที่จะยังสันติสุขกับทั้งอิสรภาพ เสรีภาพ และความเสมอภาคให้บังเกิดขึ้นแก่มวลมนุษย์ได้เป็นแน่แท้"

พระองค์ทรงมีพระราชดำรัสดังกล่าวในวาระที่สมเด็จพระสันตะปาปา จอห์น พอล ที่ ๒ เข้าเฝ้าในโอกาสที่เสด็จมาเยือนประเทศไทย ณ พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ในวันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๕๒๗

พระราชดำรัสนี้มีความกระจ่างชัดในตัวเอง โดยมิต้องขยายความแต่ประการใด

ผมเชื่อว่าทุกๆ ศาสนาย่อมมีหลักธรรมที่เอื้อต่อการปฏิบัติที่นำไปสู่สันติภาพ ศาสน-สัมพันธ์ช่วยทำให้ศาสนิกต่างศาสนามีความรักใคร่กลมเกลียวกัน ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติกิจที่ก่อให้เกิดสันติสุข

ผมเป็นพุทธศาสนิกชน เห็นว่าธรรมะทางพระพุทธศาสนามีมากมายหลายประการที่ส่งเสริมให้เกิดสันติภาพ ขอยกตัวอย่างง่ายๆ สัก ๑ ข้อ เช่น

พรหมวิหาร ๔

พรมหวิหาร ๔ คือ ธรรมะที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์ สัตว์ ทั้งหลายโดยชอบ

องค์ประกอบของพรหมวิหาร ๔ ได้แก่

เมตตา คือ ความรักใคร่-ปรารถนาจะให้เป็นสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและประโยชน์แก่มนุษย์ สัตว์ ทั่วหน้า

กรุณา คือ ความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้อง บำบัดความทุกข์ยาก เดือดร้อนของปวงสัตว์

มุทิตา คือ ความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปรกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาดีมีสุขเจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป

อุเบกขา คือ ความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือ มีจิตราบเรียบ เที่ยงธรรม ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง

ท่านผู้เข้าสัมมนาทุกท่านครับ ผมหวังว่าท่านคงจะช่วยกันบอกเล่าของดีๆ สู่กันฟังเพื่อความเข้าใจอันดีต่อกัน และช่วยกันสานสันติภาพให้เกิดขึ้นอย่างสถาพร

การบรรยายพิเศษ

เวลา ๐๙.๑๐ น. พระศรีปริยัติโมลี รองอธิการบดีฝ่ายกิจกรรมต่างประเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้บรรยายพิเศษ เรื่อง **"ศาสนสัมพันธ์เสริมสร้างสันติภาพ"** มีใจความสำคัญดังนี้

ในทางพระพุทธศาสนา พระสงฆ์ซึ่งมาจากวรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพทย์ และศูทร อยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะได้นั้น เนื่องจากอาศัยพระวินัยเป็นข้อปฏิบัติ พระวินัยจึงเปรียบเหมือนเส้นด้ายที่ร้อยดอกไม้ให้เป็นพวงมาลัยดูสวยสดงดงาม

ตามความเป็นจริงแล้ว บุคคลในโลกนี้มิได้มีเพียงกลุ่มเดียว แต่มีหลายกลุ่ม มีหลายเชื้อชาติ แต่การอยู่ร่วมกันในสังคม บุคคลจะต้องเป็นเอกภาพในพหุภาพ นักการศาสนาก็พึงเข้าใจว่า บุคคลนั้นแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. บุคคลที่ไม่มีศาสนา

๒. บุคคลที่มีศาสนา แต่ไม่มีความรู้ ความเข้าใจในศาสนา

๓. บุคคลที่มีศาสนา มีความรู้ ความเข้าใจ ประพฤติปฏิบัติ และเคร่งครัดในศาสนา

๔. บุคคลที่มีศาสนา แต่คลั่งในศาสนา

ในบุคคลทั้ง ๔ ประเภทนี้ บุคคลที่คลั่งในศาสนาเป็นบุคคลที่น่ากลัวที่สุด ส่วนบุคคลที่มีศาสนา มีความรู้ ความเข้าใจ ประพฤติ ปฏิบัติ และเคร่งครัดในศาสนา เป็นบุคคลที่สังคมและประเทศชาติต้องการที่สุด ส่วนการมองภาพศาสนานั้น พวกเราจะต้องมองทั้งเปลือกหรือกระพี้ ซึ่งเป็นรูปแบบภายนอกศาสนา และมองแก่นซึ่งเป็นเนื้อหาสาระหรือรูปแบบภายในศาสนา ถ้าเรามองเฉพาะเปลือกหรือกระพี้ ก็จะไม่เห็นแก่นแท้ของศาสนา

กรณีพระเจ้า ก็มีเพียงพระพุทธศาสนาเท่านั้นที่ไม่กล่าวถึงว่า พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก ปกครอง และประทานรางวัล แต่ถ้าพุทธศาสนิกชนปฏิเสธพระเจ้าแล้ว ก็จะพูดกับศาสนิกชนในศาสนาอื่นไม่รู้เรื่องอย่างนั้น พุทธศาสนิกชนต้องให้ความหมายหรือคำจำกัดความพระเจ้าเสียใหม่ว่า พระเจ้าก็คือสัจจธรรม ดังท่านมหาตมคานธีพูดว่า **"พระเจ้าคือสัจจะ สัจจะก็คือพระเจ้า"** ถ้าให้ความหมายพระเจ้าอย่างนี้แล้ว นั้นก็หมายความว่าทุกศาสนามีพระเจ้าด้วยกันทั้งนั้น ในพระพุทธศาสนา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้แสดงอริยสัจ ๔ คือ ความจริงอันประเสริฐ ๔ ประการ นั้นเอง

ในคัมภีร์ใบเบิ้ล พระผู้เป็นเจ้าได้บอกกับโมเสสว่า **"พระผู้เป็นเจ้าก็คือตัวของเราเอง"** ในคัมภีร์อุปนิษัทของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ก็บอกว่า **"พรหมันก็คือคุณ คุณก็คือพรหมัน"** ในพระพุทธศาสนาก็เชื่อว่า พระปัญญาคุณ พระมหากรุณาคุณ และพระบริสุทธิคุณ ก็เป็นพระพุทธเจ้าโดยธรรมชาติ มีอยู่ในทุกคน

พระธรรมโกศาจารย์ *(พุทธทาสภิกขุ)* ได้ตั้งปณิธานก่อนละสังขารไว้ ๓ ประการ คือ

๑. จะสนับสนุนให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาเข้าถึงแก่นของศาสนาของตน

๒. จะพยายามสร้างความเข้าใจกันระหว่างศาสนา

๓. จะต่อสู้กับลัทธิวัตถุนิยมและบริโภคนิยม

ฉะนั้น ศัตรูของศาสนาที่แท้จริงจึงมิใช่ศาสนาต่อศาสนา แต่เป็นสิ่งที่ตรงกันข้ามกับศาสนา ซึ่งก็คือ วัตถุนิยมและบริโภคนิยมที่หลอกลวงมนุษย์ให้ตกเป็นทาสทั้งวัตถุกามและกิเลสกาม

การอภิปราย

เวลา ๑๐.๐๐-๑๒.๐๐ น. และ ๑๓.๐๐-๑๔.๐๐ น. มีการอภิปรายเรื่อง **"ศาสน-สัมพันธ์นำสันติภาพมาสู่โลก"** ผู้อภิปรายประกอบด้วย ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา ผู้แทนพระพุทธศาสนา นายภักดี มะแอ ผู้แทนศาสนาอิสลาม มุขนายก เทียนชัย สมานจิต ผู้แทนศาสนาคริสต์ พระราชครูวามเทพมุนีฯ ผู้แทนศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และนายสุเทพ สุริยา-อมฤทธิ์ ผู้แทนศาสนาซิกข์ โดยมี นายปราโมทย์ สัชฌุกร เป็นผู้ดำเนินการอภิปราย

ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา กล่าวว่า ศาสนา แปลว่า คำสั่งสอน มีองค์ประกอบที่สำคัญ คือ

๑. ศาสดา ผู้ก่อตั้ง

๒. คำสั่งสอน ซึ่งเป็นคำสอนเกี่ยวกับศีลธรรมและจริยธรรม

๓. ศาสนิก หรือ สาวก ผู้สืบทอดศาสนา

ศาสนาเป็นบ่อเกิดของคุณธรรมและจริยธรรม ดังที่สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า รัช-กาลที่ ๖ พระราชทานพระบรมราโชวาทแก่เหล่าเสือป่าตอนหนึ่งว่า **"เมื่อกล่าวถึงคุณธรรมแล้ว ย่อมจะนำไปถึงศาสนา เพราะศาสนาเป็นที่ตั้งแห่งคุณธรรม เป็นเหมือนหนึ่งตู้ที่เก็บรวบรวมคุณธรรมไว้ ถึงแม้จะต่างลัทธิกันก็ดี คงมีความหมายตรงกัน คือ สอนให้บุคคลประพฤติตามจริยธรรมนั้นเอง"**

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า **"โลโกปัตถัมภิกา เมตตา เมตตาธรรมเป็นธรรมค้ำจุนโลก"** ซึ่งสอดคล้องกับศาสนาต่างๆ ที่ช่วยให้มนุษยชาติพ้นจากยุคป่าเถื่อนมาสู่ยุคอารยะ หากมนุษยชาติทิ้งหรือหันหลังให้ศาสนาแล้ว มนุษย์ก็จะกลับไปสู่ยุคป่าเถื่อนอีก ดังที่สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ประทานโอวาทแก่กองเสือป่าเมื่อแรกตั้งตอนหนึ่งว่า **"ชาติที่บริบูรณ์ด้วยคุณธรรมย่อมเจริญ ที่ไร้คุณธรรมย่อมตกต่ำ เลวทรามย่อมถึงความพินาศในที่สุด"**

ศาสนาที่สำคัญซึ่งทางราชการไทยรับรอง นอกจากพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติแล้ว ก็ยังมีศาสนาอิสลาม ศาสนาคริสต์ ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และศาสนาซิกข์ ซึ่งทุกศาสนาสามารถดำเนินกิจกรรมทางศาสนาของตนได้โดยเสรี ทั้งนี้เนื่องจากชนชาติไทยได้รับการอบรมด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีจิตใจเปิดกว้าง เคารพความคิดเห็นผู้อื่น มีความโอบอ้อมอารี ยิ้มแย้ม และอยู่ร่วมกับบุคคลอื่นโดยไม่รังเกียจเชื้อชาติและศาสนา

หลักธรรมเบื้องต้นของศาสนาต่างๆ กล่าวคือ เบญจศีลและเบญจธรรมของพระพุทธศาสนา หลักศรัทธาและหลักปฏิบัติของศาสนาอิสลาม พระบัญญัติ ๑๐ ประการของศาสนาคริสต์ หลักอหิงสาของศาสนาพราหมณ์-ฮินดู และหลักสิกขบัญญัติของศาสนาซิกข์ ล้วนแต่เป็นหลัก

ปฏิบัติให้ผู้ปฏิบัติเป็นคนดี ไม่สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตนและผู้อื่น ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งเท่ากับเป็นการสร้างสันติภาพให้แก่ตนเอง สังคม และประเทศชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งสันติภาพ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสสอนว่า **"นัตถิ สันติ ปรัง สุขัง ความสุขอื่นยิ่งกว่าความสงบไม่มี"** เมื่อทรงส่งสาวกไปประกาศศาสนาครั้งแรกทรงกำชับว่า **"ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงจาริกไปเพื่อประโยชน์ เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขของปวงชน และเพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก"** และในวันมาฆบูชา องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า ความอดทน พระนิพพาน การไม่ทำร้ายผู้อื่น และการไม่เบียดเบียนผู้อื่น เป็นหลักการของพระพุทธศาสนา

การไม่ทำบาปทั้งปวง การทำกุศลให้ถึงพร้อม และการทำจิตให้ผ่องใส เป็นอุดมการณ์ของพระพุทธศาสนา

การไม่ว่าร้าย ไม่ทำร้ายใคร ความสำรวมระวังในพระปาฏิโมกข์ ความรู้จักประมาณในอาหาร การอยู่ในสถานที่นั่งที่นอนอันสงัด และการฝึกหัดจิตให้ผ่องใส เป็นวิธีการของพระพุทธศาสนา

พระพุทธโอวาทที่ประทานในวันมาฆบูชานี้ ถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานแห่งสันติภาพแก่ชาวโลกโดยแท้

นายภักดี มะแอ กล่าวว่า ศาสนาอิสลาม มาจากภาษาอาหรับว่า **ซาลามัธ** ซึ่งหมายถึงศาสนาแห่งสันติภาพ ชาวมุสลิมเมื่อพบกันก็จะทักทายกันด้วยคำว่า **อัสสะลามุ อะลัยกุม** แปลว่า **ขอความสันติสุขจงประสบแด่ท่าน** ซึ่งเป็นหลักธรรมที่ศาสนาสอนให้ชาวมุสลิมปฏิบัติมาแต่ต้น

ศาสนาอิสลามเกิดขึ้นครั้งแรกที่เมืองเมกกะ ประเทศซาอุดิอาระเบีย คาบสมุทรอาหรับ โดยท่านศาสดามุฮัมมัดฯ ซึ่งได้รับบัญชาจากพระผู้เป็นเจ้า คือ พระอัลลอฮ์ ให้มาเผยแพร่หลักธรรมแก่มนุษยชาติ และได้ตั้งรัฐอิสลามขึ้นเป็นแห่งแรกที่มหานครมาดีนะ ท่ามกลางศาสนิกชนชาวคริสต์

เป็นเวลา ๑,๔๐๐ กว่าปีมาแล้ว บนคาบสมุทรอาหรับ ประชาชนมีการยึดมั่นในระบบศักดินา เชื้อชาติ ตระกูล สีและผิว แต่ท่านมุฮัมมัดฯ ก็บอกว่า ทุกคนมาจากต้นตอและสถานที่แห่งเดียวกัน คือ **อาดัม** และ **อีวา** จึงเป็นการปลูกฝังให้ชาวมุสลิมรู้สึกว่า มนุษยชาติเป็นพี่น้องซึ่งกันและกัน ดังคำสอนในคัมภีร์อัลกุรอาน ว่า **"โอ้มนุษย์เอ๋ย เราได้สร้างสูเจ้ามาจากเพศชายและเพศหญิง ได้ทำให้สูเจ้าทั้งหลายนั้น เป็นประชาชาติเป็นหมู่เหล่า เป็นประชาชาติและหมู่เหล่าที่แตกต่างกัน เพื่อสูเจ้าจะได้รู้จักมักคุ้นกัน แท้ที่จริงแล้ว บุคคลที่มีเกียรติและน่ายำเกรงที่สุด มิใช่บุคคลที่ร่ำรวย แต่เป็นบุคคลที่มีธรรมะมากที่สุด"**

หลักธรรมคำสั่งสอนของศาสนาอิสลามนั้น เป็นหลักการของความรัก ความเลื่อมใส คือ ศรัทธา และหลักการปฏิบัติที่ชาวมุสลิมจะต้องเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งเสียก่อน หลังจากนั้น จึงนำมาประพฤติปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดทั้งแก่ตนเองและผู้อื่น หลักการของศาสนาเป็นหลักการดำเนินชีวิต ไม่สามารถจะแยกจากกันได้

ส่วนการที่จะสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลกได้นั้น ผู้นำประเทศจะต้องเป็นผู้มีคุณธรรม เป็นตัวอย่างและแบบอย่างที่ดีแก่คนในชาติ สันติภาพจึงจะเกิดขึ้นได้ ดังท่านอะบูบัค เมื่อได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองแทนศาสดาเป็นคนแรก ท่านได้ประกาศต่อประชาชาติอิสลามในยุคนั้นว่า **"ฉันได้รับแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองของสูเจ้า แต่ฉันมิได้วิเศษไปกว่าสูเจ้าทั้งหลาย ถ้าท่านทั้งหลายเห็นฉันปฏิบัติจริง ปฏิบัติถูกต้องตามครรลอง จงสนับสนุนฉัน ถ้าสูเจ้าทั้งหลายเห็นฉันปฏิบัติผิด ปฏิบัติเสื่อมเสียต่อสูเจ้าทั้งหลาย สูเจ้าทั้งหลายจงยับยั้งฉัน"**

อีกนัยหนึ่ง หลักคำสอนที่สำคัญที่สุดของท่านอะบูบัคท่านได้กล่าวไว้ว่า **"สูเจ้าทั้งหลายจงเชื่อฟังฉันว่าฉันพูดอะไร เป็นสิ่งที่ฉันปฏิบัติตามพระเจ้า ถ้าหากฉันฝ่าฝืนพระเจ้า ฝ่าฝืนบทบัญญัติ สูเจ้าทั้งหลายก็ไม่ต้องเชื่อฟังฉัน ไม่ต้องปฏิบัติตามฉัน"** นี้คือแนวปฏิบัติของผู้นำที่ตั้งอยู่ในครรลองครองธรรม ที่จะก่อให้เกิดสันติภาพและนำความผาสุกมาสู่สังคมและชาวโลก

ส่วนการที่มนุษยชาติมีการรบราฆ่าฟันกันนั้น เนื่องจากมนุษย์มีความขัดแย้งและต้องการอำนาจความเป็นใหญ่ ซึ่งมีอยู่ในสันดาน ไม่เกี่ยวเนื่องด้วยศาสนา

เมื่อ ๑,๔๐๐ กว่าปีมาแล้ว ท่านอะบูบัคได้ส่งแม่ทัพชื่อ อุสามะ ออกรบ ท่านก็กำชับและส่งเสียแม่ทัพและทหารว่า **"สูเจ้าทั้งหลายจะต้องไม่ทรยศบิดพริ้ว อย่าได้ละเมิดสัญญา อย่าปฏิบัติเกินเลยความจำเป็น"** นั้นก็หมายถึงว่า การทำสงครามมีขอบเขต ไม่มีการสังหารเด็ก สตรี และคนชรา ไม่มีการทำลายพืชพันธุ์ ธัญญาหาร และฆ่าสัตว์เกินกว่าที่จะบริโภค เปิดโอกาสให้กระทำพิธีกรรมทางศาสนาแม้กระทั่งในยามสงคราม

ศาสนาอิสลามจึงเป็นศาสนาที่ให้เกียรติแก่ศาสนิกซึ่งนับถือศาสนาอื่น ให้เกียรติในการปฏิบัติต่อกันและกัน และนำสันติภาพมาสู่ชาวโลกโดยแท้

มุขนายกเทียนชัย สมานจิต กล่าวว่า ประเทศไทยมีสถาบันหลักอยู่ ๓ สถาบัน คือ ชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ เป็นศาสนาที่ชาวไทยส่วนใหญ่เคารพนับถือ และสร้างวัฒนธรรมอันดีงามแก่ชาติไทยจนเป็นเอกลักษณ์ของชาติ

ศาสนาต่างๆ ต้องขอขอบคุณพระพุทธศาสนา ที่ทำให้ประชาชนชาวไทยเป็นผู้ใหญ่ที่อ่อนโยน ผู้น้อยที่อ่อนน้อม และผู้หญิงที่อ่อนหวาน มีความรัก ความเมตตา เปิดใจกว้างให้

ศาสนาอื่นๆ มาเผยแพร่ในประเทศไทยได้

ศาสนาคริสต์เข้ามาเผยแพร่ในประเทศไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นเวลา ๓๐๐ กว่าปี ปัจจุบันนี้ นิกายคาทอลิกก็มีศาสนิกเพียง ๓๐๐,๐๐๐ กว่าคน มีสถาบันการศึกษาซึ่งให้การศึกษาแก่เด็กและเยาวชนจำนวน ๓๐๐ กว่าสถาบัน และให้สิทธิและเสรีภาพในการนับถือศาสนา

ศาสนาคริสต์เป็นศาสนาแห่งความรัก ความรักตามปรัชญาแล้ว หมายถึงการให้ พระเจ้าเป็นผู้สร้างโลก สร้างมนุษย์ให้เป็นชาย-หญิง เป็นบิดา มารดา เมื่อพระเยซูมาเกิดเป็นมนุษย์ก็มีการประกาศว่า **"มนุษย์ทั้งหลายเป็นลูกของพระเจ้าองค์เดียวกัน พระเจ้าเป็นบิดาของมนุษย์ทุกคน มนุษย์ทุกคนเป็นพี่น้องกัน"** ฉะนั้น มนุษย์ต้องรักและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

ในอดีต ศาสนาคริสต์เมื่อเกิดขึ้นในท่ามกลางศาสนิกของศาสนายิว ชาวยิวก็ถือว่าศาสนาคริสต์เป็นศัตรู จนพระเยซูและสาวกถูกตรึงด้วยไม้กางเขนจนเสียชีวิต เมื่อไปประกาศศาสนาที่กรุงโรม ประเทศอิตาลี ชาวโรมันก็ถือว่าศาสนาคริสต์เป็นศัตรู เมื่อไปประกาศศาสนาในประเทศญี่ปุ่น ชาวญี่ปุ่นก็ถือว่าศาสนาคริสต์เป็นศัตรู มีการเบียดเบียนทางศาสนาเป็นเวลานานกว่า ๓๐๐ ปี แม้แต่ลัทธิการปกครองระบอบคอมมิวนิสต์ซึ่งล่มสลายไปแล้วในรัสเซียก็มีการทำลายศาสนา

ตามความเป็นจริงแล้ว ศัตรูของศาสนามิใช่ศาสนาต่อศาสนา แต่ศัตรูของศาสนา คือ วัตถุนิยม กิเลสนิยม และบริโภคนิยม พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ประกาศเลิกทาสไปนานแล้ว แต่ประชาชนชาวไทยยังตกเป็นทาสของกิเลสคือกามารมณ์

ในอดีต โลกมีสงครามศาสนา แต่ปัจจุบันนี้ โลกเจริญแล้ว ศาสนิกของทุกศาสนาควรมีการศึกษาหลักธรรม คำสั่งสอนของศาสนาทุกศาสนา เพราะทุกศาสนาเป็นศาสนาที่ดี

ในปีคริสตศักราช ๑๙๖๓-๑๙๖๕ เมื่อมีการประชุมสังคายนา ครั้งที่ ๒ ที่สำนักวาติกัน ชาวคริสต์ทั้งหลายก็มีการประกาศความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันระหว่างนิกายต่างๆ มีการประกาศความสัมพันธ์อันดีกับศาสนาอื่นๆ และในที่สุดก็มีการประกาศให้มนุษย์มีสิทธิเสรีภาพในการนับถือศาสนา

พระราชครูวามเทพมุนีฯ กล่าวว่า ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู มีหลักธรรมคำสั่งสอนเป็นแนวทางปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจศาสนิกให้มีคุณภาพ และมีความเป็นอยู่ด้วยสันติสุขในสังคม ส่วนจุดมุ่งหมายสูงสุดนั้นคือ ความหลุดพ้นจากกองกิเลสและกองทุกข์ เมื่อหลุดพ้นแล้ว จะกลายเป็นเอกภาวะ มีเอกภาพภาวะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระปรมาตมัน ซึ่งหนทางจะไปสู่ความหลุดพ้นได้ เรียกว่า **โมกษคติ** หรือ **พรหมมารค**

โมกษคติ มาจากคำว่า **โมกษ** ความหลุดพ้น และ **คติ** ทางไป รวมกันแล้ว มีความหมายว่าทางไปสู่ความหลุดพ้น บุคคลเมื่อบรรลุสภาพแห่งความหลุดพ้นแล้ว จะไม่มีวันที่จะต้องกลับมาเวียนว่ายตายเกิดอีก จะมีสภาพไปกลมกลืนรวมอยู่กับพระปรมาตมัน ซึ่งผู้ที่จะไปสู่ปรมาตมันก็คือมนุษย์เท่านั้น ส่วนสัตว์อื่นๆ ไม่สามารถไปได้

ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู เน้นหนักหลักการโมกษคติ ทางแห่งความหลุดพ้น ซึ่งจะไม่อาศัยแต่เทพเจ้าเพียงฝ่ายเดียว แต่ต้องอาศัยการกระทำ การประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นกรรมของบุคคลอยู่นั้นเอง คัมภีร์พระเวทได้สอนให้ปฏิบัติตามคติ ๔ ประการ คือ

๑. **ธรรมะ** คือ หน้าที่ หรือสิ่งที่ควรกระทำ ซึ่งเป็นการกระทำความดี ละเว้นความชั่ว ยังความเจริญ ความรู้ในญายศาสตร์หรือตรรกศาสตร์ให้เกิด

๒. **อรรถะ** คือ ทรัพย์สมบัติ หรือวัตถุสิ่งของที่เราต้องการ

๓. **กาม** คือ ความปรารถนา ความประสงค์ หรือต้องการการอุปโภคและบริโภค ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของคุณธรรม

๔. **โมกษ** คือ ความหลุดพ้น หรือการมีสภาพไปกลมกลืนรวมอยู่กับพระปรมาตมัน

ส่วนการอยู่ร่วมกันอย่างมีสันติสุขในสังคมนั้น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ได้แบ่งหน้าที่ของบุคคลตามวรรณาศรม หรือวรรณะธรรม ซึ่งหมายถึง สี อักษร ชาติ กำเนิด ลักษณะ คุณสมบัติ รูป หรือประเภท ตามคัมภีร์พระเวท ๔ อย่าง คือ

๑. **พราหมณ์** มีลักษณะเป็นพราหมณ์ มีหน้าที่ในการทำพิธีกรรม

๒. **กษัตริย์** มีลักษณะเป็นกษัตริย์ มีหน้าที่ในการปกครอง

๓. **แพศย์** มีลักษณะเป็นแพศย์ มีหน้าที่ในการค้าขาย การประกอบอาชีพกสิกรรม

๔. **ศูทร** มีลักษณะเป็นศูทร มีหน้าที่ในการรับใช้เป็นทาส หรือกรรมกร

วรรณะทั้ง ๔ นี้ จะทำหน้าที่ของใครของมัน ไม่มีการก้าวก่ายซึ่งกันและกัน ทำหน้าที่ด้วยคุณธรรม

ในหลักอาศรมธรรม ศาสนาพราหมณ์-ฮินดูแบ่งชีวิตมนุษย์ออกเป็น ๔ อาศรม หรือ ๔ ขั้นตอน โดยการเฉลี่ยอายุมนุษย์ที่ ๑๐๐ ปี อาศรมละ ๒๕ ปี กล่าวคือ

๑. ภาคที่ ๑ อายุ ๑-๒๕ ปี ให้เร่งศึกษาแสวงหาความรู้

๒. ภาคที่ ๒ อายุ ๒๖-๕๐ ปี ให้ครองเรือน เร่งสร้างฐานะให้มั่นคง

๓. ภาคที่ ๓ อายุ ๕๑-๗๕ ปี ให้บำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคม

๔. ภาคที่ ๔ อายุ ๗๖-๑๐๐ ปี ให้ประพฤติพรหมจรรย์นำชีวิตไปสู่โมกษธรรม

ส่วนความบริสุทธิ์ หรือสะอาดนั้น ศาสนาพราหมณ์-ฮินดู แบ่งออกเป็น ๒ ประการ คือ ความสะอาดกายและความสะอาดใจ

สะอาดกาย คือ รับประทานอาหารบริสุทธิ์ มาจากสถานที่ บุคคล รายได้ และผู้ทำที่บริสุทธิ์

สะอาดใจ คือ มีเมตตา สร้างมิตรกับผู้มีความสุข กรุณา สงสารผู้มีความทุกข์ มุทิตา ยินดีกับนักบุญ และอุเบกขา วางเฉยในการสร้างบาป

หลักธรรมที่สำคัญอีก คือ อวิหิงสา การไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ซึ่งได้จากการศึกษา การหาความรู้ การลงมือประพฤติปฏิบัติ จนเกิดปัญญา ปัญญาจะนำไปสู่ศรัทธา และศรัทธาจะนำไปสู่ภักติ ความภักดีในที่สุด

นายสุเทพ สุริยาอมฤทธิ์ กล่าวว่า ศาสนาซิกข์ มาจากคำว่า สิกขา แปลว่า ผู้ศึกษา ผู้ค้นหาสัจจธรรม เพื่อความหลุดพ้น การหลุดพ้นก็คือ การกลับไปอยู่กับพระผู้เป็นเจ้า มีหลักธรรมที่สำคัญ ๓ ประการ คือ

๑. การสวดมนต์ หรือภาวนานามของพระผู้เป็นเจ้า

๒. การประกอบสัมมาอาชีพ คือ อาชีพที่สุจริต ยุติธรรม มีความเสมอภาค ไม่เอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

๓. การแบ่งปัน คือ แบ่งสิ่งของหรือวัตถุ ซึ่งได้จากการประกอบสัมมาอาชีพแก่ผู้ยากไร้ และขาดแคลน

ปรัชญาของศาสนาซิกข์มีอยู่ว่า สรรพสิ่งที่พวกเรามีอยู่นี้ เป็นสิ่งที่พระผู้เป็นเจ้าประทานมาทั้งสิ้น พวกเรามิได้เป็นเจ้าของสรรพสิ่งเหล่านี้ ฉะนั้น พวกเราจะเป็นผู้ให้ทานไม่ได้ การให้ทานก็คือ พระผู้เป็นเจ้าพระองค์เดียวเท่านั้น พวกเราเป็นเพียงผู้แบ่งปันสิ่งที่พระองค์ประทานมา สิ่งที่พวกเราได้มา จึงควรที่จะแบ่งปันแก่ผู้อื่นโดยไม่หวังผลตอบแทน

ศาสนาและสังคมเป็นสิ่งคู่กัน ศาสนามีความสำคัญยิ่งในประวัติอารยธรรมโลก เนื่องจากศาสนาเป็นปรัชญาของชาติ เป็นเครื่องกล่อมเกลาจิตใจมนุษย์ให้อยู่ในกรอบศีลธรรมอันดีงาม ปรับปรุงชีวิตให้มีความหวัง ยังจิตใจให้สดชื่นและสงบ และเป็นแนวทางแห่งความสามัคคีฉันท์พี่น้องของพลเมืองในชาติและในโลก

หลักธรรมของศาสนาซิกข์นั้น เน้นการเป็นพลเมืองที่ดี การรับใช้สังคม บุคคลเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีข้อผูกพันต่อสังคมและพร้อมที่จะร่วมทำงานกับสังคม

การพัฒนานั้นจะต้องเป็นการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและด้านจิตใจ พัฒนาพฤติกรรมมนุษย์ด้วยกฎ ระเบียบ หรือวินัยทางศาสนา ดังท่านศาสดาคุรุนานักได้กล่าวไว้ว่า **"สัจจ-ธรรมเป็นธรรมอันสูงส่ง แต่การดำรงชีวิตประกอบด้วยสัจจธรรมนั้นสูงส่งยิ่งกว่า"** นี้ก็หมายความว่าจิตใจที่ได้รับการหล่อหลอมด้วยนามของพระผู้เป็นเจ้าแล้ว จะต้องตอบแทนพระ

ผู้เป็นเจ้าด้วยการแบ่งปันแก่ผู้อื่น เป็นจิตที่บริสุทธิ์ สงบ เนื่องจากได้รับรสพระธรรมจากพระศาสดา

ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ท่านศาสดาคุรุนานักได้กล่าวไว้ว่า **"มนุษย์คือมวลมิตรของฉัน ไม่ใช่ศัตรูและไม่ใช่ผู้แปลกหน้า"** และ **"สหายที่รัก พระบิดามีพระองค์เดียวเท่านั้น ทุกคนคือพี่น้องซึ่งกันและกัน"** ก็จะเห็นได้ว่า เมื่อมนุษย์ไม่มีศัตรูและคนแปลกหน้า ศาสนาทุกศาสนาตั้งอยู่บนรากฐานเดียวกัน โลกทั้งโลกก็จะมีแต่สันติภาพ

สันติภาพ คือ การที่ศาสนิกชนยึดมั่นในศีลธรรม ทั้งจริยธรรมและคุณธรรม ไม่ข่มเหงเบียดเบียนและเอารัดเอาเปรียบบุคคลอื่น ผู้ปกครองเข้าใจหลักธรรมการปกครอง ปกครองประชาชนเหมือนบิดาปกครองบุตรธิดา ดังที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปกครองพสกนิกรชาวไทย และสันติภาพของโลกจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องเริ่มจากสถาบันที่เล็กที่สุด คือ สถาบันครอบครัว เมื่อทุกครอบครัวมีสันติภาพ สันติภาพนั้นก็จะขยายไปสู่หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด ประเทศและโลกในที่สุด

การประชุมใหญ่เพื่อผู้เข้าประชุมเสนอข้อคิดเห็น

เวลา ๑๔.๐๐-๑๖.๐๐ น. มีการประชุมใหญ่เพื่อผู้สัมมนาเสนอข้อคิดเห็นหรือคำถาม โดยมี นายประพัฒน์ แสงวณิช ประธานคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ เป็นประธานที่ประชุม และนายปราโมทย์ สัชฌุกร อนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ เป็นรองประธานที่ประชุม ที่ประชุมได้เสนอข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะประมวลได้ดังต่อไปนี้

๑. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐบาล

๑.๑ ศาสนาและการศึกษามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด มีเป้าหมายเดียวกัน คือ การพัฒนาคน การศึกษาที่สมบูรณ์จะต้องมีศาสนาเป็นรากฐานในการจัดหลักสูตรทางการศึกษา จึงขอให้มีหลักสูตรวิชาศีลธรรมตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา

๑.๒ รัฐบาลควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ศาสนสถาน นอกจากจะเป็นที่อบรมสั่งสอนศีลธรรมแล้ว ยังเป็นสถานที่สำหรับลานกีฬา ที่ฝึกอาชีพ ที่ปลูกสมุนไพรและอื่นๆ ที่เหมาะสม เนื่องจากศาสนสถานบางแห่งมีสถานที่กว้างขวาง

๑.๓ ขอให้รัฐบาลเพิ่มหน้าที่และบทบาทของศึกษาธิการจังหวัด นอกจากมีหน้าที่ในการส่งเสริมและสนับสนุนสถาบันศาสนาแล้ว ยังมีหน้าที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนาต่างๆ ด้วย

๑.๔ รัฐบาลควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการจัดโครงการอบรมศีลธรรมร่วมกันแก่เด็กและเยาวชน ซึ่งเป็นศาสนิกรุ่นเยาว์ของศาสนาต่างๆ เพื่อเด็กและเยาวชนจะได้ทราบประวัติความเป็นมา หลักธรรม และพิธีกรรมของศาสนาต่างๆ แล้วนำไปประพฤติปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และจะเกิดสันติภาพแก่สังคม

๑.๕ รัฐบาลโดยกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ควรจัดให้มีการประชุมหรือสัมมนาองค์กรทางศาสนาอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดเห็นซึ่งกันและกัน และทราบถึงกิจกรรมซึ่งองค์กรต่างๆ ได้กระทำ

๑.๖ รัฐบาลควรมีการจัดงานเชิดชูเกียรติและให้รางวัลแก่องค์กรทางศาสนาและศาสนิกชนของศาสนาต่างๆ ซึ่งได้ประพฤติปฏิบัติดีและบำเพ็ญประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ

๑.๗ ในการสอบเข้าศึกษาต่อและสอบเข้ารับราชการ ขอให้หน่วยราชการที่รับผิดชอบ เช่น ทบวงมหาวิทยาลัยของรัฐ และคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) ได้พิจารณาบรรจุวิชาทางศาสนาเป็นวิชาสอบคัดเลือก โดยถือเป็นวิชาที่สำคัญ

๒. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อศาสนิกชน

๒.๑ ศาสนิกทุกศาสนาซึ่งเข้าร่วมการสัมมนาครั้งนี้ เมื่อกลับไปแล้ว ขอให้นำผลการสัมมนาเผยแพร่ทางสื่อมวลชนทั้งทางหนังสือพิมพ์ วิทยุ และโทรทัศน์ หน่วยงานของรัฐบาล องค์การเอกชนต่างๆ สถาบันการศึกษา และศาสนิกชนทั่วไป เพื่อจะได้เป็นตัวอย่างและเป็นแบบอย่างแก่ศาสนิกทั่วไป

๒.๒ ขอให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาได้ศึกษาหลักธรรมของศาสนาที่ตนเคารพนับถืออย่างถ่องแท้และถึงแก่นแท้ของศาสนา และศึกษาประวัติความเป็นมาและหลักธรรมของศาสนาอื่นๆ เพื่อจะได้มีความรู้ ความเข้าใจศาสนาอย่างแท้จริง

๒.๓ ขอให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาให้ความร่วมมือซึ่งกันและกันทั้งทางด้านศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนวัตถุ ตลอดทั้งให้ความสงเคราะห์ อนุเคราะห์ซึ่งกันและกัน

๒.๔ ขอให้ศาสนิกของแต่ละศาสนาได้รู้เท่าทันหรือต่อสู้กับกระแสโลกาภิวัตน์ ซึ่งศาสนิกตกเป็นทาสของวัตถุนิยม บริโภคนิยม และกิเลสนิยม

๒.๕ ขอให้ศาสนิกทุกคนถือว่าเป็นหน้าที่ในการทำนุบำรุง ส่งเสริม ศึกษาหลักธรรมนำไปเผยแพร่และป้องกันรักษาศาสนาซึ่งตนได้เคารพนับถือ

๒.๖ ขอให้ศาสนิกทุกศาสนาได้ทำกิจกรรมทางสังคม การช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติ การแก้ไขปัญหาสังคม และปัญหาอื่นๆ ร่วมกัน ซึ่งจะเป็นภาพที่สวยงาม เป็นแบบ

อย่างแก่ศาสนิกในประเทศไทยและในโลก

๒.๗ ศาสนิกของทุกศาสนาควรอยู่ร่วมกันด้วยความเป็นสุขในสังคมฉัน **"พวก"** คือ **พ.** อยู่ร่วมกันด้วยความพอใจ **ว.** อยู่ร่วมกันด้วยความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และ **ก.** อยู่ร่วมกันด้วยความเกรงอกเกรงใจซึ่งกันและกัน ซึ่งจะช่วยให้เกิดสันติภาพอย่างแน่นอน

๒.๘ ศาสนิกของทุกศาสนา ซึ่งมีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมในศาสนาของตน ควรจะได้ทำหน้าที่ในการชี้แนะ แนะนำ และพร่ำสอนศาสนิกซึ่งไม่มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมในศาสนาของตน ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยความอุตสาหะพยายามมากยิ่งขึ้น

๓. ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์

๓.๑ การสัมมนาครั้งนี้มีประโยชน์มาก เนื่องจากทำให้ศาสนิกของแต่ละศาสนามีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมของศาสนาซึ่งกันและกัน มีความเข้าใจอันดี มีความสมัครสมานสามัคคี ทำให้เกิดสันติภาพในสังคมได้ จึงควรให้มีการจัดสัมมนาอย่างนี้อีกทั้งในกรุง-เทพมหานครและต่างจังหวัด

๓.๒ หลังจากการสัมมนาแล้ว ขอให้มีการสรุปการบรรยาย การอภิปราย ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ส่งให้ทุกองค์กรและบุคคลที่เข้าร่วมสัมมนาทุกคน

๓.๓ ในการสัมมนาครั้งต่อไป ควรอาราธนาพระภิกษุสงฆ์จากวัดหรือสถาบันการศึกษาต่างๆ เข้าร่วมสัมมนาในฐานะผู้แทนของพระพุทธศาสนาด้วย

๓.๔ ควรจัดพิมพ์หลักธรรมคำสั่งสอน ประวัติความเป็นมาของแต่ละศาสนา ในนามของอนุกรรมการศาสนสัมพันธ์ และจัดส่งไปตามห้องสมุดต่างๆ สถาบันการศึกษา สถาบันทางศาสนา และอื่นๆ เพื่อจะทำให้ศาสนิกได้ทราบถึงความสัมพันธ์ทางศาสนาอย่างแท้จริง

๓.๕ อนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ ซึ่งทำหน้าที่สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างศาสนา นอกจากจัดการสัมมนาครั้งนี้แล้ว ควรดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ให้เพิ่มมากขึ้นอีก

๓.๖ อนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ควรเสนอแนะและสนับสนุนให้สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ได้จัดตั้งสาขาหรือสำนักงานในต่างจังหวัดด้วย

พิธีปิดการสัมมนา

เวลา ๑๖.๐๐ น. นายปราโมทย์ สัชฌุกร สรุปการอภิปรายและการเสนอข้อคิดเห็นของผู้เข้าสัมมนา

เวลา ๑๖.๓๐ น. ประธานคณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ (นายประพัฒน์ แสงวณิช) กล่าวขอบคุณผู้เข้าร่วมสัมมนา วิทยากร และผู้มีส่วนในการจัดสัมมนาครั้งนี้ทุกคน และกล่าวปิดประชุมสัมมนาด้วยกลอนสั้นๆ ดังนี้

ศาสนาเป็นสิ่งดีมีมานาน ได้สืบสานหลักธรรมคำสั่งสอน
ช่วยทุกคนพ้นทุกข์สุขถาวร ไม่เดือดร้อนใจสงบสบอารมณ์
ได้ตั้งหน้าหากินไม่สิ้นคิด ด้วยมีจิตเอื้อเฟื้อสนิทสนม
เพิ่มสัมพันธ์ศาสนาน่านิยม สันติภาพเกิดสมดังใจเอย

ปราโมทย์ สัชฌุกร/
สุนทร การบรรจง } *รวบรวม*
ประพัฒน์ แสงวณิช *เรียบเรียง*

ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา
ประจำปี ๒๕๔๕

ศาสนิกชน

จำนวนศาสนิกชนทั่วประเทศ	๖๐,๖๑๗,๒๐๐ คน
พุทธ	๕๗,๓๒๔,๖๐๐ คน
อิสลาม	๒,๘๑๕,๙๐๐ คน
คริสต์	๔๓๘,๖๐๐ คน
ฮินดู	๒,๙๐๐ คน
ขงจื้อ	๔,๙๐๐ คน
อื่นๆ	๑๙,๙๐๐ คน
ไม่มีศาสนา	๖,๐๐๐ คน
ไม่ทราบ	๔,๕๐๐ คน

ที่มา : สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. ๒๕๔๓ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (รายงานผลล่วงหน้า)
หมายเหตุ เก็บรวบรวมข้อมูล ณ เดือนเมษายน ๒๕๔๓

บุคลากรทางศาสนา

พุทธ		
พระภิกษุ	๒๖๗,๘๑๘	รูป
มหานิกาย	๒๔๕,๙๐๗	รูป
ธรรมยุต	๒๑,๙๑๑	รูป
สามเณร	๑๐๓,๐๒๖	รูป
มหานิกาย	๙๐,๕๗๗	รูป
ธรรมยุต	๑๒,๔๔๙	รูป
อิสลาม		
โต๊ะอิหม่าม-คอเต็บ-บิหลั่น	๙,๘๘๕	คน
(ข้อมูล ณ ๓๐ กันยายน ๒๕๔๔)		
คริสต์ (ผู้สอนศาสนา)	๒,๒๒๐	คน
พราหมณ์-ฮินดู-ซิกข์ (ผู้สอนศาสนา)	๗๐	คน

ที่มา : ฝ่ายข้อมูลสถิติและสารสนเทศ กองแผนงาน กองศาสนูปถัมภ์

หมายเหตุ จำนวนพระภิกษุ สามเณร จากแบบสำรวจกิจการพระพุทธศาสนา ประจำปี ๒๕๔๓

วัด

วัดมีพระสงฆ์ทั่วประเทศ	**๓๒,๗๑๐**	**วัด**
มหานิกาย	๓๐,๘๙๐	วัด
ธรรมยุต	๑,๗๙๙	วัด
จีนนิกาย	๙	วัด
อนัมนิกาย	๑๒	วัด
พระอารามหลวง	**๒๖๓**	**วัด**
มหานิกาย	๒๐๙	วัด
ธรรมยุต	๕๔	วัด
วัดราษฎร์	**๓๒,๔๔๗**	**วัด**
มหานิกาย	๓๐,๖๘๑	วัด
ธรรมยุต	๑,๗๔๕	วัด
จีนนิกาย	๙	วัด
อนัมนิกาย	๑๒	วัด
วัดที่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา	**๑๙,๕๐๒**	**วัด**
วัดที่ไม่ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา	**๑๓,๒๐๘**	**วัด**
วัดร้าง	**๕,๐๙๘**	**วัด**

ที่มา : กองพุทธศาสนสถาน สำนักงานศาสนสมบัติ

ศาสนสถาน

มัสยิด	๓,๒๙๕	**แห่ง**
โบสถ์คริสต์	๒,๒๖๐	**แห่ง**
โปรแตสแตนท์	๑,๓๑๐	แห่ง
คาทอลิก	๙๕๐	แห่ง
โบสถ์ พราหมณ์-ฮินดู-ซิกข์	๒๐	**แห่ง**

ที่มา : กองศาสนูปถัมภ์

วัดไทยและพระสงฆ์ในต่างแดน

วัดไทยในต่างแดน	มี ๑๘๓ วัด
พระสงฆ์ไทยในต่างแดน	มี ๘๙๒ รูป

แคนาดา

ธรรมยุต	๖ วัด	๒๑ รูป
มหานิกาย	๑ วัด	๑ รูป

สหรัฐอเมริกา

ธรรมยุต	๓๕ วัด	๒๑๐ รูป
มหานิกาย	๖๘ วัด	๓๙๔ รูป

ออสเตรเลีย

ธรรมยุต	๘ วัด	๒๘ รูป
มหานิกาย	๒ วัด	๗ รูป

นิวซีแลนด์

ธรรมยุต	๒ วัด	๙ รูป
มหานิกาย	๑ วัด	๗ รูป

ออสเตรีย

ธรรมยุต	๑ วัด	๑ รูป
มหานิกาย	-	-

เบลเยี่ยม

ธรรมยุต	-	-
มหานิกาย	๑ วัด	๑ รูป

เดนมาร์ก

ธรรมยุต	๑ วัด	๑ รูป
มหานิกาย	๔ วัด	๔ รูป

อังกฤษ

ธรรมยุต	-	-
มหานิกาย	๓ วัด	๒๐ รูป

ฝรั่งเศส

ธรรมยุต	๒ วัด	๗ รูป
มหานิกาย	-	-

เยอรมนี

ธรรมยุต	๖ วัด	๑๘ รูป
มหานิกาย	๕ วัด	๑๓ รูป

อิตาลี

ธรรมยุต	-	-
มหานิกาย	๑ วัด	๑ รูป

เนเธอร์แลนด์

ธรรมยุต	-	-
มหานิกาย	๑ วัด	๒ รูป

นอร์เวย์

ธรรมยุต	–	–
มหานิกาย	๑ วัด	๒ รูป

สวีเดน

ธรรมยุต	๑ วัด	๗ รูป
มหานิกาย	๑ วัด	๔ รูป

สวิตเซอร์แลนด์

ธรรมยุต	–	–
มหานิกาย	๑ วัด	๖ รูป

ฮ่องกง

ธรรมยุต	๒ วัด	๑๑ รูป
มหานิกาย	–	–

อินเดีย

ธรรมยุต	๔ วัด	๒๐ รูป
มหานิกาย	๓ วัด	๑๙ รูป

อินโดนีเซีย

ธรรมยุต	๔ วัด	๑๔ รูป
มหานิกาย	–	–

เนปาล

ธรรมยุต	–	–
มหานิกาย	๑ วัด	๖ รูป

ไต้หวัน

ธรรมยุต	๒ วัด	๙ รูป
มหานิกาย	–	–

สิงคโปร์

ธรรมยุต	–	–
มหานิกาย	๑๘ วัด	๔๔ รูป

ที่มา : สำนักงานเลขาธิการมหาเถรสมาคม กรมการศาสนา

คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

๑.	รองนายกรัฐมนตรี (นายปองพล อดิเรกสาร)		ประธานกรรมการ
๒.	รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายกระแส ชนะวงศ์)		รองประธานกรรมการ
๓.	เลขาธิการพระราชวัง	หรือผู้แทน	กรรมการ
๔.	ราชเลขาธิการ	หรือผู้แทน	กรรมการ
๕.	เลขาธิการนายกรัฐมนตรี	หรือผู้แทน	กรรมการ
๖.	เลขาธิการคณะรัฐมนตรี	หรือผู้แทน	กรรมการ
๗.	ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	หรือผู้แทน	กรรมการ
๘.	ผู้อำนวยการสำนักงบประมาณ	หรือผู้แทน	กรรมการ
๙.	เลขาธิการคณะกรรมการกฤษฎีกา	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๐.	เลขาธิการคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๑.	ปลัดกระทรวงกลาโหม	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๒.	ปลัดกระทรวงการคลัง	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๓.	ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๔.	ปลัดกระทรวงมหาดไทย	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๕.	ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๖.	ปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๗.	ปลัดทบวงมหาวิทยาลัย	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๘.	อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์	หรือผู้แทน	กรรมการ
๑๙.	อธิบดีกรมศิลปากร	หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๐.	เลขาธิการคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ	หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๑.	เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	หรือผู้แทน	กรรมการ

๒๒.	ผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๓.	ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๔.	กรรมการผู้อำนวยการใหญ่ บริษัท การบินไทย จำกัด (มหาชน) หรือผู้แทน	กรรมการ
๒๕.	ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา	กรรมการ
๒๖.	นายขวัญแก้ว วัชโรทัย	กรรมการ
๒๗.	นายเอนก สิทธิประศาสน์	กรรมการ
๒๘.	พลเอก จรัล กุลละวณิชย์	กรรมการ
๒๙.	พลเอก บุญศักดิ์ กำแหงฤทธิรงค์	กรรมการ
๓๐.	พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์	กรรมการ
๓๑.	นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา	กรรมการ
๓๒.	คุณหญิงเต็มสิริ บุณยสิงห์	กรรมการ
๓๓.	นางฐะปะนีย์ นาครทรรพ	กรรมการ
๓๔.	นายสมพร เทพสิทธา	กรรมการ
๓๕.	นายแมนรัตน์ ศรีกรานนท์	กรรมการ
๓๖.	คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ	กรรมการ
๓๗.	ร้อยโท สุวิทย์ ยอดมณี	กรรมการ
๓๘.	นางเย็นใจ เลาหวณิช	กรรมการ
๓๙.	นายวิจิตร อาวะกุล	กรรมการ
๔๐.	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและเลขานุการ
๔๑.	ผู้อำนวยการส่วนส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๒.	ผู้อำนวยการส่วนวิชาการ สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๔๓.	หัวหน้าฝ่ายเลขานุการและประสานงาน สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์

๑.	นายสมพร เทพสิทธา	อนุกรรมการที่ปรึกษา
๒.	นายประพัฒน์ แสงวณิช	ประธานอนุกรรมการ
๓.	อธิบดีกรมการศาสนา	รองประธานอนุกรรมการ
๔.	คุณหญิงแสงดาว สยามวาลา	รองประธานอนุกรรมการ
๕.	ผู้แทนพุทธสมาคมแห่งประเทศไทยฯ	อนุกรรมการ
๖.	ผู้แทนจุฬาราชมนตรี	อนุกรรมการ
๗.	ผู้แทนมุขนายกแห่งสภาประมุขบาทหลวงโรมันคาทอลิกแห่งประเทศไทย	อนุกรรมการ
๘.	ผู้แทนประธานพราหมณ์-ฮินดูธรรมสภาและฮินดู-สมาช	อนุกรรมการ
๙.	ผู้แทนสมาคมศรีคุรุสิงห์สภา	อนุกรรมการ
๑๐.	ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ	อนุกรรมการ
๑๑.	นายปราโมทย์ สัชฌุกร	อนุกรรมการ
๑๒.	นางสาวมาลีพรรณ อาจสาลี	อนุกรรมการ
๑๓.	นายทินกร ภูวะปัจฉิม	อนุกรรมการ
๑๔.	นางลินดา อิศรางกูร ณ อยุธยา	อนุกรรมการ
๑๕.	นางสาวพวงเพชร ชัยผดุง	อนุกรรมการ
๑๖.	นางสาวสุทธิลักษณ์ ศรคุปต์	อนุกรรมการ
๑๗.	นางสาวพรรณราย อิ่มศรี	อนุกรรมการและเลขานุการ
๑๘.	นางสาวมัทวรรณ นครไทย	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๑๙.	ร.ต.ต.หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
๒๐.	นางสาวขวัญใจ เมืองโคตร	อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

ศาสนสัมพันธ์

คณะอนุกรรมการด้านศาสนสัมพันธ์ **จัดทำ**

บรรณาธิการ : นายประพัฒน์ แสงวณิช

ผู้เรียบเรียงบทความ : ร้อยเอก อุส่าห์ ทุมมา
: นายภักดี มะแอ
: บาทหลวงไพศาล อานามวัฒน์
: บาทหลวงชัชวาล ศุภลักษณ์
: นางวารุณี แสงลิ้มสุวรรณ
: พระราชครูวามเทพมุนีฯ
: นายอาตาร์ซิงห์ อนันต์ถวัลย์

ผู้ออกแบบปก : นายมาโนช คามณีย์

ผู้พิสูจน์อักษร : นางสาวพรรณราย อิ่มศรี
: นางสาวมัทวรรณ นครไทย
: ร.ต.ต.หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง
: นางสาวขวัญใจ เมืองโคตร

ผู้ประสานงาน : นางสาวมัทวรรณ นครไทย
: ร.ต.ต.หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง
: นางสาวขวัญใจ เมืองโคตร

ศาสนสัมพันธ์

เล่ม ๒

สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี